

ODSEVANJA

Slovenj
Gradec
pomlad - poletje
1998
leto XVI

30

3468/1998

časopis za leposlovje in kulturna vprašanja

ODSEVANJA

500 SIT

30

NAŠA MOŽNOST JE LE V
SAMOSPOŠTOVANJU IN
ODPRTOSTI

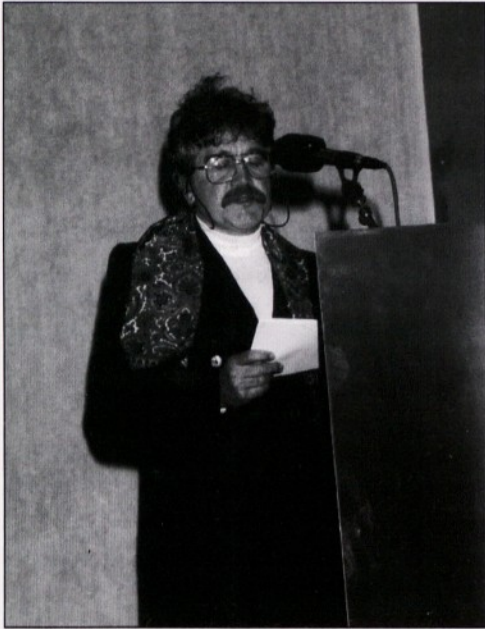
Vzdramil se je Kurent, ozrl se je ter je videl, da je svet lep ter življenja vreden... Ko je stopil iz gozda, je pogledal na rosno jutranjo pokrajino pod seboj in spreletela ga je neznanska sladkost ob tej lepoti... - O domovina, ko te je Bog ustvaril, te je blagoslovil z obema rokama in rekel: "Tod bodo živeli veseli ljudje!" Skopo je meril lepoto, ko jo je trosil po zemlji od izhoda do zahoda; šel je mimo silnih pokrajin, pa se ni ozrl nanje - puste leže tam, strme proti nebu s slepimi očmi in prosijo milosti. Nazadnje mu je ostalo polno perišče lepote; razsul jo je na vse štiri strani, od štajerskih goric do strme tržaške obale ter od Triglava do Gorjanjcev in je rekel: "Veseli ljudje bodo živeli tod; pesem bo njih jezik in njih pesem bo vriskanje!"... Vzrasla so nebesa pod Triglavom. Vse, kakor je rekel, se je zgodilo; bogatejši so pač drugi jeziki; pravijo tudi, da so milozvočnejši in bolj pripravi za vsakdanjo rabo - ali slovenska beseda je beseda praznika, petja in vriskanja.

Citat iz Kurenta se mi zdi umen in ploden vstop v nocojšnji slovesen razmislek zaradi njegovih treh temeljnih sidrišč: **domovina, jezik in praznik**. Umetnikovo trdno vero, ki pa jo je v svoji bajki oblikoval sicer še kot sanjarijo, a že tudi kot slutnjo leta 1909, so dediči dohrepneli in ovsakdanjili v zadnjem letu druge svetovne morije. 1. februarja 1945 je predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta izdalo Odlok o proglasitvi kulturnega praznika slovenskega naroda, ki naj se poslej s proslavami in svečanostmi praznuje po vseh slovenskih prosvetnih in kulturnih ustanovah ter zavodih. To je fakt. Od tistega prvega zimskega 8. februarja ga v simbolni spomin na žlahtnega pesnika dr. Franceta Prešerna, predvsem pa nam v čuječen opomin, v teh dneh praznujemo že triinpetdesetič. Krog je dobil leta 1991 le še lepotni popravek, ko je bil dan poetove smrti po Zakonu o praznikih in dela prostih dneh v Republiki Sloveniji razglašen za slovenski državni kulturni praznik. Tudi to so dejstva. Dogodena in neovrgljiva.

Etimološko beseda praznik v vseh slovanskih jezikih pomenja prazen, dela prost dan. Vendar v nadaljnjih izpeljavah ta ista beseda pomenja tudi siromaka, nečistnika, lenuha, brezdelneža, puhloglavca. Naš Prešernov dan, kot mu tudi rečemo, se ne želi in noče ponašati s temi slabšalnimi sopomeni. Nasprotno - od leta 47, torej že pol stoletja, nam dogovorjeno nalaga sicer težko, vendar

Stojan Brezočnik, In kako je oboje med seboj speto, 1996, akril, olje

Profesor Andrej Makuc govori na osrednji občinski proslavi ob slovenskem kulturnem prazniku (govor je natisnjen v celoti).

radostno obveznost, da v drugem mesecu boga Janusa z distance pregledamo in ovrednotimo v kulturi - ki je prvenstveno prostor jezika in umetnosti -, da torej izmerimo v minulemu letu postorjeno, vendar hkrati že soočeni z **zdaj** in **tu** ter zazrti v **jutri**. Gotovo je v tem nekaj simbolike, zakaj januar, prvi mesec v letu, je dobil ime po rimskem bogu Ianusu, zaščitniku hišnih vrat in praga, pozneje začetka in konca. Na vseh kipih upodobljen z dvema obrazoma, obrnjenima v nasprotni smeri. Zazrt je torej hkrati v lani in letos, v minulo in prihajajoče, v dom in tujstvo, vase in v druge. Zgodovina in zdajšnjost nam potrjujeta, da je posamezniku in narodu še kako potrebno biti na takšnih prežah. Zakaj prag in vrata ima domovina, tudi v umetnino se vstopa skozi sicer nevidna vrata, in gledamo lahko tudi s srcem, samo skozi prava vrata je treba vstopati.

Naš praznik torej aludira na tisti čas v življenju posameznika in skupnosti, ko smo osvobojeni vsakdanjosti in njene prozaičnosti ter scela na razpolago lepoti in resnici. Menda smo edina država na svetu, ki pesniku v hvaležen spomin in poklon pa prednamcem in zdajšnjim iskalcem lepote in resnice, ki sta v podaljšku v navezi z dobrim, namenjamo en dan v letu kot dela prost. Gotovo moramo biti hrabri, toda hkrati tudi umni, da prisegamo na pravzaprav krhkost umetnosti in jo transparentno razglašamo za svoj razpoznavni znak. Prepričan sem, da brez slabega v srcu in mislih, ampak z dobrohotnostjo in spoštljivostjo prisegamo na tiste, ki jih **le-tu** in **tam sicer, zagotovo preredko**, potegnemo v soj odrskih luči iz njihove ustvarjalne samote. Posebna srčna širina je potrebna, da se v takšnih urah ne dovolimo zapeljati napuhu in zavisti, zakaj če nam vladata, je pač nekaj hudo narobe z našim praznovanjem. Praznujemo lahko le notranje svobodni, nezaznamovani, scela na razpolago. Za nas Slovence, ki nam je usojeno kot malemu narodu živeti na enem zagotovo najbolj prepričnih delov sveta, je zaz-

namovanost in zavezanost nacionalni kulturni identiteti ne le naključni izbor, pač pa realna nuja. Prepoznavni pečat naši skupnosti daje skupek samo njenih univerzalnih, posebnih kulturnih vrednot (to je navad, jezikovnih struktur, umetnostnih stvaritev...). Tako zaznamovani se v svetovnem občestvu vzpostavljamo kot edinstveni in posebni, tu in tam pa kaj prispevamo tudi v zakladnico človeštva. Slovenski prispevek so gotovo Prešernove Poezije, kar je razglasil že Josip Stritar.

Svet se zaradi stvari samih po sebi seveda drobi v številne kulturne, nacionalne in jezikovne ter še kakšne skupnosti. Na ta naravni red pisane raznolikosti pa vse bolj atakira unificirana tržna in porabniška miselnost na svetovni ravni. Vdaja pred takšno posesivnostjo seveda pomeni izgubo lastne prepoznavnosti. Izrečeno morda zveni kot ceneno politikantstvo in angažma slabe sorte, toda sprenevedanje bi bilo, če bi vzeli v zakup utvaro, da so nas vse zgodovinske ujeme utrdile in da smo pred takšno novo nevarnostjo imuni.

Dejstva, da smo Slovenci permanentno postavljeni pred to temeljno nacionalno eksistencialno vprašanje, se je zavedal že Župančič, zato se v Dumi leto pred Cankarjem sprašuje:

Kje, domovina, si? Ali na poljih teh?

Še pod Triglavom, okrog Karavank?

Ali po plavžih si, ali po rudnikih?

Tu? Preko morja? In ni ti meja?

Za majhne narode, in to Slovenci smo, je naslednja naivna opcija strašna prevara in pomota:

Kamor stopi mi noga, na svojih sem tleh,

kamor nese me jadro, na svojih valeh,

kamor hoče srce, pri svojih ljudeh.

To je lahko le iluzija velikih. Majhnim je usojena vloga žrtve. Sprejemanje koncepta unificiranosti oz. enotnosti dolgoročno pomeni le kolektivni samomor, umiranje na obroke.

Gotovo se najprej zaznamujemo in prepoznavamo v svojem ožjem okolju, drugotna je identifikacija z nacionalno pripadnostjo in njeno kulturno emblematico, najvišje in najsplošnejše je svetovno občestvo, ki pa določa le še vrstno. Zategadelj so tako smešni naši ljudje, ko kitijo svoje delo in domove s tujimi poimenovanji, pravzaprav nočejo videti svoje pritlehnosti, samo da bi godili tujemu. Tujci naših posnemanj njihovega seveda sploh ne opazijo. Razen če smo tržno zanimivi, torej ceneni. In hvaležno vdani. Biti prepoznaven in vzravnani pa pomeni biti sam od sebe. Priseganje na pariški esprit med slovenskimi vrtički kaže le na ustvarjalno pomanjkanje duha. Se pač trudimo postoriti nekaj, kar drugi znajo mnogo bolje. Ta naša nebogljenost je še najbolj podobna naslednjemu paradoksu. Namesto da bi svetu ponosno razglasili, da smo, na srečo, ena redkih držav, kjer se je še mogoče brez pomislekov odžejati pri vodovodni pipi, poniglavo polnimo plastenke in komaj čakamo, da bomo lahko skoprneli in

končno postali drugim enaki ter razglasili: uspelo nam je, da sta tudi pri nas **voda in življenje oporečna**.

Od formiranja slovenske države je v mikro razsežnostih v prav ta konflikt ujeta tudi njena kulturnopolitična organiziranost. V igri sta dva koncepta: prvi je državno centralistični, drugi regionalistični. Stvarno stanje prefinjenega občutenja narodnostne identitete pa je specificirano v določenih koroški, štajerski, primorski... Šele drugotno je slovenstvo.

Takšen pravzaprav naraven red stvari je pripeljal tudi do podelitev občinskih Bernekerjevih nagrad in plaket za ustvarjalce in postvarjalce v kulturi. Prvič na dan kulturnega praznika slovenskega naroda leta 1975, nocoj pa bo nagrada podeljene triindvajsetemu nagrajencu, dobitniki plaket pa bodo 103.

Takšnega pozitivnega naboja so sposobna le okolja, kjer uspevata drug z drugim hkrati sedati za isto mizo gospodarstvo in kultura, zakaj strašna pomota je verjeti, da je za umetnost že dovolj ali ji celo pritiče biti v časopisni papir ovita cvetoča krizantema. Mestu je doslej zmoglo nekaj takšnih navez, da se je hodil svet ogledovati v naše ogledalo in se nismo sramovali ne stekla ne okvirja. Vendar tega ni nikoli dovolj, kaj šele preveč - čas globalizacije, ko je lahko vsak košček sveta tudi njegovo središče, ukinja termin periferija. Z obrobjem so dandanašnji lahko zaznamovani le še potenciali v glavah posameznikov, nikakor pa ni in ne more biti opravičljiv kot geografski pojem. Vendar je treba takoj dodati, da nas povedano ne sme zapeljati v dva naglavna greha: **samozadostnost**, ki zavrača vse drugo in drugačno, ali **ukinjanje samospoštovanja**, ki negira vse domače v imenu tujega.

Seveda je treba v svet - videti, čutiti ga, ogledati si ga in se preizkusiti v njem in z njim... toda ne v svet zato, da bi pozabil dom. Kot ne moremo hoditi drugam po lišp za svojo podobo... predvsem in samo sami si moramo izklesati svoj obraz. Prepisujejo pobalini, ustvarjalci zaživijo šele v iskateljstvu in ustvarjalnem naporu.

Naj se sliši še tako poetično, toda pride čas, ko doumemo:

- da si naše oko najbolj odpočije na naših holmih,

- da v dušo najlepše posijeta večerna in jutranja zarja nad našo dolino,

- da ušesu najbolj milo žuborijo naši grabni in vode,

- da srce radostno vztrepeta, ko spet sliši domačo besedo.

In imamo kaj pokazati tudi drugim. Samo prevečkrat nam umanjka samozavesti. Prepogosto smo mislili na druge in marsikdaj pozabili nase. Zategadelj se nam dogaja, da se ljudje iz kulture in politike iz metropole ne le enkrat pripeljejo na naš konec čez Maribor in po Dravski dolini. Naokrog. Temu je razlog njihova že kar sramotljiva nevednost, a tudi naša neprepoznavnost. In ta nas mora skrbeti. Tudi v tem smislu, da moramo sami opraviti s

prislovično slovensko skromnostjo in nehati siliti v zadnjo vrsto. Za drugimi, ki so menda ne le večji, ampak tudi pametnejši. Še več, tudi kadar sedajo Slovenci, smo Korošci najsrečnejši v zadnji vrsti, še raje stojimo kje blizu vrat, da bi jo lahko popihali, če bi nas kdo slučajno kaj pobaral. Pa se nimamo česa sramovati - talenti so po logosu narave pravično in enakomerno razporejeni med človeštvom.

Zdi se, če se izrazim športno, da gre nekaterim disciplinam, ki so nam dobro kazale, zadnja leta slabše ali že kar slabo, so pa zato na poti nove, ki ali še orjejo ledino ali pa že obetajo. Oboje je razumljivo, vendar slednje ne sme biti razlog za zadovoljnost ali polovičarsko samozadostnost. Zgodovina se napaja iz spoznanja, da nič ni bilo tako dobro, da ne bi moglo biti še bolje. Tudi umetnost ne živi v iluziji, da je postorila karkoli dokončnega in poslednjega. Nasprotno - njena strašna moč je v stalni odprtosti.

V tem in samo v tem so naše priložnosti. V samospoštovanju in odprtosti. Cenimo in spoštujemo druge ter jih platonovsko prijateljsko gostimo, toda nikar ne pozabljamo svojih... Je že res, da Slovenci samozavest in pokončnost ter pripadnost narodu vzpostavljamo z recimo plejado slovenskih likovnikov, toda mi z našega konca tudi in predvsem z Borčičem, Tisnikarjem, Pečkom in Berhtoldom..., je že res, da je del našega duha izposojen iz muzejev sveta, toda oblikovala sta nas tudi Sokličeva in Žolnirjeva drža ter njuni izkazi za upravičenost samozavestne pokončnosti..., preprosto ne moremo brez Bernekerja in Nikoliča, zakaj sicer nas bi ob Henryju Mooru načel črv zavisti.

Enakega čudenja kot Ernst Goll in Ljuba Prennerjeva pa Ksaver Meško so vredni ob prazniku, ki ga je spočela naša beseda, vsi tisti svečenik, ki morda prav zdaj v tudi strašljivosti ustvarjalne samote zlagajo črke. V kaj? V tem zamolčanem odgovoru je ves nemir, groza in hkrati radost umetnika.

Vaše in moje mesto naj bo naša podoba in tu in tam hkrati podoba Slovenije, toda tudi domovina mora biti razpoznavni znak za Slovenj Gradec. Emblematika, blišč in pomp sveta nam v soočanju s samim seboj povedo malo, pogosto nič.

Praznik je vendar tudi zato, da mi je lepo reči, da sem, da ste, da smo... zato naj bo tudi letošnji svetel in zvoneč, kot iz čistega srebra ulit.

Prešeren je to povedal drugače. In v verzih. Saj je še v našem spominu? Smo Slovenci in so Slovani in je ves svet. A da je ves ta čudež, moramo biti najprej mi. Zato ...

*prijatli, nazadnje še
kozarce zase vzdignimo,
ki smo zato se zbratli,
ker dobro v srcu mislimo;
dokaj dni
naj živi
vsak, kar nas dobrih je ljudi.*

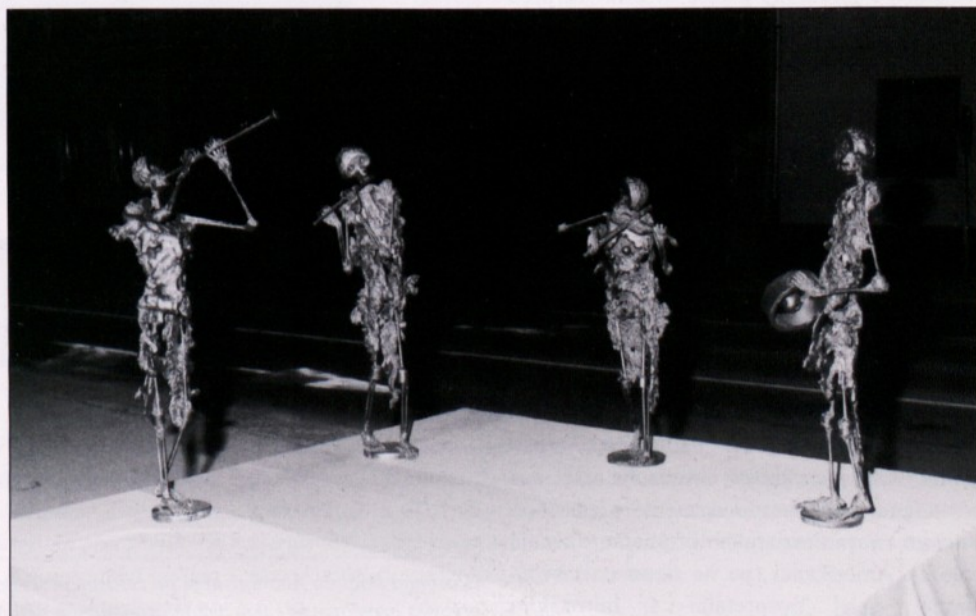
Andrej Makuc

ALI SME BITI PROSLAVA UMETNIŠKI DOGODEK?

Sprenevedal bi se, če bi navzlic aktualnemu trendu oportunističnega prilikovanja svetovno-nazorskega prepričanja času primernim izjavam vsevprek zatrjeval, da so mi proslave že od nekdaj šle na živce. A kot pribito drži, da sem se ob neskončnih šolskih komemoracijah že kot rosn mladenič počutil nelagodno, skoraj mučno, nekako v zadregi, čeprav sem bil navzoč zgolj zaradi inercije šolskih obveznosti ali nenapisanih, a jasno vzpostavljenih načel spodobnega obnašanja. Nikoli nisem v celoti dojel pomena monotonih deklamatorskih eskapad nadobudnih sošolcev, članov recitacijskega krožka, saj sem vedno znova posumil, da njihovega doživetega podajanja velika večina prisotnih sploh ni poslušala, vsaj ne zbrano. Pomembnejša je bila zunanja forma dogodka, ki so jo podčrtavale bele bluze in bele dokolenke nastopajočih deklic ter enake barve srajce in temne, na rob zlikane hlače lepo počesanih dečkov, morda prvič v življenju okopanih v soju žarometov. Vse te obletnice, komemoracije, proslave številnih praznikov, lokalnih in državnih, so se kanonizirale v nekakšne neformalne in samoumevne institucije z vnaprej napisanimi scenariji. Kulturni program ni smel biti predolg, vsebovati je moral priložnostne poudarke, zaokrožene v jasno razvidno poanto, ki je služila za iztočnico osrednji točki večera (ali popoldneva, saj je vseeno): besedi glavnega govornika iz vrst preizkušenih domačih družbenopolitičnih delavcev, ob redkejših priložnostih (takrat v posebno veličastnem vzdušju) pa govoru veljaka iz prestolnice ali od tam nekje, katerega miselni vzorec je bil povsem identičen tistemu, ki je prihajal iz ust njegovega manj imenitnega

lokalnega političnega dvojnika, a vendar sprejet s posebno spoštljivim odobravanjem. Med nastopajočimi in publiko se je vselej vzpostavila nekakšna abstraktna konvencija, ki je služila enemu samemu cilju: izpolniti je morala pričakovanja. A katera pričakovanja in kdo jih je predpisal? Nihče pravzaprav. Posvečena so bila čaščenju skupnega ideala in vzajemne Ideje, ki se je kot neomajna in avtoritativna dogma ugnezdila na vzvišenem tronu interesa nacionalne identitete ali politične doktrine. Aplavz publike nikoli ni bil namenjen nastopajočim, temveč afirmativni aklamaciji Ideje, zato je moral biti dostojanstven, brez pretiranih emocij, ki bi lahko zmotno veljale odobravanju posebno uspele točke programa. Občinstvo se je monolitno, vedno v pravem trenutku odzvalo v podporo svečanosti trenutka, za tiste manj večje med njim pa je veljalo pravilo: zgleduj se po najbližjem sosedu in se »spontano« pridruži njegovi reakciji in v trenutku boš del občestva, ki vestno izpolnjuje svoje družbeno poslanstvo. Religiozni pridih tovrstnega vzdušja seveda ni naključen, saj v pridobivanju množic za podporo ekskluzivnih skupnih ciljev nikoli ni bilo bolj večjih institucij, kot so bile (in so še vedno) cerkve velikih veroizpovedi. Vsakršno poseganje v ustaljeni ritual, četudi v dobronamernem hotenju, da bi se izpraznjeni formalni okvir napolnil z vznemirljivo vsebino, je lahko bilo pripoznano le za neprimerno provokacijo, če že ne blasfemijo.

Gornji odstavek tega razmišljanja je ves napisan v preteklem času. Opisani institut proslave je morda bil zaščitni znak herojskega obdobja, ki je - hvala bogu - za nami, kljub temu

Kipi Bernekerjevega nagrajenca Lojzeta Pogorevca pred kulturnim domom na dan proslave so, osvetljeni z modro svetlobo, delovali nadvse imenitno - umetniška inštalacija kot dobrodošlica.

pa sem na svojo nemajhno začudenje ugotovil, da vsakovrstnih proslav tudi v okoljih z neznansko dolgo demokratično tradicijo ne manjka, celo dosti več jih imajo. Pa ne samo to: vsakovrstnega proslavljanja so deležne najbolj obskurne obletnice pomembnih in povsem nepomembnih dogodkov, banketi in slavnostni ceremoniali s strogo predpisanim protokolom pa so na primer za večinski del Američanov sploh način življenja. Opazil pa sem bistveno razliko: tamkaj vse skupaj poteka v povsem sproščnem vzdušju, brez vsakršne formalne zapetosti, ki bi hromila v neudobne frake ujete ude in iskrivost duha. »Posvečeni trenutek« je ponižan v ljubezniv družabni dogodek »brez zapor«.

Za Amerikance pravoverni Evropejci sicer ne maramo kaj dosti, a smo se hočeš nočeš na vseh področjih vsakdanjega življenja priklonili njihovim vsiljivim vzpodbudam - Hollywood je dokončno zmagal. Ali so se v takšnem vzdušju, ko se zdi folklor realnega socializma že daljna preteklost, spremenile tudi naše proslave? Smo se uspeli otresti spon zadržega konvencionalizma in pustili prosto pot domišljiji in neobremenjeni ustvarjalnosti? Kdorkoli si bo priklical spomin na kakšno izmed komemoracij, ki jim je prisostvoval »in personam« ali kot del neme televizijske publike, mi bo moral priznati, da smo ostali na starih okopih. Proslave so enako dolgočasne, varljivo pompozne v svoji »neprisiljeni« vzvišenosti ter prazne in zgolj »po uradni dolžnosti«. In kot kaže si nobenih drugačnih niti ne želimo. V to so me prepričale nenavadno burne reakcije, ki so sledile letošnji osrednji slovenjgraški prireditvi ob slovenskem kulturnem prazniku.

Proslava je bila drugačna. Hvala bogu. Manjše število prostodušnih mladcev je brez vsakršne subverzivne ideje vanjo vložilo nemajhno dozo kreativnega potenciala. Kljub slabšim tehničnim možnostim je bila zamišljena in izpeljana kot celovit umetniški dogodek. Intrigantna scenska rešitev odrskega ambienta je skupaj s pridušeno glasbo »v offu« že pred začetkom prireditve v dvorano posejala klice vznemirljivega pričakovanja. Sledil je učinkovit »vstop« glasbene skupine, ki je na svež in povsem izviren način zaigrala obvezno Zdravljico. Publika je zamencala, saj se ni in ni mogla odločiti, ali bi nekonvencionalno izvedbo posvojila kot himno in ji izkazala dolžno spoštovanje. Dilema pa je le navidezna in odseva vso krčevito nesproščenost, ki je zaščitni znak domorodca s sončne strani Alp. Seveda je bila himna, in sicer imenitna: zaigrana s tolikšno mero pozitivnega (patriotskega?) čustva, kot ga ne zmore nobena, še tako tehnično izpiljena godba na pihala. Ampak očitno nam je ljubša intonacija, ki nas privzdigne v topoumno strmenje predse, po katerem znova brezizrazno otrpnemo v sedeči položaj. Amerikanci (pa ne samo oni) svojo himno vselej pospremi s huronskim navdušenjem, ki je nedvoumni izraz iskrene patriotske emocije in zanesa!

Še bolj problematičen je bil po zatrjevanju nekaterih uglednih slovenjgraških kulturnikov in nekdanjih družbenopolitičnih delavcev zadnji del, v katerem se je odvrtel video, zlepljen s posnetki najpomembnejših kulturnih prireditev preteklega leta v mestu. A časi nekoč popularnih Filmskih obzornikov, ki so vestno poročali o Titovih turnejah po deželah tretjega sveta in novih delovnih zmagah naših samoupravljavcev so nepreklicno za nami, zato je bil tudi film, ki so ga pripravili s preteklostjo neobremenjeni ljudje, povsem drugačen. Predvsem je bil avtorski. Slike s prizorišč lokalnega kulturnega dogajanja so se prepletale s sekvencami iz znanih filmskih mojstevin in na svojevtrsten način vmeščale domače dosežke v širše, bolj razprte kontekste. Sugestivne podobe, ki so silile k razmišljanju, je podpiral poetični komentar. Nihal je med silovito izpovednostjo, trpkimi izrazi boleče resnicoljubnosti in lirično mehko, le tu in tam začinjeno z mladeniško vihravim cinizmom. Vsa besedila so bila povzeta po knjižici avtorskih zapisov izjemno senzibilnega, s številnimi talenti bogato obdarjenega, a v nerazrešljivo mrežo lastne dvomeče ranljivosti ujetega mladeniča, ki je tragično umrl le nekaj tednov pred kulturnim praznikom. Film ni bil nikakršna veleumetnina, izzvenel pa je kot iskren in pronicljivo sestavljen »hommage« nekomu, ki je kljub mladosti s svojimi izvirnimi idejami segal daleč prek plotov domačijske vasezagledanosti večine od nas.

Simptomatično je bil nedeljenega občudovanja občinstva deležen le slavnostni govor lanskega Bernekerjevega nagrajenca Andreja Makuca. Zakaj? Ne le zaradi izjemne jezikovne briljance in govorniške spretnosti, ki ji je prekleto težko najti para v tem delu sveta,

temveč tudi zaradi vsebine in poudarkov, ki so se blagozvočno zlivali v ušesa: znane besede, ki so poudarjale vsem dobro znane vrednote in blaga moralna pridiga, od katere, čeprav jo slišimo vsako leto znova, nismo naslednje leto nič boljši.

Pa tudi nič slabši, pač po starem - povprečni. In v tem duhu so bile podeljene tudi letošnje Bernekerjeve nagrade in plakete. Pred leti smo si slovenjgraški profesionalni kulturniki omislili bojkot, s katerim smo hoteli opozoriti na nevzdržnost političnega vrednotenja kulturnih dosežkov, pri katerem je bila stroka povsem izpuščena. Kaže pa, da tista mučna zadeva ni prav nič zalegla, saj si ne morem predstavljati, da bi v skladu s povprečno profesionalno etiko resna strokovna komisija odločila tako, kot se je izteklo: najvišjo kulturniško nagrado Mestne občine Slovenj Gradec je prejel ljubiteljski umetnik, ki ga kot človeka in zdravnika sicer zelo cenim (pred nekaj leti je že bil nagrajen z Bernekerjevo plaketo (!), ki je, resnici na ljubo, njegov domet), medtem ko sta v njegovi senci ostala likovnik z obsežnim, tudi po svetu predstavljenim in nagrajenim opusom, ter duhovita in iskriva otroška pisateljica, ki svoja dela izdaja pri najuglednejših slovenskih knjižnih založbah. Vsaj meni se je vse skupaj zdelo malce groteskno.

Goga je vnovič dobila svoj dogodek, po kuloarjih je hvaležna tema doživela nešteto dobrohotnih, pa tudi tistih bolj strupenih komentarjev. In življenje gre dalje. Časi pa se spreminjajo. Vedno so se. Le mentaliteta nekoliko zaostaja.

Marko Košan

Glasbena skupina Abadon, ki je po celostnem scenariju prireditve z jazz-rockovsko priredbo Zdravljice otvorila proslavo, je s tem nekonformističnim dejanjem odprla marsikatero vprašanje in vročo debato. Na fotografiji je viden del fascinantne scene (arhitekt Edo Koraca), ki je funkcionalno in estetsko delovala zelo moderno in sveže, hkrati pa je ob protokolarnem delu podelitve priznanj ostala v ozadju.

BERNEKERJEVA NAGRADA 1998

V skladu z javnim razpisom in na predlog Komisije za odlikovanja, nagrade in priznanja je Svet Mestne občine Slovenj Gradec na seji 29. januarja 1998 sklenil, da prejme Bernekerjevo nagrado za leto 1998 dr. Lojze Pogorevc iz Slovenj Gradca za kiparski opus, ki ga je ustvaril v zadnjih desetih letih. Gospod **LOJZE POGOREVC**, dr. medicine, se je rodil leta 1944 v Stražah pri Mislinji. Po klasični gimnaziji v Mariboru se je odločil za študij medicine v Ljubljani, kjer je promoviral leta 1969, se zaposlil v bolnišnici v Slovenj Gradcu in opravil specializacijo iz kirurgije.

Lojze Pogorevc

Že od otroških let se navdušuje za likovno umetnost: najprej je slikal, nato modeliral v glini, oblikoval tudi v lesu, a zadnjih deset let se intenzivno posveča hladnemu in trdemu materialu, železu, ki ima svojevrstno izrazno moč in ga je potrebno obdelovati s kladivom in ognjem, se pravi, varjenjem skulptur iz železa. Nekaj del je postavljenih na javnih mestih, tako recimo znamenje na Črnem vrhu na Pohorju, Križev pot v cerkvi sv. Ane, Trpeči Kristus na Brinjevi gori, Torzo Križanega in vitraž Križev pot v bolnišnični kapeli v Slovenj Gradcu, Glava Bičanega v slovenskem papeškem zavodu Slovenik v Rimu, skulptura Eskalupa na sedežu Slovenskega zdravniškega društva v Ljubljani in v Zdravilišču Laško, kip Pravice na Okrožnem sodišču v Slovenj Gradcu itd. Na javnem anonimnem natečaju arhitekturno-krajinskega projekta za ureditev grobišča pod Krenom v Kočevskem Rogu je dobil za svojo kiparsko zasnovo odkupno nagrado. Gospod Lojze Pogorevc je sodeloval na več skupinskih razstavah v Slovenj Gradcu, na Ravnah na Koroškem, v Laškem, Mariboru in Ljubljani (v Ljubljani ob 8. evropski konferenci z naslovom Umetnost v bolnišnici in pod pokroviteljstvom UNESCO). Na samostojnih razstavah se je predstavil v Slovenj Gradcu, Mislinji, Velenju, Tinju na Koroškem, Celju in Ljubljani.

Gospod Lojze Pogorevc, zdravnik in kipar, je poklicno in zasebno zavezan človečnosti in iz nje izhajajočemu dostojanstvu in humanizmu. Njegove stvaritve so upredmetene avtorjeve izpovedi, ki jim je vsaj toliko kot likovno estetska pomembna tudi imaginarna predstavnost predmeta. Že naslovi skulptur - *Obsojeni*, *Trpeči*, *Začetek konca*, *Mrtva pesem*, *Hrepenenje*, *Kalvarija* itd. - nas usmerjajo v razmislek, da se avtor želi približati duhovnim in vsakdanjim temam. Najbližja mu je krščanska ikonografija, ki ostaja njegova osrednja tema. Križanje kot dogodek in Križani kot osrednji lik sta najbolj tipična motiva. Pogorevčevi kipi merijo na z obredjem povezana čustva, kar je ustvarjeno spontano in iskreno, in so primerljivi z načinom obravnave motivov v ljudski umetnosti: preplet obeh je zaživel v slovenskih cerkvah in domovih, v kulturni krajini s kapelicami in znamenji, kjer je simbolika Križevega pota življenje samo. Vrednost kipov moremo izluščiti v nekem globljem vpogledu, v Pogorevčevi ustvarjalni introspekciji, pa naj je ta rezultat ustvarjalne svobode ali vpetosti v širši idejni kontekst, ki pri umetniku gotovo ni potvoren. Gospod Lojze Pogorevc je razmeroma malo razstavljal, a je dialog s publiko raje vzpostavil na način, kakršen je bil uveljavljen pred sodobnim muzejsko-galerijskim predstavljanjem likovnih del - stopil je med ljudi, v duhovni prostor, v kulturno krajino. Z njegovimi kiparskimi dosežki postaja naš prostor kulturno bogatejši in prijaznejši. Za ustvarjalno in kulturno organizacijsko delo je gospod Pogorevc dobil številna priznanja, Bernekerjeva nagrada za leto 1998 pa naj izrazi spoštovanje, ki ga okolje namenja njegovemu ustvarjalnemu prizadevanju.

BERNEKERJEVE PLAKETE 1998

V skladu z javnim razpisom in na temelju predloga Komisije za odlikovanja, nagrade in priznanja je Svet Mestne občine Slovenj Gradec na seji 29. januarja 1998 sklenil, da prejmejo Bernekerjeve plakete za leto 1998 kulturni delavci:

- **Franc BERHTOLD**, slikar iz Slovenj Gradca (predlagatelj občan mag. Stane Berzelak),
- **Mira CAJNKO**, profesorica na Šolskem centru in mladinska pisateljica (predlagatelj Šolski center in Zveza kulturnih društev),
- **Polona KRPAČ - GORNJAK**, vodja ženskega pevskega zbora Tenuto (predlagatelj Kulturno društvo Šmartno),
- **Anton LAH**, član Kulturnega društva Sele-Vrhe (predlagatelj Kulturno društvo Ksaver Meško Sele-Vrhe) in
- **Peter VALTL**, dirigent Pihalnega orkestra Slovenj Gradec (predlagatelj upravni odbor Pihalnega orkestra).

Bernekerjevi nagrajenci '98 z županom Janezom Komljancem v sredini

Gospod **FRANC BERHTOLD** se je rodil leta 1945 na Strojni nad Prevaljami, 1967 je diplomiral na Pedagoški akademiji v Mariboru, bil učitelj na osnovni šoli v Slovenj Gradcu, zatem je delal v Tovarni meril 15 let kot industrijski oblikovalec in to do predčasne upokojitve. Študijsko se je izpopolnjeval na seminarjih za grafiko v Nemčiji in na Nizozemskem. Sodeloval je na več skupinskih razstavah v Slovenj Gradcu, na Japonskem, Poljskem, Kubi, v Belgiji, Južni Koreji, Španiji, pa v Zagrebu, Celju, Mariboru in še kje. Na razstavi v Ljubljani je dobil enkrat prvo in enkrat drugo nagrado za malo grafiko. Kako obsežno je umetniško delo Franca Berhtolda, dokazuje že podatek, da je avtor ustvaril več sto lesorezov, linorezov, sitotiskov, predvsem pa grafik. S tako obsežnim opusom se lahko pohvali le malo umetnikov v našem in tudi slovenskem prostoru.

Umetnostni zgodovinar Marko Košan ugotavlja, da je Berhtold z izjemno večjo roko in zavdanja vredno disciplino osvojil specifično grafične likovne govornice in dosegel stopnjo, ki se lahko meri s tisto v delih starih mojstrov. Realistični motivi iz narave, ki so sicer nosilci likovnega sporočila, so tukaj zgolj zato, da lahko gledalec neposredno in s čimmanj naprežanja občuduje virtuoznost grafičnih rešitev. Umetnik gledalca vabi k tihemu dialogu in ga sili, da se s pogledom venomer vrača k skrivnostim likovne podobe. Likovna ustvarjalnost gospoda Franca Berhtolda je široko zaznamovala tako ljudi kakor prostor in pomeni razviden del slovenjgraške likovne tvornosti.

Gospa **MIRA CAJNKO** se je rodila leta 1950 v Slovenj Gradcu. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je diplomirala iz angleškega in

italijanskega jezika. Že dvajset let je članica profesorskega zbora na Šolskem centru Slovenj Gradec in je odlična profesorica angleščine. Med odmevna pedagoška prizadevanja sodi njena pobuda in vodstvo tekmovanja za bralno značko iz angleškega jezika EPI Reading Badge: tekmovanja se vsako leto udeleži več tisoč mladih bralcev iz večine slovenskih osnovnih šol. Za učno-vzgojne dosežke ji je Ministrstvo za šolstvo in šport podelilo naziv svetovalka (1992).

Gospa Mira Cajnko je priznana avtorica pravljic: razen zgodb, ki so izšle v Cicibanu in Kurirčku, je izdala še tri knjige: Frč v Frčiloniji (Amaliotti, 1989), Pinkaponka (DZS, 1995) - ta je bila predstavljena tudi na sejmu otroške knjige v Bologni, ter In vendar je sreča, če si Mavriček (Cerdonis, 1997).

Pravljice Mire Cajnko se od klasičnih razlikujejo po tem, da so postavljene v stvarno okolje, junaki so največkrat otroci ali živali, zgodbe pa poučno in humorno prijazne, povzdignjenega pedagoškega kazalca se izogiba, zabava in poučuje med vrsticami, nevsiljivo in neopazno, kar je za tako pisanje posebna odlika. Pravljličnost dosega na duhovit in prijazen način, s sprevračanjem in zamenjavo resničnosti, večanjem in manjšanjem pojavov, zamenjavo vlog itd. Take vsebine in posebnosti so današnjemu otroku blizu, ga zabavajo in neprisiljeno učijo, razvijajo otroško fantazijo, sposobnosti izražanja in budijo radovednost. Tako umetniško delo gospe Mire Cajnko postaja trajni dosežek slovenske mladinske književnosti.

Gospa **POLONA KRPAČ-GORNJAK**, diplomirana ekonomistka in glasbena pedagoginja iz Šmartna, sodi v mlado generacijo kulturnih delavcev, ki z veliko ljubeznijo razvijajo ljubiteljsko zborovsko petje. Že v zibelko ji je bila položena neizmerna ljubezen do glasbe in petja, ki je najlepši del njenega življenja vse do danes.

Prepevala je v številnih pevskih zborih, otroških in odraslih, bila je

Stojan Brezočnik, *Druga zgodba*, 1996, akril, svinčnik, barvni, suha igla

med soustanovitelji Dekliškega pevskega zbora v Šmartnu, pa korepetitorica in predsednica, ki je skrbela za njegovo promocijo. Ko se je pred dvema letoma zbor razšel, je zbrala pevke in ustanovila ženski pevski zbor Tenuto, ki ga umetniško vodi. Tudi Moški pevski zbor Kope z Legna je pod njenim vodstvom prerasel v ugleden pevski zbor v koroški krajini. Z veliko ljubeznijo do glasbe, domače in umetne pesmi in ob strokovnem izpopolnjevanju prerašča umetniško poustvarjanje Polone Krpač-Gornjak v pretanjeno, že domala profesionalno obvladovanje zborovskega izraza in pomeni nezamenljiv delež v razvoju zborovskega petja v domačem kraju, v naši občini in na Koroškem. Prepričani smo, da pot vodi še k plemenitejšim in pomembnejšim glasbenim dosežkom, saj njena zavezanost glasbenemu poustvarjanju pomeni razdajanje ljubezni pesmim, petju, pevcem in pevkam ter spoštovanju občinstva in njegovih estetskih doživetij.

Gotovo bo gospa Polona Krpač - Gornjak še mnogim generacijam delila svojo neizčrpno ljubezen do petja, jih navduševala za glasbene vrednote in prispevala delež k podobi ljubiteljske kulture v naši občini.

Gospod **ANTON LAH** s Sel se je rodil leta 1946 in se je že kmalu po končanem šolanju pridružil dramski skupini Delavsko prosvetnega društva Sele-Vrhe. Krajevne potrebe so terjale, da je razvil dejavnost še na drugih področjih: v krajevnem odboru SZDL, krajevni skupnosti Sele-Vrhe, dva mandata je bil član DPZ občinske skupščine Slovenj Gradec. Leta 1969 ga srečamo med pobudniki in ustanovitelji Kulturno prosvetnega društva Ksaver Meško Sele-Vrhe; društvo z veliko prizadevnostjo in delovno vnemo vodi tudi danes.

Vsekakor si pestrega kulturnega utripa na Selah ne moremo predstavljati brez neumorne organizatorja gospoda Laha. Kljub gmotnim težavam je znal zastaviti delo tako, da je bilo plodno in uspešno. Veliko je storil za ustanovitev ter nepretrgano delo Moškega pevskega zbora Sele-Vrhe; ta slavi že tridesetletnico delovanja in je nepogrešljiv nosilec sporedov domačih kulturnih prireditev, proslav in kulturnega utripa sploh. Vsekakor velja posebej poudariti velik napor in obsežen trud gospoda Antona Laha ob prireditvah v spomin na pisatelja Ksaverja Meška ob 120-letnici rojstva oziroma 30-letnici pisateljeve smrti: na njegovo pobudo in s prizadevanjem je bilo več spominskih kulturnih prireditev na Selah, prav tako je selski pevski zbor sodeloval v kulturnem sporedu ob odkritju Meškovega dopsrja v Slovenj Gradcu. Enako velja za ureditev poslednjega Meškovega doma na selskem pokopališču, zdaj pa povezuje sile za obnovo Meškovega doma - župnišča na Selah.

Življenje in delo gospoda Antona Laha je trajno vtakano v kulturni utrip in napredek Sel, zgodovino kraja in kulturno življenje krajanov.

Gospod **PETER VALTL** z Mute, rojen leta 1964, je po osnovni in srednji šoli študiral glasbo in likovni pouk na Pedagoški akademiji v Mariboru. Pred desetimi leti se je pridružil Pihalnemu orkestru Slovenj Gradec kot izkušen instrumentalist in glasbeni pedagog: z veliko odgovornostjo je prevzel dirigentsko palico orkestra in ga začel pripravljati na tekmovanje v 2. kakovostni skupini Pihalnih orkestru Slovenije. Pod njegovim vodstvom je orkester dosegel zlato plaketo v tej skupini in po nekaj letih ponovil uspeh, predvsem zato, ker sta program in izvedba zadostila vsem strogim načelom in zahtevam tekmovanja. Pod vodstvom Petra Valtla Pihalni orkester vztrajno napreduje: štiri leta zaporedoma (od 1994 do 1997) je na revijah slovenskih pihalnih godb v zabavnem programu v Ormožu osvojil prvo mesto oziroma pokal Ormoža.

Trdo strokovno delo in glasbena nadarjenost gospoda Valtla dajeta neizbrisen pečat orkestru; nezamenljive so dirigentove zasluge za pomlajevanje članstva: zdaj šteje orkester 60 godbenikov in zmore izvajati najzahtevnejša dela priznanih skladateljev, skratka, dosega raven najboljših tovrstnih orkestru v Sloveniji.

Ob jubilejnem koncertu ob 50-letnici delovanja Pihalnega orkestra Slovenj Gradec je gospod magister Oto Vrhovnik v Odsevanjih zapisal: - Dirigenta Petra Valtla lahko uvrstimo v sam vrh dirigentov slovenskih pihalnih orkestru in če mu bodo vsi glasbeniki sledili, se bo v prihodnosti ta orkester lahko povzpел v sam slovenski vrh na tem področju.

Nedvomno je korak že zastavljen proti tem ciljem!

DOSEŽKI ARHEOLOŠKIH RAZISKAV NA TRASI AVTOCESTE

V Koroškem pokrajinskem muzeju Slovenj Gradec smo v začetku marca odprli razstavo z naslovom Jutri bi lahko bilo že prepozno - dosežki arheoloških raziskav na trasi avtoceste. Če povemo, da razstava prihaja iz Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor, je jasno, da gre za odseke avtocest in hitrih cest na Štajerskem oz. za arheološka najdišča v Slivnici, Spodnjih Hočah in Bohovi.

Izkopavanja je vodila Mira Strmčnik Gulič, dipl. arheologinja in konservatorska svetovalka za nepremično kulturno dediščino; v strokovno ekipo je povabila arheologe iz domala celotne severovzhodne Slovenije, odzvali pa so se tudi kolegi iz drugih krajev ter dva iz tujine.

Arheološka odkritja na trasi avtoceste pomenijo prvovrstno presenečenje tako za strokovne kroge kot za širšo javnost, saj so se presenetljiva odkritja in najdbe kar vrstile. Pričelo se je v Slivnici leta 1996, kjer smo naleteli na ostanke nižinske zgodnje-bronastodobne naselbine. Da gre za prvotno poselitveno jedro tega vzhodnega dela Pohorja, so potrdili sledovi preprostih bivalnih jam iz latenskega obdobja (nosilci Kelti) ter rimske ostaline iz prvih stoletij našega štetja. Tako sploh ne preseneča podatek, da smo ob obilici drugih najdb naleteli tudi na poznoantične in zgodneslovanske keramične in kovinske predmete.

Leta 1997 smo začeli raziskovati že zgodaj spomladi in nadaljevali z deli tam, kjer smo decembra 1996 končali - v Slivnici. Poleg odkritja bogate kulturne jame iz srednje bakrene dobe (kultura Retz - Gajary), - tu je bilo polno keramičnih posod, okrašenih z brazdastim vrezom v najrazličnejših motivih - smo odkrili sledove keltske naselbine iz konca srednjega in začetka poznega latena (2. - 1. stol. pr. n. št.) ter tlorisno zasnovo rimskega objekta, ki se je ohranil le še v temeljih. Rečno prakorito je na južni strani omejevalo razpon tega poselitvenega območja.

Časa za počitek sploh ni bilo, saj sta se že v začetku julija, ob koncu del na lokaciji v Slivnici, odprli dve novi najdišči. Spodnje Hoče sprva niso kaj dosti obetale. Vendarle pa smo v tretji poselitveni fazi, ki se je izluščila izmed ostalih (po sporadičnih najdbah iz bronaste dobe in močni rimski prisotnosti na tem področju) odkrili grupacijo zemljank - bivalnih struktur, na pol vkopanih v zemljo (od tod tudi ime), iz zgodnje faze slovanske poselitve (od 7. - 9. stol.). V njih najdene keramične posode so bile narejene prostoročno ter v večini primerov okrašene s skromnimi žlebiči. Kot motiv se najčešče pojavlja različna izvedba valovnice. Drobne najdbe skupno z zemljankami (po analogijah iz Poljske, Bolgarije in Romunije)

nedvomno pripadajo staroslovanskemu obdobju.

Vzporedno so potekala še izkopavanja v Bohovi. To najdišče smo odkrili šele med izkopavanji v Slivnici, ko smo hkrati opravljali nadzor nad bližnjimi površinami, na katerih so tekla gradbena dela. Ob že znanem nizu rimskih podeželskih posestev (t.i. Vile rustice) iz Bohove, Betnave, Radvanja in Hoč smo odkrili ostanke še ene pristave, ki pa je, kot kažejo prvi izsledki, imela bolj gospodarski pomen. Izluščili sta se dve poselitveni fazi: tista zgodnja iz 1. stol. n. št. ter kasnejša, ki se je končala nekje v 4. stol. n. št.

Skupno je bilo na trasi avtoceste raziskanih 20.000 m², na terenu pa smo v zadnjih dveh letih preživeli skoraj 8 mesecev. Na enem najdišču je dnevno delalo tudi do 100 ljudi.

Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec se je tej, lahko rečemo že kar vseslovenski akciji, hitro odzval. Arheologinja iz KPM Slovenj Gradec sem šest mesecev sodelovala na izkopavanjih, mesec dni pa je prebil z nami tudi muzejski restavrator. Vrnila sva se utrujena, toda obogatena z dragocenimi izkušnjami, novimi poznanstvi in seveda številnimi idejami, kako se spoprijeti z domačimi arheološkimi problemi. Tako smo delno tudi sodelavci našega muzeja pomagali k nastanku razstave Jutri bi lahko bilo že prepozno. Že v svojem naslovu združuje vso našo stisko, kako smo morali velikokrat hiteti z arheološkimi deli v za nas komaj še dopustnih časovnih rokih, kako smo bili velikokrat prisiljeni delati v mejah še zadovoljivih arheoloških kriterijev; čisto lahko pa bi gradnja avtocest in hitrih cest arheologijo sploh obšla.

Poleg manjše priložnostne razstave v Narodnem domu v Mariboru je tako v slovenjgraškem muzeju, prvič v Sloveniji, na ogled celoten spekter najdb z omenjenih najdišč - iz obdobja od prazgodovine do zgodnjega srednjega veka. Avtorici razstave sta Mira Strmčnik Gulič, dipl. arheol. konserv. svet. za nepremično kulturno dediščino (ZVNKD Maribor), in Saša Djura Jelenko, dipl. arheol. (KPM Slovenj Gradec). Poleg privlačnih predmetov iz vsakodnevnega življenja naših prednikov (restavrirano shrambeno, kuhinjsko ter servirno glinasto posodje, kovinsko orodje in nakit, steklen nakit in posodje, kamnite sekire, žrmlje, novci, glinasta vretenca...) je na razstavi z načrti, fotografijami (izkopavanj, balonski posnetki najdišč, posameznih predmetov), risbami arheoloških predmetov, raznimi situacijskimi ter geodetskimi posnetki, terenskimi izvidi in prikazanimi metodami našega dela... predstavljen ves potek arheoloških raziskav ter seveda rezultati našega dela. Ker smo med samimi izkopavanji v naš team povabili tudi strokovnjake drugih ved, smo predstavili tudi njihovo interpretacijo odkritega gradiva.

Ob razstavi je izšel barvni katalog, ki ga je pripravila Mira Strmčnik Gulič in ki na osemindvajsetih straneh prinaša osnovne podatke o posameznih najdiščih ter primarno časovno ovrednotenje arheološkega gradiva. Obiskovalcem je na voljo v Koroškem pokrajinskem muzeju Slovenj Gradec v času od 5. marca 1998 do predvidoma 7. maja 1998; tedaj bomo razstavo zaprli.

Saša Djura Jelenko

Peter Petrovič, Ljubljansko barje, akvarel, 1996

Bogdan Žolnir (1908 - 1997)

Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec je 28. januarja 1998 pripravil spominski večer, posvečen Bogdanu Žolnirju, dolgoletnemu ravnatelju muzeja, učitelju, ljubitelju gora in častnemu občanu mestne občine Slovenj Gradec. O njegovem življenju sta govorila Marjan Linasi, ravnatelj muzeja, in Jože Potočnik, profesor zgodovine, nekateri Žolnirjevi sodelavci pa so obudili spomine na srečanja z njim.

Bogdan Žolnir se je rodil 13. aprila 1908 v Olimju pri Podčetrtku v učiteljski družini. Osnovno šolo je obiskoval na Ptujski gori, kjer je bil oče nadučitelj, meščansko šolo in učiteljske je končal v Mariboru leta 1927. Učiteljska pot je bila delovno izredno bogata, zavzeta in vsestranska. Poučeval je na številnih osnovnih šolah po raznih krajih Slovenije.

Kot številni zavedni Slovenci je morala tudi Žolnirjeva družina leta 1941 v izgnanstvo. Dragoceni so njegovi objavljeni spomini iz tega časa. V Srbiji je sodeloval z narodnoosvobodilnim gibanjem, leta 1944 pa se je aktivno vključil v partizanske vrste. Junija 1945 se je z družino vrnil v Slovenj Gradec. Čas izgnanstva je bil zanj in za njegovo družino čas trpljenja in boja za obstanek. V povojnih letih je primanjkovalo dobrih pedagoških delavcev. Žolnir se je z vso vnetostjo posvetil šoli, a hkrati z vsem srcem in žarom začel zbirati dokumentarno gradivo iz NOB. Ob 10. obletnici ustanovitve OF (1951) je Slovenj Gradec dobil okrajni muzej NOB in prvi upravnik je postal Bogdan Žolnir. Muzej je vodil vse do upokojitve leta 1974. Za njim je vodil muzej prof. Ferdo Fischer, od 1981 do 1986 pa dr. Risto Stojanović. Bogdan Žolnir je ves čas z veliko ljubeznijo in zavzetostjo zbiral pisne in ustne vire iz naše polpretekle dobe in to za območje treh dolin in zamejsko Koroško. Muzej je poleg številnih uglednih osebnosti obiskal tudi znani diplomat dr. Aleš Bebler, ki je v muzejsko spominsko knjigo zapisal: »Veliko in pretresljivo doživetje je bil zame obisk v tem muzeju. Taka zbirka dragocenih predmetov in slik in tako lepo prikazana more biti le uspeh dela, ki ga vodita srce in razum. Ravnatelj Žolnir ima oboje.« Življenjsko bogato in ustvarjalno delo Bogdana Žolnirja sega na tri področja: pedagoško med obema vojnama in nekaj let po osvoboditvi, muzejsko in strokovno delo (od 1951 naprej) in prizadevanja za razvoj planinstva. Pri delu ga je odlikovala velika zavzetost in odgovornost, požrtvovalnost in vztrajnost ter široka ljubezen; njegova značilna poteza je bila, da je povsod utrjeval in razvijal domovinsko vzgojo, ljubezen do slovenstva - to je vedno potrjevala tako govorjena kot tiskana beseda. Bil je skromen, pošten in varčen. Delovno mesto je bilo zanj neke vrste »kult«,

Bogdan Žolnir s soprogo

kultura dela, ne pa služba. Čeprav ni bil poklicni zgodovinar, je zavzeto zbiral in zapisoval, urejal in objavljati tudi na videz drobne stvari, ki so bile povezane z NOB. Rasel je predvsem iz sebe, iz lastnih življenjskih izkušenj in spoznanj. Bogdan Žolnir je postavil temelje sedanjemu Koroškemu pokrajinskemu muzeju. Med Pohorjem in Uršljo goro, Peco in Obirjem je upor proti okupatorju imel nekatere specifičnosti, ki jih je natančno in poglobljeno obravnaval: gre za tematiko partizanske sanitete oz. zdravstva, partizanskih tehnik oziroma tiskanja propagandnega in drugega gradiva in konca druge svetovne vojne v Evropi, torej »vojne po vojni« med 9. in 15. majem 1945 v trikotu med Pliberkom, Dravogradom in Šoštanjem. Na spominskem srečanju smo slišali predlog, da bi navedene zbirke poimenovali Žolnirjeva zbirka. V različnih glasilih je objavil številne razprave, še posebej so pomembne knjige oz. brošure: Življenje in delo Franja Vrunča, Partizanski tisk ob Meži, Dravi in Mislinji, Partizanske tehnike na Koroškem, z Miletom Paulinom sta izdala knjigo Protifašistični odpor, Koroška od začetka vstaje do konca leta 1943. Bogdan Žolnir je bil močno povezan z lepoto naših gora, ki so ga pritegnile že v mladosti, ko je poučeval v Ribnici na Pohorju, zlasti pa pozneje v Slovenj Gradcu. Že pred 2. svetovno vojno je opravil veliko delo v domačem planinskem društvu. Bil je tajnik, propagandist in vodja markacijskega odseka. V almanahu 70 let planinstva v Mislinjski dolini (1919-1989) je objavil najobširnejši in najpomembnejši prispevek o zgodovini planinstva v naših krajih. Bil je nedvomno najboljši poznavalec razvoja planinstva med Pohorjem in Uršljo goro. Družina Žolnir je izredno bogat arhiv o delu Planinskega društva Slovenj Gradec poklonila Koroškemu pokrajinskemu muzeju. Bogdan Žolnir je za svoje izredno bogato delo dobil številna priznanja in nagrade, in to: občinsko nagrado občine Slovenj Gradec (1961), zlati znak Planinske zveze Jugoslavije (1962), zlati znak OF (1970), Valvasorjevo nagrado (1973), leta 1976 je postal muzejski svetovalec, leta 1981 je dobitnik Bernekerjeve nagrade, leta 1988 pa je postal častni občan občine Slovenj Gradec. Učitelj, muzealec, raziskovalec ter pisec strokovnih besedil in ljubitelj planin, Bogdan Žolnir, je zgled tudi za današnji čas.

Jože Potočnik

Aleksandra Stermec Perovec

IN MEMORIAM

*

*zjutraj sem se zbudila
pa te ni bilo več
sneg je prekril cvetove na vrtu
sneg je bil obrnjen na glavo
nič besed ne potrebujem za slovo
ker si odšla
nobena kava ne bo več dovolj
dobra*

*

*od zgoraj nekdo
z nevidno roko para nebo
ali
skozi telo potisne nitko
da ti zastane srce
vse želje niso izpolnjene
mora se zgoditi
kar se hoče zgoditi
samo po sebi
proti življenju in smrti
vse se obrne*

*

*prepozno je moje oko opazilo, kako
preproste stvari skozi hrapave roke
obrneš v zlato
ne želim vedno vsem le dobro
ne vidim zmeraj svetlobe v temni noči
iz preprostih trenutkov ne znam
življenja narediti
vse to bi mi morala še povedati
naj tečem za tabo v neskončnost po odgovore
ki mi jih ne moreš dati?*

Bici, marec 1998

Milena Cigler
Gregorin

O FUNDACIJI AKADEMSKEGA SLIKARJA KARLA PEČKA V SLOVENJ GRADCU

TRI PESMI

REKEL SI

*Rekel si, da je razumljivo,
da te ne smem več klicati,
da te moji klici spravljajo iz
tira,
da potem ne veš, kaj bi z majico
umazano od temnordeče šminke
spredaj - spodaj,
tvoje besede so vidno pojemale v zraku,*

*ko si govoril: "spredaj - spodaj",
in kar naenkrat si zarenčal:
"Kaj, hudiča, si delala z mano?"*

SANJE

*To noč sem doživljala
ekstazo
mojega besa,
degradirala sem tvoja čustva,
uporabljala sem najbolj vulgarne
besede,
s posebnim užitek sem jih izgovarjala
in se zraven slinila kot polž.
Ogorek misli sem vrgla na tvoj
topli trebuh, ki je plal
in naraščal, kot da so ga
oplodile
moje besede.*

SLIKI

*Sliki krave in bika še vedno na steni visita,
bik ima gobec široko odprt,
kot da je sklenil v srdcu okameneti,
krava pohlevno leži
z izbuljenimi očmi,
kot da ni več kaj žvečiti ali ji je
zmanjkalo slin,
jaz si nanašam puder
na ugriznjeno mesto in
se potihem jezim
/ali smejim?/.*

Pobuda in priprave za ustanovitev Pečkove fundacije segajo v leto 1992. Zakonodaje, ki bi urejala ustanavljanje fundacij, ni bilo; zato je bila leto prej ustanovljena prva, Trstenjakova fundacija, na podlagi starojugoslovanskih predpisov. Tudi mi smo ubrali enako pot, zbrali ustanovitelje in podpisali akt o ustanovitvi Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka dne 10. 11. 1992. Poleg domačih imen sta akt podpisala tudi predsednik takratnega predsedstva, g. Milan Kučan, in predsednik Državnega zbora, g. Herman Rigelnik. Registracija je potekala počasi predvsem zaradi veliko nejasnosti. Med tem časom smo dobili nov zakon in ustanavljanje Fundacije se je vrnilo v začetno fazo.

Ustanovna skupščina Ustanove - Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka je bila 13. novembra 1996. Šestindvajset ustanoviteljev je vložilo vanjo 26 milijonov SIT in se zavezalo, da bo v letih 1997 in 1998 vložilo še 7 milijonov SIT.

Fundacija je ustanova in je registrirana pri Ministrstvu za šolstvo in šport. Odločili smo se za kapitalno fundacijo, to pomeni, da bomo zbrali toliko kapitala, da bo celotna dejavnost financirana izključno iz prihodkov kapitala. To je zahtevna naloga in prepričan sem, da nam bo to tudi uspelo. Od vrednosti kapitala oz. od razpoložljivih sredstev, je odvisna aktivnost Fundacije.

Zakaj smo fundacijo poimenovali po prof. Karlu Pečku, verjetno ni potrebno posebej opisovati. Njegova ustvarjalnost je povezana z mestom Slovenj Gradec in Koroško, kjer se je razdajal in ustvarjal. Vsakemu, ki je potreboval nasvet ali pomoč pri začetnih korakih v svet slikarstva, je svetoval in pomagal. S svojimi dejanji je zaznamoval tako mesto kakor tudi Koroško. Štirideset let je vodil Galerijo likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu in bil tudi med ustanovitelji. Še danes, ko večji del dneva preživi v svojem ateljeju nad galerijo, je Pečko ostal Pečko. Zato je povsem samoumevno, da je sedež Fundacije v prostorih ob ateljeju, v mansardi ene najlepših mestnih hiš, v stavbi nekdanjega okrajnega glavarstva.

Fundaciji je prof. Pečko podaril 252 svojih likovnih del: izbor upošteva vsa njegova ustvarjalna obdobja. To je dediščina, ki bo trajni temelj Fundacije in bo materialno bogatila njeno poslanstvo.

V ustanovitveni akt smo zapisali:

OSNOVNI NAMEN FUNDACIJE JE SPOŠNO KORISTEN IN TRAJEN, NJENO DELOVANJE JE V PRVI VRSTI NAMENJENO KULTURNEMU NAPREDKU KOROŠKE, ŠIRITVI SLOVENSKE KULTURNE,

ZNANSTVENE IN DRUGE USTVARJALNOSTI S PODROČJA HUMANISTIKE TER OHRANJANJU KULTURNE IN NARAVNE DEDIŠČINE.

Ustanova bo svoje cilje in naloge dosegala s:

- podeljevanjem štipendij za dodiplomske in podiplomske študije,
- podpiranjem znanstveno-raziskovalne dejavnosti,
- podpiranjem kulturno-umetniške dejavnosti,
- podpiranjem založniške dejavnosti in
- razvijanje drugih kulturnih nalog.

Načrtujemo, da bomo letošnje jesen podelili prve štipendije. Število štipendij in financiranje drugih naštetih programov bo odvisno od tega, kako uspešni bomo pri zbiranju kapitala Fundacije. Tako kot bo Fundacija kapitalno napredovala, bo zmogla financirati zastavljene projekte. Sprejeta pravila določajo postopke podeljevanja štipendij in druge oblike finančnih pomoči.

Fundacija bo različne kulturne dejavnosti organizirala v svojih prostorih in tudi drugod. To bodo srečanja in predstavitve ustvarjalnih del kulturnikov, slikarske in druge kolonije, tečaji, sodelovanja z drugimi fundacijami in podobno.

Fundacijo vodi uprava s predsednikom na čelu. Zelo pomembno je, da svoje delo opravljamo ljubiteljsko, vključno z računovodjem, ne obračunavamo stroškov in honorarjev. Nekaj stroškov sicer predstavljajo neizogibna plačila bančnega poslovanja. Upamo, da bo še nekaj časa tako.

Prepričan sem, da bo zaradi takega načina poslovanja zanimanje za donacije tudi v prihodnje, in to naših ustanoviteljev, pa tudi novih donatorjev.

Fundacija je koroška ustanova. To pomeni, da bo podpirala predvsem mlade, ki živijo in delajo na Koroškem. Od štipendistov bo zahtevala predvsem, da bodo v diplomskih, magistrskih, doktorskih ali drugih študijskih nalogah obravnavali aktualne koroške teme in tako prispevali delež k razvoju in napredku. predstavili nove poglede in vizije, dileme in rešitve, ki bodo življenjskega pomena za naš prostor.

Prepričan sem, da bo Fundacija uresničila svoje poslanstvo. Posebej se moram v imenu ustanoviteljev zahvaliti prof. Karlu Pečku, ki se neumorno trudi skupaj z upravo, da bo do jeseni nared vse potrebno za udejanjenje prvih nalog.

Janez Komljanec,
predsednik uprave Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka v Slovenj Gradcu

MESTO SLOVENJ GRADEC IN NJEGOVE TRANSNACIONALNE POVEZAVE

Slovenj Gradec je v zadnjih desetletjih nesorazmerno z velikostjo prav posebej živahen na področju mednarodnih stikov in povezav. Takšni pojavi so v majhnih in obrobnih mestih relativno redki in neznačilni. Kje so vzroki za takšen porast aktivnosti na mednarodnem področju in kaj jih je omogočilo? Nekatere vzporednice lahko izluščimo iz sodobnih prostorsko - socioloških teorij.

V času vse večje uveljavitve procesov globalizacije (in hkrati tudi individualizacije) se bistveno spreminjajo tudi načini in oblike nadnacionalnih povezav med mesti. Še donedavna so bila v občutni prednosti pri vzpostavljanju povezav velemesta, temeljni vidik takega povezovanja pa so bile relacije podrejenosti in centralnosti oziroma perifernosti med mesti. V takšnih razmerjih ima velik pomen za povezave prostorska razdalja med mesti, značilno pa je tudi, da podrejena, periferna, manjša in na obrobje odrinjena mesta le stežka vzpostavljajo povezave mimo dominantnih mest. Sociološka teorija opredeljuje takšne oblike povezanosti kot vertikalne oz. hierarhične.

V osemdesetih letih je z 'globalizacijskim boomom' v prostorsko-sociološkem in nasploh družboslovnem proučevanju ter pod vplivom tehnoloških sprememb, katerih posledica je zgoščevanje prostora in časa, opazen premik k razpravam o oblikah in posledicah neprostorskega povezovanja. Ta premik najbolje ponazarja Castellsova formulacija, da prostore krajev zamenjujejo prostori tokov. Bistvenega pomena za razvoj takšnih odnosov so tehnološke spremembe. V zadnjem obdobju smo, kot je znano, priča stalnemu in občutnemu 'zmanjševanju' sveta - razvoj transportnih sredstev, predvsem pa telekomunikacij, je pripomogel k boljši medsebojni povezanosti. Prostorska (fizična) bližina ali oddaljenost vedno manj določata interakcije raznovrstnih akterjev, npr. oseb, podjetij, institucij, mest. Na eni strani prihaja do funkcionalnega osamosvajanja lokalnih družbenoprostorskih entitet, torej tudi mest, na drugi strani pa se hkrati krepijo različne oblike neposrednega povezovanja med njimi. Takšne oblike povezav ponazarja načelo omrežja kot novejši trend povezovanja mest, ki - kar je še posebej pomembno za Slovenj Gradec - omogoča tudi manjšim, obrobnim mestom pridobitev nadnacionalnega položaja. Vse pomembnejše so lokalno-globalne medodvisnosti, ki določajo razvojno dinamiko posameznih mest. Na podlagi empiričnega preverjanja lahko ugotovimo, da je nadnacionalni (regionalni, celinski, globalni) položaj sposobno dosegati vedno več mest, hkrati pa je pridobljeni položaj

težje kot do zdaj trajno obdržati. Pomembnost mest je odvisna od njihove dostopnosti - od obsega in kakovosti povezav, ki jih mesto ima z zunanjim svetom. S širjenjem delovanja lokalnih organizacij se razvijajo mestni komunikacijski kanali in viri informacij.

Prej podrejeni akterji vse manj dosledno upoštevajo stare utrjene teritorialne hierarhije in pridobivajo vse več tehnološke, ekonomske in politične moči. Vse kaže, da globalna družba ne bo prevzela hierarhičnega sistema med mesti z enim dominantnim centrom, pač pa bo oblikovala decentraliziran sistem diferenciranih in pluralističnih centrov oblasti. V nastajanju je globalni urbani sistem, sestavljen iz bolj ali manj kompleksnih omrežij. Ta omrežja igrajo odločilno vlogo v procesu globalizacije, globalizacija pa je obenem glavni dejavnik pospeševanja in razširjanja omrežij.

Vse to navajam, ker je prav Slovenj Gradec nazoren primer vsestranske realizacije teoretično prikazanega razvoja in pomena manjšega mesta, ki že stoletja dolgo z lastno kulturno usvarjalnostjo, v novejšem obdobju pa tudi z gospodarsko prodornostjo in odprtostjo do tujega kapitala ter politično dejavnostjo uspešno utrjuje svoj status.

Razcvet pravih mednarodnih povezav je povezan s prometno dosegljivostjo oz. odprtostjo mesta. Pred zgraditvijo železniške povezave Dravograd - Slovenj Gradec - Velenje leta 1899 je mesto imelo le manj učinkovite cestne povezave z drugimi kraji in je bilo torej v tem smislu dokaj zaprto oz. težko dosegljivo. K neugodnim pogojem za nastanek kakšnih posebnih nadnacionalnih povezav v tistem času lahko prištejemo še majhnost mesta, ki je takrat štelo okrog 1300 prebivalcev. Prve mednarodne povezave tako zasledimo pred koncem prejšnjega stoletja, ko pride do večjega izvoza izdelkov tovarne pohištva in tovarne kos (več o tem je v Odsevanjih že pisal prof. Jože Potočnik).

Veliko večino nadnacionalnih povezav, po katerih je mesto danes znano, so vzpostavili umetniki (glasbeniki, slikarji, pisatelji, pesniki), ki so se tu bodisi rodili bodisi delovali.

V obdobju zadnjih štiridesetih let je na tem področju izstopal slikar Karel Pečko, ki je kot ravnatelj Galerije likovnih umetnosti na pobudo takratnega dijaka ekonomske šole Vinka Ošlaka ob pomoči številnih somišljenikov (posebej naj omenim le direktorja bolnišnice Draga Plešivčnika in novinarja Bogdana Pogačnika) organiziral mednarodne umetnostne razstave s tematiko miru. Pogačnik je po svojih zvezah z UUNESCO prišel vse do generalnega sekretarja OZN U Thanta, ki so mu bila mirovniška prizadevanja tako majhnega mesta in na tako

svojevrsten način (z umetnostjo) simpatična in je te prireditve z veseljem podprl. Tudi naslednja dva sekretarja - Kurt Waldheim in Perez de Cuellar - sta te dogodke podpirala; slednji je leta 1985 Slovenj Gradec celo obiskal.

Ravno te dejavnosti so najbolj prispevale, da je OZN 19. septembra 1989 mestu podelila listino Glasnik miru. Slovenj Gradec je s tem postal član v omrežju Mednarodne zveze mest glasnikov miru (International Association of Peace Messenger Cities), med njimi pa ima prav zaradi mirovniških aktivnosti skozi kulturo in likovno umetnost specifično mesto, saj je edini pridobil ta naziv z delovanjem na kulturnem področju (ostala mesta so navadno prizorišča velikih bitk - Verdun, Volgograd, ali drugih tragičnih vojnih dogodkov - Hirošima, Nagasaki...).

Omrežje mest glasnikov miru je sestavljeno iz 73 mest, ki se ponašajo s tem nazivom. Slovenj Gradec ima v tem omrežju visok status, kar potrjuje tudi članstvo v izvršnem odboru Mednarodne zveze mest glasnikov miru. Mesto ta status utrjuje z rednimi udeležbami na konferencah mest glasnikov miru, kjer spada med aktivnejše (to se je še posebej odrazilo v letih takoj po osamosvojitvi Slovenije). Zanimiva je ugotovitev, da se Slovenj Gradec v tem omrežju enakovredno uveljavlja tudi ob takšnih velemestih, kot so Peking, Moskva, Chicago, Berlin, Praga...

Sodelovanje Slovenj Gradca v nadnacionalnem omrežju mest glasnikov miru nedvomno pomembno prispeva k promociji Slovenije in mesta samega v svetu. V nadnacionalnih povezavah Slovenj Gradca je moč zaslediti elemente teritorialne dehierarhizacije kot preskakanja vmesnih ravni: mesto je v nadnacionalnem omrežju mest glasnikov miru vedno delovalo neodvisno od dejavnikov državne politike in zastopalo svoje interese, ki pa so resda večkrat bili v skladu s slovenskimi. Takšno delovanje kaže na visoko stopnjo avtonomije mesta, kar je ena od temeljnih značilnosti omrežnih povezav. V času, ko je razvoj vse bolj odvisen od globalizacije kot od nacionalizacije, upada pomen nacionalnih držav. Medtem ko nacionalna država kot teritorialna enota izgublja avtonomijo, jo subnacionalne enote in posamezniki s tem pridobivajo. Slovenija kot nacionalna država v nadnacionalnem omrežju mest glasnikov miru nima pomena (kot sicer ni posebej pomembna tudi nobena druga država, saj je Mednarodno združenje mest glasnikov miru nevladna organizacija), velik pomen pa ima mesto Slovenj Gradec. Po izjavah večkratnega udeleženca konferenc mest glasnikov miru Marka Košana je Slovenija kot mlada država v tem omrežju relativno neznana (večkrat se je

trudil s pojasnjevanjem, da to ni Slovaška, Slavonija ali Jugoslavija), mesto Slovenj Gradec pa je na temelju aktivnega sodelovanja v tem omrežju hitro postalo eden od njegovih najvidnejših členov - to potrjuje tudi članstvo v izvršnem odboru Mednarodnega združenja mest glasnikov miru. Ob tem naj omenim tudi, da se je pred kratkim v našem mestu mudil predstavnik izvršnega odbora Brian Fitch - v sklopu priprav na letošnji sestanek odbora v Slovenj Gradcu.

Poleg številnih transnacionalnih povezav na ravni mesta ima Slovenj Gradec še vrsto mednarodnih stikov na nižjih nivojih - in to posameznih sublokalnih akterjev. Tako se mednarodno povezujejo številna podjetja, šole in druge institucije, pa tudi posamezniki. Za nekatere od teh predstavljajo nadnacionalne povezave na nivoju mesta odskočno desko za vzpostavljanje njihovih povezav (mesto v povezavah prehiteva sublokalne akterje), ugotovimo pa lahko tudi obratno, da so nižji nivoji nadnacionalnih povezav (npr. podjetja in njihov izvoz) pomembno prispevali k razvoju stikov na ravni mesta.

Globalizacija pomeni za mesta velik izziv. Če mesto želi uspevati v globalni družbi, mora načrtno razvijati ustrezne vrednote in nadzirati ta razvoj, iz česar izhaja, da mora uživati visoko stopnjo avtonomije. Mesto lahko izraža te vrednote tudi z umetnostjo, literaturo in arhitekturo, s katero se predstavlja zunanjemu svetu. Kot je lepo vidno na primeru Slovenj Gradca, je evidenten premik h globalizaciji tudi v neprofitnem sektorju - vse več institucij se vključuje v globalno družbo. Slovenj Gradec je dobro izrabil pridobitve globalne družbe in si iz majhnega, nepomembnega, obrobnegega mesta zgradil identiteto kulturnega mesta oz. mesta glasnika miru. S sodelovanjem v nadnacionalnih omrežjih mesto aktivno sodeluje v oblikovanju globalne družbe. To izhaja iz povezovalne usmerjenosti Slovenj Gradca:

Odprtost mesta

Osnovna pogoja avtonomnega systemskega povezovanja - systemska odprtost in relativna avtonomija institucij - sta v Slovenj Gradcu izpolnjena.

Specializirane povezovalne dejavnosti

V Slovenj Gradcu je več različnih tipov funkcionalnih dejavnosti razvilo izmenjave z nadnacionalnim okoljem. Na področju kulture, šolstva in gospodarstva so akterji razvili številne specializirane transakcije in interakcije.

Razvitost povezovalne strukture

Slovenj Gradec je svoje transnacionalne povezave zgradil na temelju obstoječe fizične, socialne, kulturne in telekomunikacijske strukture, ki se še vedno razvija in izpopolnjuje.

Navedem naj še eno izmed razsežnosti globalizacije, ki jo tudi lahko zasledimo v Slovenj Gradcu: globalizacijo kot prerazporeditev (dostopnost do) raznovrstnosti sveta. Stopnja globalizacije je tem večja, čim večji delež celotne svetovne raznovrstnosti je prisoten ali dostopen v okviru posamezne teritorialne skupnosti in nadaljuje, da bi se 'idealno tipsko' vzeto tako konec koncev 'lokalno' izenačilo z 'globalnim'. Pridemo torej v položaj, ko se ves svet pojavlja v vsakem kraju in ko hkrati vsak kraj lahko najdemo vsepovsod po svetu. Vsaka teritorialna enota postaja zmeraj bolj odprta do celote, celota pa zmeraj bolj izraža raznovrstnost vseh svojih delov. V tem okviru naj omenim le mednarodno udeležbo umetnikov na dobro obiskanih razstavah v slovenjegraški galeriji ter njihove podarjene umetnine in Tretjakovo stalno zbirko afriških predmetov.

Dosedanje izkušnje nadnacionalnega povezovanja lahko ocenimo kot izrecno spodbudne na vseh področjih. Nedvomno bodo prispevale delež ne le k obstoju, marveč k nadaljnjemu razvoju zasnovanih vezi.

Jure Lasbaher

POEZIJA IN GLASBA

V Bratislavi, slovaški prestolnici, ki se prav tako kot mestece Slovenj Gradec ponaša z nazivom mesto glasnik miru, je zasebna Slovanska gimnazija ob 5. obletnici delovanja v mesecu marcu pripravila mednarodno kulturno-umetniško prireditev v znamenju ljubezni, razumevanja in prijateljstva. Z avtorskim literarno-glasbenim recitalom sta v umetniškem delu prireditve nastopila Valentina (klavir, flavta) in Blaž Prapótnik (poezija, kitara), ki sta zastopala Slovenijo. Slovenski jezik (na Slovanski gimnaziji ga kot izbirni predmet poučuje Tatjana Burger) sta s poezijo predstavila tamkajšnji javnosti. Samostojni nastop v mestnem kulturnem centru v mestu Piešťany, v petek, 27. marca, ki ga je s prijazno pomočjo firme Gorenje Slovakia organiziral gospod Drofenik, odpravnik poslov na Slovenskem veleposlaništvu v Bratislavi, je prav tako naletel na zanimanje in ugoden odziv, čeprav je večina poslušalcev, kljub skupnim slovanskim koreninam, razumela v slovenščini le nekaj ključnih besed.

Jezikovno pregrado je presegla glasba, ki - ne samo v drugih jezikovnih področjih, ampak tudi pri nas - pomaga poeziji vzpostaviti stik s poslušalcem. Tu gre predvsem za lahkotnejšo poezijo; zahtevnejše in razmišljujoče vsebine mnogokrat ne prenesejo uglasbitve. Mimogrede - le bežen preblisk in nikakor ne primerjava, mnogi samospevi Huga Wolfa po literarni plati niso globoka filozofska brezna, saj bazirajo večji del na romantičnih občutjih in tematikah. Pa tudi prenekateri ljubitelj poezije ne mara literarnih večerov niti interpretacij, saj je mnenja, da je najboljša kombinacija: knjiga - bralec v intimnem razpoloženju.

Poezija je danes, morda še bolj kot v preteklosti, stvar zanimanja - čedalje manjšega kroga - redkih ljubiteljev. Nekaj pozornosti razprši drveči čas, nekaj pa se je porazgubi tudi na račun poplave vsakršnih pesniških zbirk, knjig, brošuric..., ki jih velikodušno omogoča sodobno namizno založništvo. Knjigo je danes že kar (pre)lahko narediti. Marsikdo pa, žal, vso to žlahtno Gutenbergovo in Cerdonisovo poslanstvo izdelovanja knjig tudi v resnici jemlje preveč malomarno - od vsebine in oblike literarnega dela do grafične in knjigoveške izdelave. Med ljubitelji in poznavalci pa za takšne (pol)izdelke, ne le da ne vlada zanimanja, še kisló odobravanje se mora praviloma umakniti odporu.

Kadar pogledamo na oder popularne glasbe, je situacija podobno klavrna. Če so včasih pisali popevke pravi pesniki in so nad kvaliteto bdeli tudi glasbeni uredniki, je danes ta sistem, ki so mu - včasih tudi upravičeno - očitali cenzuro, bolj kot ne, razpadel. In ko vklopim radijski sprejemnik, nič več ne vozi vlak v daljave, daleč tja v širni svet, ampak nas - razen redkih izjem - zasipavajo z omladnostmi in drugorazredno cenenostjo, tako da marsikateri popotnik raje ostane na peronu. Ah, ko bi, kot nekdanji pankerji vsaj komentirali, kritizirali in prevračali tabuje.

Morda je sodobna »ozvočena poezija« pravi odgovor na oba izziva hkrati, čeprav obstaja bojazen, da bi se zaradi prepletanja ustvarjalnosti mrščilo tako literarno kot glasbeno občinstvo. Ji bo uspelo hkrati nagovoriti vse?

Blaž Prapótnik

Na povabilo Slovenskega veleposlaništva na Slovaškem v Bratislavi - mesto glasnik miru, sta na prireditvi Slovanske gimnazije z literarno-glasbenim recitalom nastopila Valentina in Blaž Prapótnik. Na fotografiji je predsedniška palača in fontana Planetu miru na trgu 1. maja v centru Bratislave.

OPTIMISTIČNA VERA, DA PRAVICA IN RED LAHKO ZMAGATA...

- Intervju s pisateljico Majo Novak -

Borovnik: V osemdesetih in na začetku devetdesetih let je opaziti težnjo po pisanju žanrske literature, med katero se napoveduje kriminalka kot eden najbolj zanemarjenih in v povojnem političnem sistemu tudi nezaželenih žanrov. Kako ste sami prišli na idejo, da bi pisali kriminalke? Poleg tega pa - tudi avtorica prve slovenske kriminalke je bila ženska, Ljuba Prenner, ženske pa tudi v svetovni literaturi tega žanra niso redke. Pri njih je pogosto opaziti elemente, ki v klasično kriminalno zgodbo pravzaprav ne dosijo - humor, ironijo, ostro satiro... Je bila Vaša odločitev, da bi pisali kriminalko, tudi uporne narave?

Novak: Pravzaprav je nastanku kriminalke Izza kongresa ... botrovalo naključje: namreč nezaposlenost, med katero sem si krajšala čas s prebiranjem tovrstne literature in nazadnje tudi z njenim prevajanjem - ob čemer me je prešinilo, da bi tudi sama znala napisati kaj podobnega. Takrat se mi je v moji eksistencialni stiski in sveti preproščini za nameček še zdelo, da bi bil poklic svobodnega (žanrskega) pisatelja lahko udoben in zabaven način služenja za preživetje; o tem, da bi se kdaj pozneje lotila »tehtnejših« književnih zvrsti, še nisem razmišljala, strast do pisanja me je namreč resnično obsedla šele med pisanjem samim.

Res pa je odločitvi, da v slovenski literarni milje, ki je v tistem obdobju (Izza kongresa... je začel nastajati leta 1988) na žanre resnično večinoma gledal še zviška, poskušam vnesti prav kriminalko, botroval tudi upor. Zdelo se mi je namreč nepravilno, da pisateljski, založniški in kritični krogi bralcem vsiljujejo samo določen tip literature: mračen, očitno spravljen na svet v mučnih porodnih krčih, posiljeno »globok« ali, kakor je to v enem od najinih pogovorov duhovito opredelil primorski publicist Janez Povše, »filozofske eseje, zakrinkane v obliko romana«. Skratka, trmasto sem si želela objaviti nekaj, kar bi sama z užitkom prebrala.

Težko je reči, koliko je bil ta upor proti »kulturnemu establishmentu« pogojen z mojo ženskostjo, vseeno pa mislim, da prevlada avtoric v kriminalističnem žanru ni naključna. Zdi se mi, da se ta pojav povezuje s samim bistvom kriminalke. V temelju te so namreč optimistična vera, da pravica in red lahko zmagata, da je mogoče dejavno poseči v tok usode in vzpostaviti stanje, kakršno je bilo, preden je prišlo do zločina, to se pravi, do družbenega in individualnega ekscesa. Kljub

temu, da se v današnji, pogojno rečeno, falokratični družbi na prvi pogled zdi, da temu ni tako, sem prepričana, da so pogum (ali celo brezobzirnost), aktivni princip in potreba po urejanju, predvsem pa po osmišljanju sveta v večji meri ženske kakor moške značilnosti.

Kar se tiče elementov humorja, ironije in družbene kritike, ki naj v klasično kriminalistično zgodbo ne bi sodili, pa bi poudarila naslednje: v tnenutku, ko sem se odločila za pisanje, je bila kriminalka na Zahodu, zlasti v Veliki Britaniji in Franciji (manj v ZDA), delno pa celo na Vzhodu že tako razvita, da je že zdavnaj presegla nivo preprostega nizanja razburljivih dogodkov in je v svoj okvir znala zajeti tudi številne druge elemente, od že omenjenega humorja (Michael Innes) do persiflaže in parodiranja žanra (Piere Siniac), od poglobljenih psiholoških analiz (Ruth Rendell, P. D. James) do, recimo, boja za pravice drugače spolno usmerjenih ali kako drugače marginaliziranih osebnosti (Vachss). Zdelo se mi je nepotrebno, da bi samo zato, ker tega žanra v slovenski književnosti tako rekoč še nimamo, začejala na novo, pri najbolj plehkkih, že zastarelih modelih tovrstne literature; smiselneje se mi je zdelo svoje delo navezati na raven, ki so jo že dosegli tuji avtorji.

Borovnik: Vaš prvi roman Izza kongresa nosi naslov, ki je v slovenski književnosti že zaseden, saj je roman z enakim naslovom napisal že Ivan Tavčar. Tako pa je romanu tudi z naslovom dana nekakšna dvojna kodiranost, namreč da je delo namenjeno tako šolanemu kakor nešolanemu bralcu, obenem pa gre za tekst v tekstu. Tudi sicer s svojimi besedili pogosto razgrajujete kanon klasične kriminalke, v njih pa srečujemo tudi nalašč prepoznavne literarne predloge - od Agathe Christie do Conana Doylea in drugih. Kakšen je Vaš odnos do kriminalke, do teh avtorjev?

Novak: Izza kongresa... je bil zavestno zastavljen kot tekst v tekstu in kot tekst o tekstu - bil naj bi nekakšen hommage, nekakšen poklon mojim priljubljenim piscem, hkrati pa nekakšen sumaren pregled ali mala literarna teorija tega žanra, ki za to, da bi se bralec lahko v popolnosti zabaval ob vseh v romanu nanizanih »štosih«, zahteva precej vnaprejšnjega vedenja o kriminalki. Treba se je namreč zavedati, da je kriminalka izrazito kodificiran žanr s strogo postavljenimi pravili (enotnost prostora in časa, preiskovalec kaznivega dejanja se ne sme

Maja Novak

izkazati za storilca le-tega, smrt ne sme biti posledica samomora itd.); če so ta pravila kršena, imamo morda opraviti s kvalitetno pripovedjo o morilcih in žrtvah, o zločinu in kazni, ki pa zgolj zaradi navzočnosti teh elementov še ni kriminalka, podobno kakor ni vsaka štirinajstvrstična pesem sonet. Tako tudi moje zadnje delo Karfanaum kljub trem umorom, ki sprožijo in pogojujejo pripovedni tok v tem romanu, to ni več kriminalka.

Zdi se mi, da je del bralčevega užitka ob kriminalki prav v prepoznavanju ustaljenih zapovedi žanra, čeprav se obstoja le-teh morda zaveda le na podzavestni ravni; ali, če naj citiram enega od svojih junakov romana Izza kongresa: »Od kdaj pa bralci trivialne literature pričakujejo izvirnost? Na sumu jih celo imam, da kupujejo take knjige prav zato, ker vnaprej točno vedo, kaj bodo našli v njih.«

Seveda pa avtorja v tistem trenutku, ko dobro obvlada pravila pisanja, zamika, da bi jih kršil. Tega ne počnem samo jaz. Isto je v več svojih delih sistematično storila že Agatha Christie: v Umoru na Orient ekspresu se za morilce na primer izkažejo vsi preživeli, v Zavesi je zločinec detektiv Poirot, v številnih njenih romanih je storilec človek, ki ga med preiskavo prvega osumijo umora in bi moral biti prav zato po klasičnem kanonu kriminalke nedolžen. Menim, da ne gre za razgrajevanje kanona, ampak za njegovo nadgrajevanje, ki pa kajpak predpostavlja odlično obvladovanje temeljev. Sodim, da je tovrstno nadgrajevanje danes nujno potrebno: razvjenega bralca - poznavalca žanra zgolj napeta zgodba z osupljivim koncem nič več ne zadovolji.

Borovnik: V vaših prozih besedilih je izstopajoča predvsem vloga pripovedovalca, včasih pripovedovalke. V opombah celo polemizira s samim seboj, se zavzema za oživitvev kriminalke kot zatrtga žanra, želi podobno kot Umberto Eco podreti ograjo med t.i. visoko umetnostjo in zabavo.

Novak: Zelo rada se vživljam v svoje like in posledično pišem v prvi osebi ednine; to je

očitno tako v Cimrah (kjer o dogodkih v romanu poročata celo dve prvoosebni pripovedovalki) kakor v kratkih zgodbah; v romanu Karfanaum sem šla še dlje in zgodbo o svoji junakinji položila v usta prvoosebnega moškega pripovedovalca, ki za nameček te ženske ne razume najbolje in se tako zgodba preliva tudi v zgodbo o njegovem nerazumevanju in o njem samem. Tudi v besedilih, kjer naj bi bil pripovedovalec izločen iz dogajanja in nekako distanciran od njega, se dostikrat oglašča, nikakor ne neprizadeto komentira dogajanje in se poskuša neposredno pogovarjati z bralci; gre za sicer znan, vendar danes že dokaj arhaičen slogovni prijem, ki so ga, kolikor se spominjam, vsaj v obdobju pred pojavom postmodernizma mentorji dozorevajočim avtojem celo odločno odsvetovali. Izbira prvoosebne pripovedi ali pripovedovalca, katerega prepoznavni »glas« se vseskozi sliši skozi hrup, ki ga ustvarjajo protagonisti zgodbe, pri mojem pisanju sicer ni nikoli programska ali zavestna: prvi stavek zgodbe pač »zaslišim« bodisi v prvi ali v tretji osebi in se potem pustim voditi navdihu: kdo sem jaz, da bi se prerekala z muzami? Prepričana pa sem, da daje poudarjena vloga pripovedovalca besedilu vsaj eno vsebinsko, pomensko, metaforično... itd... plast več. Tako za bralca kakor za pisca je tak pristop silno ekonomičen: na istem številu strani je za isto ceno mogoče prebrati oziroma povedati več. Tako sem v Cimrah s pomočjo dveh pripovedovalk, ki se o marsičem nista strinjali, lahko osvetlila isti dogodek ali isti lik z dveh različnih zornih kotov (mislim, da je to ena od odlik tega romana, ki mu daje še poseben šarm), kot že rečeno, pa sem nekaj podobnega poskušala doseči tudi v Karfanaumu: dejanja junakinje govorijo zase, ocenjevanje teh dejanj s strani prvoosebnega pripovedovalca pa o njem.

Borovnik: Kakšen je Vaš odnos do zgodbe? V modernistični književnosti je bila tako rekoč preganjana, avtorji pa, ki so pisali literaturo s prepoznavnimi zgodbami, so sodili celo med »nesodobne«.

Novak: Težko si predstavljam pisanje brez zgodbe, kakor si tudi življenja ne morem predstavljati drugače kot spleta glavne in neštetih stranskih zgodb; najverjetneje je to povezano z mojo (kot že rečeno, po mojem prepričanju izrazito žensko) potrebo po osmišljanju tistega, kar nas obdaja. Noben dogodek, noben človek, noben detajl fizičnega okolja mi ne glede na svojo morebitno strahotnost ali nenavadnost ali osupljivost ali lepoto ne more kaj prida pomeniti - pravzaprav me s svojim obstojem celo bega ali spravlja v zadrego, - dokler ga vsaj retroaktivno ne umestim v tako ali drugačno zgodbo; seveda ni nujno, da je ta zgodba moja (namreč zgodba o meni) ali da se moje vsaj dotika; in seveda ni zmerom nujno, da to zgodbo zapišem. Če drugega ne, je treba postmodernizmu priznati zasluge že zaradi tega, ker tak pristop k eksegezi

sveta ni več »nemoderen«. Zgolj zato, ker so že prvi ljudje poskušali razumeti vesoljstvo in sebe skozi zgodbe (vzemimo na primer Sveto pismo!), takega početja ne kaže zametavati kot »zastarelega« ali »arhaičnega«; najbrž gre za nekaj, kar je globoko zakoreninjeno v človeški naravi; morda ni naključje, da je zanimanje za zgodbo in literaturo, ki na njej temelji, spet oživelo prav v današnjem metafizično izpraznjenem času: ljudje iščejo smisel. Navsezadnje me pred davnimi leti tudi pri Shakespearu ni najprej pritegnila lepota njegovih verzov, ki jih danes brez sramu in največkrat kar v angleščini presajam v svoja dela, ampak njegove, recimo jim kriminalistično obarvane tragedije, torej zgodbe; šele pozneje sem ugotovila, da je prav te v večini sunil drugim literatom... in moje navdušenje zanj je pri priči opazno uplahnilo.

Borovnik: V svojih romanih ter v kratki prozi se razodevate kot spretna poznavalka najrazličnejših jezikov, kot poliglotka, posebno zabavno je vaše karikiranje političnega žargona. Od kod Vaše bogato jezikovno znanje?

Novak: Recimo, da se moram za znanje jezikov - vključno s slovenskim - zahvaliti genom: moja babica po materini strani je bila izvrstna pripovedovalka srhljivih in dramatičnih zgodb, očetovo mater, žal prezgodaj umrlo Vero Dostalovo, pa je Zofka Kveder v enem od svojih del celo omenila kot najobetavnejšo žensko pero svojega časa. Hkrati sem imela tudi srečo, saj sem bila že kot otrok »izpostavljena« tujim jezikom in vplivom tujih kultur - živela sem v Novi Gorici, torej na meji z Italijo, oče je poučeval angleščino, mama pa delala v ameriškem informativnem centru. Kar pa se političnega žargona tiče... včasih se čudim, s kakšno lahkoto se privajamo novemu... Sama sem se s pošastnimi frazami v slogu »Samoupravne pravice in upravičenja neposrednih proizvajalcev so konkretni izraz njihovega samoupravljalkega položaja v temeljnih organizacijah združenega dela«, seznanjala na pravni fakulteti, vendar menim, da opravljanje pravniškega poklica ne pomeni nujno tudi slabega izražanja: tako sem bila na primer ponosna nase, ko je dr. Mirjam Škrk pohvalila tudi jezikovno plat moje diplomske naloge iz mednarodnega prava.

Jeziku in slogu v svojih delih resnično posvečam veliko pozornosti: ta etapa ustvarjanja, ko je besedilo tako rekoč že končano, treba mu je dati samo še površinski sijaj, se mi morda zdi celo najprijetnejša. Pa ne gre samo za površino: dobro poznavanje slovenščine je nedvomno pogoj za to, da lahko avtor čim natančneje izrazi tisto, kar mu leži na duši, ali opiše prizor, ki ga med pisanjem vidi pred sabo. Sicer pa ima vsaka zgodba začetek, jedro in konec, takšno ali drugačno poanto, bolj ali manj psihološko profilirane protagoniste, bolj ali manj spretno orisano okolje in vzdušje ... da bi se torej zgodbe določenega avtorja ali

avtorice razlikovale od drugih, se morajo odlikovati še po nečem - in to »nekaj« sta v mojem primeru pač jezik in slog.

Borovnik: Osrednji lik Vaše kriminalne - in siceršnje zgodbe - je ženska in ne moški. Odločitev za to je najbrž namerna, da ne rečemo programska. Tudi sicer je v slovenski književnosti osemdesetih let opaziti nekatere feministične tone, ki pa niso prevladujoči. In Vaša detektivka Miki npr. ne omedli, kadar je v stiski in kadar od nje to celo pričakujejo?

Novak: Taka vprašanja me zmerom spravijo v hudo zadrego. Dobro se namreč zavedam, da - če naj parafraziram naslov Vaše knjige - nekatere ženske pišejo drugače - in prav je tako! - vendar moram priznati, da se ne štejem za tipično predstavnico ženske pisave in da se pod žarometi Cimer in večine mojih kratkih zgodb ženski liki niso znašli zaradi takih ali drugačnih programskih hotenj, temveč zato, ker pišem samo o stvareh, ki jih dobro poznam (menim, da bi moral ravnati tako vsak književnik); slučajno pa je nanoslo, da sem večino življenja preživela med ženskami, prihajam namreč iz družine vdov, ločenk in mater samohranilk. Kasneje so se mi obzorja razširila: leto dni sem se, denimo, kot prevajalka in tajnica na gradbišču v tujini družila skorajda samo z moškimi in tako je nastal moj zadnji roman Karfanaum, v katerem vsaj številčno, če že po značajskih vrlinah ne, prevladujejo moški protagonisti in je celo pisan v prvi osebi moškega spola.

Borovnik: Sodobna slovenska družba je moško orientirana, o čemer pričajo tudi številne raziskave (Boh, Sadar, Ule, Jalušič, Renner, Zaviršek), pravzaprav pa se je treba le ozreti okrog sebe, da to vidimo: vodilni politiki, gospodarstveniki, župani, uredniki osrednjih časopisov, ministri so v glavnem moški. Ženske na Slovenskem sicer lahko študirajo na univerzi in se množično poklicno pojavljajo na številnih pomembnih področjih kot v šolstvu, medicini in kulturi, toda le v funkciji nekakšne marljive gverile, saj je državno vodenje teh resorjev odločno v moških rokah. Tako je avtomatično opredeljen okus družbe, v kateri živimo. Je to problem, ki ga Vaša literatura zaznava, se z njim spopada, ga zrcali?

Novak: Seveda se problem moške orientiranosti današnje družbe kaže v mojih delih - preprosto zato, ker so, kot že rečeno, oprta na tisto, kar vsak dan zaznavam okoli sebe; prav v Karfanaumu sem med drugim poskusila načeti tudi vprašanje moškega šovinizma oziroma odnosa delavcev na gradbišču do ženske, ki je od njih bolj izobrazena, bolj razgledana in tudi bolj pripravljena spoznavati in razumeti drugačnosti, s katerimi se srečuje v tujem okolju. Vendar je vedno v središču mojega zanimanja ženska kot posameznica, ne kot predstavnica svojega spola: tako tudi navdušenje »zasebnih

detektivk« Miki in Rebeke nad policijskim raziskovanjem in njuno za »nežni spol« na trenutke »predrzno« vedenje ne temeljita na njihovi feministični opredeljenosti, ampak na želji, da bi ju okolje sprejelo in spoštovalo taki, kakršni pač sta. Da je treba pisateljico presojati predvsem kot posameznika z izrazitimi značajskimi potezami in ne nujno kot glasnico svojega spola ali agitatorke za ženske pravice, sem želela poudariti tudi v predgovoru k zbirki kratkih zgodb *Ne bomo več pridne*, ki je leta 1997 nastala kot rezultat istoimenskega natečaja Urada za žensko politiko.

Borovnik: Kako ste, če smem vprašati, dejstvo, da ste pisateljica in da torej opravljate tako rekoč moški poklic, »rešili« privatno? Gotovo je bilo težavno pričeti živeti od nečesa, kar ni najbolj običajno - živeti od nenavadnega poklica?

Novak: Zaradi naravnost sramotnega podcenjevanja kulture v naši družbi se pri opravljanju poklica svobodnega pisatelja kajpak tudi moški soočajo z velikimi težavami, res pa je, da moram kot mati samohranilka pri tem nositi dodatno breme: brez pomoči in razumevanja moje matere najbrž ne bi šlo. Kljub njeni požrtvovalnosti pa je cena, ki jo plačujem za umetniško svobodo, približno taka: že sedem let nisem bila na morju, edini kos nakita, ki ga premorem, sem podedovala po babici, izletov v tujino si ne morem privoščiti, zato pa sem vesela, če me povabijo na kak literarni večer zunaj Ljubljane, da lahko vsaj na ta način spoznavam domovino. Vse našeto me pesti kljub temu, da literarno ustvarjanje kombiniram s prevajanjem (trenutno imam na vesti osem knjižnih prevodov), in ne bi dvakrat rekla, da ni pisateljska kriza, ki jo poskušam premagati v zadnjih mesecih, tudi posledica nenehnega boja za (golo) preživetje.

Borovnik: Vaša kratka zgodba je izpisana v metajeziku v smislu citatnega jezika, oblikujočega se v najrazličnejših dopisovanjih in nadaljevanjih znanih zgodb iz domače in tuje književnosti. Je v tem videti tudi težnja časa, namreč takega, ki se obrača od velikih zgodb k malim?

Novak: Saj ni velikih in malih zgodb: so le daljše in krajše literarne oblike, pri čemer ni nujno, da bi bila zgodba, položena v manjšo posodo, manj pretresljiva ali tehtna od tiste, ki je povedana v obliki romana. Tako me prav te dni mika, da bi eno od svojih kratkih zgodb razširila v roman; zdi se mi, da vsebuje vse za to potrebne elemente. Morda je pisanje kratke zgodbe tu in tam celo zahtevnejše od pisanja romana, pri katerem se vedno lahko vračaš na začetek, kaj dodaš, kaj odstrižeš, medtem ko moraš pri kratki zgodbi začrtati celotni dramaturški lok z eno samo potezo; res pa je, da si - čeprav zveni paradoksalno - poigravanje s slogom in metapisavo, ki jo omenjate, avtor laže privoščiti v kratki zgodbi; takih začimb in slaščic

bi se bralec najbrž kmalu zasitil, ko bi mu bile servirane v večjih porcijah. Bojim se, da sem prav pri Cimrah s tovrstnim začinjanjem malce pretiravala. Kakorkoli že, danes se čudim sama sebi, ker je bil prvi stavek, ki sem ga napisala v svoji karieri, prvi stavek romana. Ko bi takrat imela današnje izkušnje, bi bila verjetno manj pogumna in bi se najprej lotila kratkih zgodb.

Borovnik: Pravo posebnost, tako žanrsko kot zgodbeno, tako tematsko kot slogovno in jezikovno, pa predstavlja Vaša zbirka kratke proze *Zverjad* (1996). V njej meščansko življenje prikazujete s sredstvi »nevrotično-ironične groteske« (J. Hudolin). Kako so nastajale te zgodbe?

Novak: Zgodil se je čudež, ki je trajal štiri leta: kratke zgodbe so vrele iz mene, me klicale in hotele pritegniti mojo pozornost, ko sem sedla za računalnik, da bi jih zapisala, se nisem srečavala z nikakršnimi težavami, včasih sem za posamezno zgodbo potrebovala le tri ali štiri dni. V *Zverjadi* so zbrane le nekatere od mnogih, ki so nastale v tem blaženo plodnem obdobju: zares dobre in tiste, ki so mi ljube iz sentimentalnih razlogov. Bojim se, da se mi kaj tako lepega zlepa ne bo ponovilo. Še danes sem prepričana, da so zgodbe v *Zverjadi* resnično najboljše, kar sem kdaj napisala: kratko in malo se jim pozna tista silovita energija, ki me je prežemala med letoma 1991 in 1995.

Borovnik: Neredko so prave groteske, v njih nastopajo reinkarnirani ljudje, živali spregovorijo ali živijo celo polno intelektualno življenje, v nasprotju z njimi pa so človeška bitja prave reve, revne v primerjavi z duhovi in predmeti, ki jih obdajajo...

Novak: Res je, ljudje so v primerjavi z vampirji, govorečimi mački, škotskimi duhovi, otroškimi igračkami in drugimi eksotičnimi liki iz teh zgodb prave reve, preprosto zato, ker niso zvesti svojemu bistvu: tako se vampirski otrok in njegova prava mati v zgodbi *Vampirka* ne obremenjujeta z etičnimi vprašanji, otrokova domnevna mati pa je globoko zafrustrirana, ker si dopoveduje, da mora v vsakem položaju ravnati v skladu z zdravo pametjo in upoštevati meje, ki ji jih postavlja okolje. Isti konflikt med nedozorelo in za tuje vplive dovzetno odraslo žensko in neposrednostjo otroške fantazije je navzoč v *Športnem dnevu*. V *Taleranskem katekizmu* so okostnjaki na pokopališču srečni, ker končno uživajo svoj mir in pozabo, smrt je njihova prijateljica, bojijo se le ljudi, ki v skladu z zapovedmi malomeščanskega življenja prvega novembra masovno okupirajo pokopališča. Sovražim pokopališča in prepričana sem, da se moja stara mama, če obstaja v kakršnikoli obliki onstranskega bivanja, zagotovo ne zadržuje tam: kolikor jo poznam, bi jo lažje srečala kakšnega lepega pomladanskega dopoldneva na sprehodu mimo izložb v italijanski Gorici.

Skratka, kar sem hotela povedati s svojimi srhljivkami, je najbrž to: Ljudje smo v imenu

razuma in udinjanja družbenim normam izgubili sebe in postali bolj blede ter brezoblični od fantomskih prikazni; naslov *Zverjad* se nanaša na ljudi.

Borovnik: Vaše zgodbe pogosto protestirajo tudi zoper znanost in njen aparat, ki da se poigravata z ljudmi, opozarjajo na brutalnost civiliziranega sveta, sredi katerega se odvijajo vojne, jasno prepoznaven je tudi Vaš protest zoper vojno v soseščini, v BiH. Gre za opozarjanje s sredstvi narobesveta?

Novak: Vsekakor kljub fantastični ali pravljici zasnovi zgodb v *Zverjadi* nisem mogla ostati neprizadeta ob številnih grozotah sveta na prehodu v enaindvajseto stoletje; čeprav ne verjamem v umetniško moč agitpropovske ali programske književnosti, vseeno menim, da se pisatelj danes nima pravice zapirati v slonokoščeni stolp. Tisto, kar sem poskušala storiti za to, da bi jutri spet bolj spoštovali človeka in njegovo dostojanstvo, je bilo naslednje: vzela sem elemente našega vsakdanjika in jih preoblikovala oziroma prerazporedila tako, da je nastala resničnost, resničnejša od resničnosti same; poskušala sem osmisлити amorfnu maso podatkov in vtisov, ki vsak dan z vseh strani bruhajo v nas in s tem, res je, opozarjati na pošastnost današnje eksistence.

Borovnik: Toda v delu kratke proze najdemo tudi tematski razvoj v primerjavi s prejšnjima dvema romanoma. Osvetljujete kičasto življenje t.i. spodobnih meščanov, uklenjenih v vsakdanji dolgčas. Te zgodbe niso več kriminalke, temveč duhovite pripovedi o posameznih usodah in dogodkih. To so satire na meščanske navade in običaje, na »naš« način življenja.

Novak: Vesela sem, ker poudarjate, da *Zverjad* ni več žanrsko delo; isto kljub nekaterim elementom, ki so sicer značilni za kriminalke, velja za moj zadnji roman *Karfanaum*. Samo upam lahko, da bodo ta premik k drugim temam in k drugačni obdelavi le-teh pravočasno zaznali tudi bralci ter književni kritiki. Nekoliko me namreč moti, da sem zato, ker sem se s prvim in z drugim najprej predstavila z dvema kriminalkama, zdaj že nekako umeščena, spravljen v nekakšen predal z etiketo, skorajda bi lahko rekla: stigmatizirana kot žanrska avtorica, seveda pa se pri tem zavedam, da kriminalki veliko dolgujem in da bi me javnost verjetno kasneje opazila, ko se ne bi na začetku svoje ustvarjalne poti lotila pri nas tako redkega žanra. V tem trenutku še ne vem, kam me bo vodilo nadaljnje literarno delo, upam pa, da tudi okviru »visoke literature« ne bom razočarala tistih, ki so me najprej spoznavali kot - če naj uporabim izraz, ki mi gre zaradi svoje pogostosti, pa hkratne pavšalnosti in vsebinske netočnosti posebno na živce - »slovensko Agato Christie«.

Silvija Borovnik

KNJIŽNE PRESOJE -

koroška scena slovenske literarne kritike

Po drugi svetovni vojni, predvsem pa po koncu kritičnega delovanja Josipa Vidmarja, smo bili v slovenskem literarnem dogajanju priča razpustitve vseh kolikor toliko objektivnih kriterijev za presojanje umetniške vrednosti leposlovnih izdelkov. Tako, kakor je avstrijsko-ameriški filozof Paul Feyerabend v svoji teoriji znanosti popolnoma relativiziral znanost in jo izenačil z vrčarstvom ali poljubno spoznavno idejo in mislijo, je tudi vrsta literarnih strukturalistov, predvsem pa še njihovih slovenskih posnemovalcev (Kermauner, Inkret, Paternu idr.) razglašala neveljavnost kakršnega koli objektivnega kriterija za presojanje umetniške vrednosti literarnih del. Posledica take usmeritve je bila med drugim tudi poplava malo ali nič vrednih del z literarno pretenzijo, predvsem seveda pesniških zbirk, ki so postale že kar skoraj obvezen dogodek vsakega mladega Slovenca ali Slovenke, ki je skušal oteti svoje ime pozabi na potiskanem papirju. Druga posledica, ki je bolj usodna, kakor pa prej navedena slovenska pesniška driska, je bila postopna odvrnitev slovenskih ljubiteljev (in kupcev) poezije. Ko knjižna izdaja ni bila več nikakršno zagotovilo kvalitete, so postali prejšnji navdušeni kupovalci pesniških zbirk vse bolj previdni, dokler se večina med njimi nazadnje sploh ni več bila pripravljena napotiti v knjigarno na iskanje česa novega. To ni specialno slovenski pojav, a je za Slovence dosti bolj neprijeten, saj celo normalno zanimanje bralstva za poezijo slovenskega pesnika materialno skoraj ne more vzdrževati. Razpustitev vseh meril pa je tudi tiste piščice, ki so morda resnično nadarjeni s pesniškim čutom in bi se v normalnih okoliščinah lahko v pesnike tudi razvili, od tega početja odgnal, saj se niso mogli postaviti v isto vrsto z diletanti, ki so s svojo nekritično samozavestjo večkrat prej uspeli prodreti skozi uredniške pregrade kakor pa resnično talentirani pisci.

Tudi sodobne ekscesivne in v pravno-demokratskih državah tudi kaznive oblike skrajnega neokusa in žaljive provokativnosti, kakor je bila nazadnje afera s podgano v Marijinem naročju ali kakršne so že kar običajne profanacije Prešernovega praznika z nastopi, ki so prav diametralno nasprotni Prešernovemu duhu in ravni njegove svetovne poezije, niso nič drugega, kakor do zadnjega roba izpeljane posledice relativiranja vseh vrednot pod goljufivim naslovom 'svobode umetniškega ustvarjanja'. Meja moje svobode pa ni le svoboda drugega, temveč tudi dostojanstvo in vrednostni sistem drugega. To ne pomeni, da je drugi nedotakljiv in da so njegove vrednote nedotakljive, temveč da moram znati

ločevati med stvarno kritiko in žaljivo provokacijo. Prav tega pa ni mogoče znati ločevati, če je svet zame samo še struktura, ne pa tudi norma, s pomočjo katere lahko ločujem lepo od grdega, dobro od zlega, pravično od krivičnega, vzvišeno od nizkotnega ipd.

Da bi ob to banalizirano ničejanstvo ('prevrednotenje' vseh vrednot) postavili pozitivno alternativo, smo pri Katoliški prosveti v Celovcu sklenili prirejati literarno kritične večere o aktualnih knjigah, ki izhajajo v slovenskem jeziku na Koroškem, v Sloveniji, na Primorskem v Italiji ali kje drugje, pa naj gre za izvirna ali prevedena dela, leposlovne ali strokovne in poljudne knjige. Ozirali smo se po nadvse uspešni nemški televizijski oddaji *Das literarische Quartett* (Literarni kvartet), ki jo vodi eden največjih živečih evropskih kritikov Marcel Reich Ranicki. To je recenzent nemške literature pri Frankfurter allgemeine Zeitung, ki je po poreklu poljski Jud in je tudi izvrsten poznavalec ruske, poljske in drugih vzhodno-evropskih književnosti. Značilno zanj pa je predvsem to, da (skoraj še edini) vztraja pri tem, da tudi v literarni umetnosti ne vlada popolna poljudnost meril in da je vendarle mogoče tudi objektivno razlikovati med dobro in slabo literaturo.

Tako smo leta 1994 začeli s prireditvami, ki smo jim dali naslov Knjižne presoje. Shema prireditve je takšna: Recenzenti, ki sestavljajo kritično skupino, preberejo istih pet predstavljenih knjig. Vsakdo se pri tem še nekoliko bolj posveti knjigi, o kateri bo prvi spregovoril.

Stojan Brezočnik, *Pokrajina para*, 1996, akril, svinčnik, barvni svinčnik, suha igla

Voditelj prireditve oz. pogovora z nekaj besedami predstavi knjigo po njeni formalni plati, nato pa povzame besedo tisti, ki se je zanjo nekoliko bolj pripravil. Potem steče med udeleženci kritične skupine živahen pogovor, kdaj tudi pravi prepričec, ki osvetli obravnavano knjigo s toliko različnih strani, kolikor je udeležencev v recenzentski skupini, to pa je med štiri in šest. Tak večer traja navadno dve uri - in še nikoli kdo od obiskovalcev ni izjavil, da bi bilo to zanj predolgo ali da bi bilo dolgočasno. Avtorjev obravnavanih knjig na prireditve ne vabimo posebej, a so, če sami pridejo, dobrodošli kot gostje, vendar v osnovi njihov morebitni poseg v pogovor v smislu obrambe lastnega dela ali polemike s skupino ni zaželen. S tem smo dosegli, da deluje skupina zelo suvereno in se ozira samo na lastna merila za presojanje, ne pa na odmev pri avtorjih ali pri publikah.

Doslej je bilo že 18 takih prireditev, med katerimi so nekatere v Celovcu (v Mohorjevi hiši), druge v Regionalnem kulturnem centru v Št. Jakobu v Rožu, včasih v Šmihelu ali Pliberku v Podjuni, dvakrat pa smo nastopili tudi na programu televizije TV3 v Ljubljani.

Skupino, ki pripravlja in izvaja prireditve Knjižne presoje, sestavljajo redni in izredni sodelavci. Med redne štejejo: dr. Barbara Simoniti (anglistka, prevajalka in avtorica) iz Slovenj Gradca, dr. Silvija Borovnik (slovenistka, prevajalka in avtorica) iz Dravograda, dr. Denis Poniž (literarni zgodovinar in avtor) iz Ljubljane, Horst Ogris (radijski urednik ORF in publicist) iz Celovca in mag. Vinko Ošlak (kulturni in prosvetni organizator, prevajalec in avtor) iz Celovca kot pobudnik, organizator in voditelj. Med izrednimi sodelavci je naš gost največkrat prof. Tone Turičnik (upokojeni profesor slovenščine, publicist in avtor) iz Slovenj Gradca, občasno pa še dr. Feliks Bister (zgodovinar in publicist) z Dunaja, mag. Marjeta Cerar (pedagoginja) iz Ljubljane in Anja Župan Muck (dramaturginja, publicistka in avtorica) iz Ljubljane.

Naslednja taka prireditev bo v četrtek, 14. maja ob 18. uri v Regionalnem centru v Št. Jakobu v Rožu. V recenzentski skupini bodo sodelovali: dr. Silvija Borovnik, dr. Denis Poniž, Horst Ogris, prof. Tone Turičnik in mag. Vinko Ošlak. Obravnavali pa bodo naslednje knjižne izdaje:

- Gottfried Benn, *Dvojno življenje*
Izdala založba Beletrina, Ljubljana
- Jože Hudeček, *Na počitnicah*
Izdala Založba Obzorja, Maribor 1997
- Robert H. Schuller, *Trdi časi minejo, trdni ljudje ostanejo*
Izdala Mohorjeva v Celju, Ljubljana 1997
- Barbara Simoniti, *Zatišnost*, Založba 2000, Ljubljana, 1997
- Marjan Tomšič, *Vrnitev*, Založba Obzorja, 1997

Vinko Ošlak

Andrej Makuc

JOČEVE

In bil je lep boj. Vse do tistega pred koncem. Uigrano malo mojstrstvo. Disciplinirano. V visokem ritmu k cilju. Elegantno. Dva kot eden na enega. Za skoprnet.

Ja. Lep boj smo bili. Vse do tistega pred koncem.

Polastila se nas je ošabnost. Boginja zmage se ni mogla odločiti, pa jo je, prevzetnost, nacankala v najini srci.

"Pri miru bodi! V oko te bova."

"Saj ne upata, pezdeti."

Začutim vlago na pregretem lesu. Z dlani je. Pot.

"Še žal ti bo!"

"Preveč otresata gobec."

"Pri Trilerci smo morali v zvezke desetkrat zapisati, da je molk zlato. Si pozabil?"

Dvojinska uigranost popusti ravno toliko, da osnutek razsula opazi gobezdalo na oni strani in zastavi nogo za odločen ...

Z divjo kretljivo popravim storjeno brezbriznost. Biti moram od koga drugega, ne od sebe, zakaj v partnerjevih očeh se neha igrati svetloba, ko me vidi.

"Zbil vama bom čekane."

"To si enkrat že rekel, potem si pa tulil."

"Pa mammo klical."

"Lažeta! Mame nisem klical."

"Vpil si pa ko jesihar."

Z Rusom sva spet skoraj en val in nežno stiskava v rokah kol pa drezava proti njemu, Jocu. Vedno bolj sva lebdela kot plesalca. Ujela sva se v gibih in natančno sva vedela, kam ga hočeva zadeti, čeprav sva molčala. Joc pa je z roko sunkovito zajemal v prazno, zakaj s fizičlovko sva bila hitra ko mačka. Z njeno konico že skoraj podobna blisku. Sk. Ssssss...sk. Kot sitna mesarska muha nad obrazom. Ne ujameš je.

Tu, na najini strani samo komaj opazen pregib od komolcev navzdol, na drugi strani pa pravo potovanje kolove špice. Od glave do kolen. Jočevih.

Ne, ne ujameš je. Samo zrak mešaš, Joc. Trmariš in nas pripravljáš, da bomo storili, česar nočemo. Prav tiraš nas v to. Jenjaj že, no!

Pa ne jenja.

Kratek sunek v trebuh, da se je vdrlo v mehko in sva začutila, kako ga je zbolelo, potem pa hiter poteg nazaj in koj nato v zapestju le migljaj, da je na drugi strani vrh švistnil za višino deških prsi navzgor proti glavi in si... sirotej, ni upal v protinapad.

Skoraj se ne premikamo, sapo pa lovimo, kot da nas gonijo strašne sanje.

Pozor! Jocova taca! Najin risji gib v levo in pezde je spet šavsnilo v prazno.

"Umiri se, mali!"

"Zaman se naprezaš!"

"Od tega ti lahko uide v hlače."

"Athos je nepremagljiv."

"Če naju prosiš, te pa pustiva!"

Jebenti, sva dobra. Govoriva in delava. In

vidiva, kako se mu bes cedi iz oči, ko zabadava vrh najine zlobe v njegovo bolečino.

"Boš naju lahko šel mami povedat."

In s kolom še enkrat naravnost v bedro. Po lesu se pretoči bolečina, zato zagotovo veva, kako ga skeli.

"Siroteja! Sploh ne vesta, kako bosta še cvilila!"

"Dardajan zna biti usmiljen. Delal se bom, kot da nisem slišal, kar si rekel."

"Boga prosi, da nisva čula, kako se napihuješ!"

"Dardajan in Atos znata biti pravična."

Hiter vbod s kakšna štiri metre oddaljenim lesenim vrhom v prsi, piskajoč stok na oni strani, v tem pa že poteg nazaj in znova v prežo. Mojstra sva. Res. Baletna izvedenca. Če bi lahko videla sama sebe, bi ostrmela in pozabila na našo vojno. V muzeju bi naju morali imeti razstavljeni, tako sva dobra.

Od nekod drugod morava biti. Z drugih svetov. Samo začasno sva naseljena tu, kjer smo.

Gor! Naprej! Do konice nosu. Skoraj sta se dotaknila, les in Jocov čepun.

Stoj! Nikamor več! Niti za milimeter ne! Ne midva. Ti, butelj!

Tudi Joc je zazijal. S palico sva se ustavila za ped pred modrino njegovega očesa, tako da je vrh obdelanega smrekovega kapnika zaradi bližine videl dvojno. Vedno se tako stori, če buljiš z obema očesoma v preblizu. Njegovi od osuplosti otrdeli prsti so naslednji hip v besu še enkrat prilekli zrak. Ujeti naju z mržnjo ni bilo več mogoče.

"Tako se lovi prdec," se je zarezal Rusov Athos.

"Mušketirja napadata kroto. Ne, krota jamra pred mušketirjema," mu pomaga Dardajan iz mene.

Poteg nazaj. Jocova iz besa v krepelj sfižena roka uspe le še enkrat s prsti objeti praznino, ko se Rus, kol in jaz že sunkovito vračamo z vrha na novo storjene bolečine nazaj v gardo.

Hopla! Ravno prav trdo v bedro, da ne teče kri. Boli pa, boli. Do skritih solz. Spet v prežo. In za strah le še nakazan rahel vbod proti glavi.

Polovica mušketirske ekipe se reži, ko vidi, kako jima uspeva nasprotnika vedno bolj tiščati na rob risa. Ko ga pritirava tako daleč, da je z eno nogo še tostran igre, drugo pa že moli v zaresnost, je dan času znak za odločen napad. Po potnih sragah, trdo stisnjenih ustnicah in vedno bolj okornih gibih je videti, kako mu gre zares. Pravzaprav se igrava samo še midva. To je ta hip zelo pomembno. Odločilo bo zmagovalca. Zdaj dotolči ga, ko ga imava v risu igre do besa pritiranega, bo mačji kašelj. Popenil je. Ne igra se več.

Na krofse se mu pozna. Usta ima presušena, pa še kar golta suhoto, da se sliši, kako požirki škripljejo.

Vzel si ga je bes. Pečen je od nemoči.

Ravno ko sva iz zadnje lege začela s sunkovitim gibom naprej, da bi s prenosom teže z desnih na levi nogi potisnila branilca nikogaršnjega sveta za petelinji korak nazaj, obenem pa mu načela meso na prsni, se je pognal tudi on.

"Juriiiiiiš!" se je ohrabil s svojim zoprnim altom, ki se je že pripravljaj, da bi se namladenil

v tenor. Nista se premaknila eden proti drugemu za več kot dolžino podlakti. Fizičlovka in Joc. No, Joc je pred tem potisnil glavo med ramena, da bi bil videti strašnejši. In trčila sta ravno sredi vojne napovedi.

"Napaaaaaaa..."

"Juriiiiii..."

Bojni krik se je prelij v strašen stok. Isti glas se je sam v sebi prebarval. Iz visoko ležečega i-ja v potegnjen ooooooooo. Iz jezljivega alta v sesuto grlno lomljenje.

Vendar sem še lahko slišal, kako je drobno počilo. Nežno.

Toda komaj je glas nehal bežati skozi zrak, oni od juriša, že sem začutil na drugi strani suhljice, kako je zdrsnila v mehko. Obenem je zoprno čmoknilo. Hip za tem pa se mu je že gosto ulilo po licu. Jocu. Skremžil je obraz in nikoli več ga ni zgladil.

"Eeee... ee... ee... eeeeeeeee."

Tako drugače od vsega do takrat slišane bilo, da groze zoprnega blejanja, v kar je bolečino ovijal najin nasprotnik, zdaj že na kolenih, spomin ne more udušiti.

"Jezus, kaj sva naredila," je zajamral Rus.

"A midva? Jaz sem vlekel nazaj," sem se sam že umikal na okope nedolžnosti.

"Saj. Jaz tudi," je začel družno spirati krivdo moj najboljši kompanjon.

"Rekla sva mu, naj neha."

"Zdaj bo klical mammo."

"Kar naj."

"Sam se je nasadil."

Joc je bil stolčen na kolena, telo mu je drobno drhtelo in med prsti desnice, s katero je pokrival levo oko, je nemarno mezelo. Desno, še celo, pa je jokalo. Kot bi njega bolelo. Potem se je ta malemu iz nosu potegnil smrkelj.

"Domov moram. K mami."

Z žive rane je odmaknil dlan in hotel gledati, toda luknja ni mogla videti. Sluzaste tople prste je obrisal v ritnico, nato pa jih spet hitro vrnil na muko, da je skrtil grozo, ki je ni smel gledati.

Drobno je drhtel. S prsti na praznem. In v život.

"Boli me. Skozi celo glavo!"

"Kaj se obiraš? Domov pojdi!"

Zahakljala sva ga vsak pod eno pazduho, da bi ga s kolen dvignila na podplate.

"Mama bo huda."

S prosto roko si je z obleke trcal iz očesa nacankano mokroto.

"A si gluhi? Hitro!"

Stopila sva kakšen meter od trmeža, ki ni hotel vstati.

"A vidita, kako popackano srajco imam?"

"Hitro! K zdravniku moraš!"

To zadnje sva mu naročala že s hrbtom obrnjena proti njemu.

"Mami vaju bom povedal!"

Cmeril se je, cepec, namesto da bi tekel domov.

Na kolenih, skremžen, v dve gubi zložen, nama je še kar grozil z mammo.

"Moji mami... Oba..."

Potem se je sesul v novo blejanje.

Sam si je kriv. Zakaj pa ne uboga in gre domov.

Vedno manj sva ga slišala. Srnjaka sva dirjala ob leni Homšnici navzgor v Dobravo.

Bežala sva. Skrit se.

Primož Suhodolčan

ŽEPNA MUCA

Vsaka hiša potrebuje tri stvari: streho, hladilnik in... mačko. Prav ste slišali – mačko! Moja babica je vedno rekla: hiša brez mačke je kot vic brez heca. Dolgčas pač.

Zato mi je babica za moj deseti rojstni dan podarila pravo živo malo muco. Podobna je bila dolgodlaki žogici za tenis.

»Joooj, kako je majhna,« sem zavzdihnil, ko mi jo je položila v dlan.

»Saj bo še zrasla.«

»Tako je majhna, da bi jo najraje dal v žep in jo odnesel na sprehod,« sem jo gledal.

»Ji bo pa Žepka ime!« se je zasmejala babica.

Žepka pa nikakor ni hotela zrasti. Ostala je majhna muca, prava mini mačka, bi rekli.

Tako je bila majhna, da je morala stopiti na tačke, če je hotela pogledati na tla.

Tako je bila majhna, da včasih še sama sebe ni našla.

Tako majhna je bila, da nas je bilo kar naprej strah, da bo padla v kakšno mišjo luknjo. Večkrat se je skrila v svojo košaro in tam ves dan tiho čepela. Le kaj ji je, me je zanimalo. Priplazil sem se v njeno majhno gnezdo, ji pogledal v njene mačje oči in jo vprašal, kaj je narobe.

»Tako majhna sem,« je zahlipala.

»Veš, draga moja Žepka,« sem previdno začel, »ni važno telo, pomembno je, kaj imaš v glavi! Ja, pomembno je srce!«

Žepka me je vprašujoče pogledala.

»Prav tako je: lahko imaš veliko telo in majhno pamet. Lahko imaš tudi majhno pamet, zato pa imaš veliko telo. Lahko pa imaš majhno telo in majhno pamet... uf, mislil sem, da tudi tako majhna muca lahko naredi velike stvari!«

»Miiiiijauuu, to pa sploh ni reeees,« je začela zavijati Žepka.

»Kako ni?!«

»Niii, še kanarček se me ne boji,« je cvilila.

»To pa ne more biti res!« sem se zlagal. Vedel sem, da se naš kanarček ne ustraši niti vampirjev, ampak zdelo se mi je, da bi lahko tako kot vsak ptič vsaj malo zatrepetal pred ubogo mačko.

»Jaa, ves čas me zafrkava, da sem tako majhna, da bi me še komar pretepel. Mijaaaaoouuuuu!«

Žepki sem ponudil robček in takoj stopil do kanarčka. Tako sem mu rekel:

»Poslušaj, zdaj bo tu mimo prišla Žepka. Delaj se, kot da se je na smrt bojiš!«

»Kaj dobim za to?« je kanarček postal trgovec.

»Sendvič?«

»Premalo!«

»Vse moje stripe?«

»Ne bo dovolj!«

»Cel teden boš lahko gledal boks po televiziji!« sem mu ponudil.

»Zmenjeno!« je pristal kanarček in obljubil, da se bo delal prestrašenega kot...kot kakšna zmešana kura.

Vrnil sem se do muce: »Mislim, da si se zmotila glede našega kanarčka. Menda se te boji bolj kot krompir kuharja. Kadar te sliši mijavkati, nori po kletki in hoče na varno. Res!«

»Neee,« ni hotela verjeti Žepka.

»Če ti rečem!« sem se postavil.

Žepka je priskakljala do kletke in zajela sapo: »Mijau!«

Papagaju se je zmešalo. Divjal je po kletki in javkal: »Ne, ne, prosim, ne več! Ne mijavkanja, prosim! Glavo mi bo razneslo, perje mi bo odpadlo, kljun se mi bo povetil, voda v bazenu mi bo zavrela. To je grozno, prosim, neee!!!«

Potem je nenadoma otrpnil in... pof... padel na dno kletke.

»Si videla, samo zagledal te je, pa je že omedlel,« sem rekel Žepki.

»Ah, to nič ne pomeni,« je bila nezadovoljna.

»Kako nič ne pomeni?!« sem se začudil. »Enemu najbolj krvoločnih kanarčkov na tem planetu je padlo srce v perje, ker si samo enkrat rahlo zamijavkala?! In to tebi nič ne pomeni?!«

»Nič ne pomeni zaradi tega, ker so kanarčki tako ali tako prestrašena bitja. Samo malo močnejše kihneš, pa že morajo v bolnico. Če bi pa...«

»Če bi pa: kaj?«

»Če bi omedlele kakšne miši, potem bi pa že nekaj veljalo,« je razložila Žepka in spet povsila smrček.

No ja, miši, kje naj pa najdem... Hej, miši! Seveda! Miši! Saj se vsak dan srečujemo v shrambi na kakšnem prigrizku.

Ko smo popoldne vsi skupaj v kotu shrambe spet grizljali mamine kekse, sem mišji družini mimogrede omenil, da poznam neko res žalostno muco. Povedal sem jim, da je majhna kot zamašek za steklenico in da bi rada vsaj enkrat v življenju prestrašila kakšno miš. Tako pravo miš.

»Saj mi smo prave miši,« so se smejale.

»Ja, vem, ampak ali ste pripravljene pomagati tej ubogi živalci, da pride malo k sebi?«

To pa je bil smeh.

»Me, miši, haha, me, miši, da bi pomagale neki zmešani mački, hohoho?« so me spraševale in kar poskakovale od smeha.

»Dajte, pomagajte, zame!« sem jih prosil.

»Če ti pomagamo, kaj dobimo za to?« so bile radovedne.

Spet so padale obljube: celo leto brezplačna gostija v shrambi in, seveda, na blizu in daleč nobenih pasti!

»Prav, prav, prav,« sem se strinjal in poklical Žepko. »Veš kaj, zdi se mi, da je v shrambi polno miši. Pojdi tja in se preizkusi!«

Žepka je počasi odškrnila vrata shrambe. Pomolila je glavo v temo. »Mijau?«

»Joj, mačka! Ni mačka, lev je! Pa še tiger povrhu!« so se prestrašile miške.

Čeprav je bil Žepkin »mijau« bolj šepetanje kot pa rjojenje, so miške od strahu skoraj pozabile dihati.

»Vse nas bo požrla, bežimo, tecimo! Groza! To je najbolj krvoločna mačka, kar smo jih videle! To ni mačka, to je policaj! Če že krademo kekse, naj nas zaprejo, ne pa požrejo. Na pomoč! Na pomoč!« so kričale vsevprek in se nazadnje cvileče skrile nazaj v svoje luknje.

Ne rečem, zelo sem bil zadovoljen. Moje miške so odlično odigrale svojo vlogo. Ni kaj, za pohvalit!

»Si videla, da se te še miši bojijo!« sem ji rekel.

»No ja,« je Žepka povešala glavo.

»Kaj pomeni, no ja?«

»To pomeni, da se miši tako ali tako bojijo mačk,« mi je razložila.

»Ampak to niso navadne miši!« sem se poskušal rešiti. »Te miši so nekaj posebnega!«

Te miši so pojedle pol našega dimnika! Te miši so zapakirale poštarja in ga poslale na severni tečaj. To so najbolj neustrašne miši na tej strani gora in edino ti si jih prestrašila s svojim rjojenjem!«

»Ah, kaj, še vedno so samo miške,« je rekla Žepka in odkorakala na dvorišče.

Zaslutil sem, da se želi postaviti pred nekom, ki bi ji bil vsaj malo podoben. Bolj točno rečeno, postaviti se hoče pred kom iz mačje zlahte.

Žal nobena mačka, ki sem jih poznal, ni hotela zaigrati strahopetca pred malo mačico. Vse so se izgovarjale, da bi jim to škodilo pri njihovem ugledu. Končno sem v najbolj umazani uličici v mestu našel nekega potepuškega mačka. Brez obotavljanja je pristal, da se bo delal prestrašenega kot le kaj.

Plačilo? Večerja in zimsko prenočišče v drvarnici.

Stopil sem do Žepke: »Kaj, če bi šla na dvorišče? Tam boš zagotovo našla kakšno mačko, na kateri se boš lahko preizkusila.«

Žepka se je leno pretegnila in brezvoljno odstopicala iz hiše...Hopla, so se ji zasvetile oči, ko je zagledala razkuštranca, kako si je s krempljem leno čistil zobe. Zajela je sapo in hitro dahnila svoj strašni »Mijau!«

Moj igralec pa je bil že pripravljen. »Oh ne, oh ne, napadel me je mačji zmaj!« je poskočil maček in izbuljil oči, kot da se proti njemu vali sedmeroglavi zmaj, ne pa majhna puhasta mucica. »Oh ne, oh ne, izgubljen sem! Celega me bo požrla, kosti pa izpljunila! Iz moje dlake si bo naredila zimski plašč! Iz mojih zguljenih krempljev si bo naredila ogrlico. Oh ne, oh ne!«

Priznam, da sem bil kar ponosen, da sem najel tako dobrega mačjega igralca. Njegova predstava pa še zdaleč ni bila končana. Ubožec se je vrgel pred Žepko in ji začel poljubljanje tačke: »Ne mene, ne mene, imam ženo in deset otrok. Hiša mi je zgorela, avto mi je ušel, tašča me ne mara, mleko se mi je skisalo, usmili se me! Milost!«

Mačkon se je tako slinil in jokal, da sem mislil, da se bo Žepka utopila v njegovih solzah.

Bravo, bravo, sem skoraj zaploskal. Kakšna predstava! Prvak mačjega gledališča.

Podvojiti mu moram nagrado!

Žepka ga je pogledala in po kraljevsko rekla: »Pojdi, kamor hočeš, mačja duša!«

Potem je z dvorišča stopila na pločnik. Pogledala je na levo... nikogar, pogledala je na desno... velik rjav pes. Prav proti njej je šel.

»Mijau!« je zatulila svoj znameniti bojni krik.

»Vuf?« se je začudil pes.

Žepka je ponovila vojno napoved: »Mijau!«

»Grrrrrrr!« je zarenčal pes.

Žepka se je napihnila, dvignila dlako kot divji jež svoje bodice in se zakadila proti njemu.

»Phhh, pfff, phhh, pfff!« je pihala, skočila nanj in ga začela gristi in krempljati. Po glavi, po hrbtu, repu, ušesih... in... presenečenje!!! Kmalu je veliki pes, ves razmršen, z glasnim »kai kai, kev kev« ušel z bojišča.

Žepka je visoko dvignila svoj mali rep in se zmagoslavno vrnila na dvorišče.

Počutila se je povsem ozdravljeno. Verjetno pa ji nikoli v življenju ne bom povedal, da se s tistim velikim psom sploh nisem ničesar dogovoril. Pravzaprav ga še nikoli prej nisem videl. In nikoli pozneje. Če povem po pravici, so se vsi psi od takrat na daleč izogibali naše hiše.

Razvedelo se je namreč, da živi tod neka strašna mačka, ki se ne boji nikogar. Ampak prav nikogar!

Valentina Srebot

PESEM

Dolgo spužvastega, pomladi napitega časa sem te čakala pod rumeno slivo. V megli izgleda vse grozljivo jokasto z ortopedskim cucljem globoko v ustih, da sili na bruhanje. Mrzle roke si mi položil na gole joške si mi rekel ljubica danes sem te mokro sanjal nikar mi več ne delaj tega. Hkrati pa umiram za tem, da me prosiš da ti odprem vrata tako srčece odpri mi vrata da ti bom rekla ne mislila pa ja. Tako da se boš martral z mojo zadrigo da boš rekel zanalašč si oblekla topgunske hlače da boš šla v maloro in potem še oba gumba v maloro vlažno podrast v kontejner na asfaltnem križišču ti bom cufala lase in oči vzhličena nad tem kako je vseh dobrih stvari tako malo in tako na redko kot so pa le tam med narcisani ti bom lizala redke solze in si te žežela.

Takrat se te potem nikakor nisem mogla napiti. Zvezde so bile zaprte in pečine so stokale in vpile krvave v agoniji plima se je še obotavljala ob občasnem trzanju morja takrat ko sem ti žežčila uho. Ti si se igral z mojim mezincem, kar me je spravljalo v smeh. Zapirala sem oči oziroma mi jih je noč zapirala dišalo je morje in jaz sem videla več in več tega. Ko si mi končno zlezal pod kožo in sem zasovražila vse tisto tuljenje do onemoglosti sem te videla v vsakem krokarju resnici na ljubo in celo v malem delčku mivke. Zaljubljeno sem te gledala izpod trepalnic kot vojak v jarku na zahodu fotko svoje ljube sem te kot bi v najetem prepleskanem čolnu poleti da bi potem zvečer skupaj čakala na kakšno ovenelo zvezdo.

Ti pa si bil tako brezbrizen. Sem piskala v izgubljeno piščalko miksala zvoke tako prekleto razburjena kot bomba si žvižgala divje konje cvrkutala kot čriček rezbarila v zemljo zamotane znake irokezov o vesoljnem potopu. In zmeraj narediš da se počutim tako ničevno kot zametek piščanca v razbitem jajcu. V tistem delčku sekunde bova potem letela v rosnih kapljicah na drevesih bo ostajala sled za nama se bova ustavila in mi boš pomagal zavezati superge in jaz te bom nežno požgečkala po celi lestvi tvojega hrbta. Z zamirajočim laskanjem slanim poljubom zakrmarila zasmrkala zacetpetala se bom v tvoje ustnice žežčkala v tiste globine te bom okamenela in potem še okamenjala z poljubi bom dala roki v tvoja žepa da bom videla kaj boš rekel potem.

Ivana Kampuš

TIŠINA

*Nagni uho v tišino...
Ali slišiš žuborenje žive vode?
Kakor jelen
se skloni
in zajemi,
pogasi žejo...
Kakor žito v vetru
se skloni
in poslušaj,
da ne boš lačen
čisto resnične besede...*

ORFEJ

*Podaj mi roko,
da greva od tod
preko poljan
in bregov,
čez gomile
in preko lobanj,
čez zapravljenе sanje.
Le ne oziraj se!
Naprej naju vodi pot
onstran oblakov,
ozvezdij in sonc.
Pripravljen je novi svet
za naju.
Le ne oziraj se!*

TRENUTEK

*Najsrečnejši trenutek,
razpršiš se v tisoče zvezd,
otrok sonca,
zlatiš večere,
rdečiš jutra.
Ne vračaj se še,
počivaj
v naročju Kasiopeje
in se poigravaj
na pobočjih Andromede.
Ne kliče te svet
nazaj v minljive melodije
svojih gozdov in gora,
tvoj dom so sonca
in galaksije.*

Aleš Tacer

NA KRILIH LJUBEZNI

*Na krilih ljubezni
sem jezdil
in srečen sem bil
kot nikoli.*

*V svoje dlani
zajel bi ves svet -
srce ti kipeče
položil k nogam.*

*Povabil bom žejne
in lačne ljubezni;
čez rob se mi zliva,
bom njim jo razdal.*

HODIM NA OZARE

*Hodim na
ozare
razpšeničenih
polj
in opazujem
asfaltno prevleko.*

*V slapu
se usipajo
razrahljane misli
na razbolelo
notranjost;
koralni lesk
betona
mi zbada srce.*

*Zajamem
prgišče
grudnate prsti -
v dlani zaslutim
umetno primes.*

*Oblak se
razkolje
nekje v globini;
in kaplje dežja
padajo na
razbolelo dušo.*

KORZETNA STABILIZACIJA

*Stabiliziran
v togem plastičnem
korzetu
zaman poskušam
razrahljati
vpete celične vezi.*

*V počasnem
posnetku se
mukoma
prebijam iz
realizma svetlobe,
prihajajoče iz
teme groba.*

*In vedno bolj
se izgubljam
v njej;
vsrka me vase
in me razblini.*

*Raztreščen v svetu
molekul
se skušam pobrati...*

BODI LUČ

*Bodi
luna,
ki prijazno
obiskuje me
v nočeh
brez sna.*

*Bodi
sonce,
ki me boža,
greje,
ko čutim
hlad srca.*

*Bodi
lahen veter,
ki odpihne
temne sence
razočaranja.*

*Bodi
luč,
ki osvetljuje
hrepeneče želje
sanjskega sveta.*

MISEL

*Misel moja
begajoča,
podobe plete
tavajoče
v prostoru časa,
ki živi z menoj
vzneseno.*

*Grenkobo vidim
s pajčevinasto
sladkostjo
prepojeno.*

*In duh
pomirjen plava
v namišljeno
deželo.*

RAST

*V vetru
nihajoča stebila
suhih trav
me božajo,
da doživljam
njih mlado rast
iz nevidnih korenin
bližajoče vigradi.*

*Sama postajam
nihajoča podoba
dolgih senc jeseni.*

URA VESTI

*Vprašal sem
tisoč ljudi,
kje je naša vest?
Vsi so molčali,
kot skale, vsi so molčali.*

*In še
sem spraševal
in klical brate,
a moja beseda
je šla v praznino.*

*Naša vest je
poteptana
kot pogorišče po dolgem nalivu.*

MOJI BESEDI

*Ni ga vetra,
da bi razgnal
oblake moje skrivnosti.
Ni bliska, ki bi razklal
sklep moje ljubezni
do tebe,
plaha beseda.*

*Ni ga jezika,
da bi zasenčil
tvojo lepoto.*

VZTRAJANJE

*Tu se ničesar več ne dogaja,
tu lahko tulim v dolino,
hodim od kraja do kraja
in to počnem leto in zimo.*

*Tu je vsako upanje odveč,
tu sem lahko mrtev ali živ,
ne, tu me ne zaznavajo več,
tu je vsak moj korak nezanimiv.*

*In vendar tu iščem svojo pot,
da bi v ljudeh našel svoj jaz,
vsak dan mimo grem tod,
da bi ljudje prepoznali moj obraz...*

ČUDNO POTOVANJE

*Zajezdil sem kokoško,
obletel sem Koroško,
potem pa s smrdokavro
sem zletel v Kožentavro,
z raketo pa v Šmarjeto
obiskat teto Meto.
Zapregel sem tri mravlje
in oddrvel v Podravlje,
potem sem moral peš,
da sem prišel do Leš.
Naprej hitel sem v Drevlje,
pa sem si strgal čevlje,
tam dal sem polžu novc,
da smel sem z njim v Celovec.
Nato pa potovanje
je šlo še na Kostanje.
Star krap me je na srečo
odvlekel na Bleščeečo,
od tam prijazen vol
me brcnil je domov.*

*Zdaj pa hladim si buško
in jem debelo - jabolko.*

MOJI PRIDNI OTROCI

*"Mami, pesmico napiši!"
"Hm, to pa ni tako lahko..."
"Piši kaj o naši hiši
pa o nas treh, saj bo šlo!"*

*Pa začnimo. Naj vam bo.
- Moji trije otročički,
drobni kakor trije ptički,
pridni so in ubogljivi,
vljudni, nikdar prepirljivi,
na obiskih le sedijo,
mirno vsi trije molčijo,
ko starejši govorijo,
ne pretepajo se, ne kričijo....*

*"Mami, to ne bo držalo!"
prasnejo otroci v smeh.
"Taki nismo - niti malo!"*

*In v očeh treh otročičkov
pleše trideset vražičkov.*

TEŽAVE S PAPAGAJEM

*Poznate koga vi morda,
ki se na papige spozna?
Potem naj pride sem, za vraga,
in mi iz sitnosti pomaga!*

*Moj papagaj, ta ušiva svinja,
tako hudičevo preklinja,
da, prmejduš, me je kar sram
in žal mi je, da ga imam.*

*Ozdravi naj ga kdo, hudirja,
ker skozi ves dan le še zmerja,
in kakšen specialist, presneto,
predpiše strogo naj dieto!*

*Kar me pri stvari najbolj bega -
le kje se je naučil tega???*

Na Jožefovem hribu (odlomek iz povesti)

Henrik je živoraril med stvarnostjo in napol izsanjanim svetom. Enodnevnica, čriček, ptiček na veji. Pazil je le, da bi se mu veja preveč ne upognila, zlomila. Zato je ni nikoli preveč obremenjeval: ne s spraševanjem vesti, ne s preglasnim oznanjevanjem svoje prisotnosti, ne s problematiziranjem življenja, ki so ga že tako pestila prihajajoča stara leta. Sčasoma se je vse naredilo samo po sebi umevno in zatorej brez teže. Krog celodnevnega pohajkovanja se mu vse bolj oži, krči in razblinja, dokler se ponovno ne vzpostavi v eni sami točki, neulovljivem središču vesolja, v njegovem absolutnem začetku ali koncu. V trenutku takega osredotočenja naj bi prišlo do znamenite eksplozije, nastanka sveta; to pa je po merilih naše zavesti že vračanje v prihodnost ali v preteklost. Nič takega ne bo, ne prvega ne drugega. Načrti za prihodnost, ustvarjanje prihodnosti, ki ima nedvomno tudi svojo preteklost, so Henriku neraztegljiva točka, na kateri se je njegov čas za večno ustavil. Prikovan na stol boljši v prazno in čaka, nič ne tuhta, ničesar ne premleva. Tu je: enodnevnica... gordol... mušica, migotajoči zrak... Življenje v vsej svoji čudežni nepredvidljivosti, daj mu že navdih! Daj mu priložnost, usmili se nas!

Bilo je takrat, ko se je že pripravljaj epohalni ukrep, po katerem so bili umetniki, svobodni in nesvobodni, poklicni in manj poklicni, izenačeni z inženirji, doktorji, profesorji, šolniki, v začetni in končni fazi preprosto z neposrednimi proizvajalci, to je tistimi, ki delajo z golimi rokami. vsi so bili ali postali delavski razred. In Henrik je bil že slutnja teh velikih sprememb, živo utelešenje ambicij, ki si jih je družba privoščila na svoj račun. Ena prvih kukavic, ki je znesla jajce v že pripravljeno gnezdo. Rozalija kajpada ni imela najmanjšega pojma o družbenih premikih zunaj svoje hiše. Še sanjalo se ji ni, da bo postala v očeh družbe, vsaj na Jožefovem hribu, prva prostovoljna dobrotnica lepih umetnosti. Margaretno Mico bo privlekla le zato, ker sama ni več zmogla bremena, kakršnega si je naložila posebej v prečutih nočeh, ko se je obremenitev premikala iz srca do trebuha in nazaj v glavo. V zameno za nepriznane stiske si je doslej kopicila zalogo življenjske energije okoli pasu in še kje, tam, kjer bi najmanj smela. Margaretna je bila odrešilni vzvod, klic v sili, nagonška poteza, ki naj bi ji pri priči vrnila samozaupanje in jo postavila v vsestransko obladovalko položaja. Vzela je torej vajeti v svoje roke.

Proti večeru je z Margaretno Mico vdrla v podstrešnico. Način, kako je privihrala, je bil naravnost očarljiv. Vsa mladostna se je zvijala v bokih in krilila z rokami. Rozalija je res znala

biti lepa. Pa tudi neznansko odurno grda. Za slednje je poskrbela, kadar je izgubila oblast nad sabo. Z lepoto pa tako ni vedela, kam z njo. Resnici na ljubo: ni se dobrikala s hinavsko lepim obrazom, še na kraj pameti ji ni prišlo, da bi koga omrežila z oguljenimi, pa v pravem trenutku vselej učinkovitimi čari. Rajši je bila zoprna. Tako so ostale stvari trdno na tistem mestu, kjer pač morajo biti. Z utrjenih, tudi načelnih pozicij bi jo lahko premaknil - Bogu bodi potoženo - le Henrik.

Henriku je skoraj zamrlo srce ob toliki pozornosti. Točka, v kateri je obtičal, je v hipu zasijala in že tudi mrknila kot kakšna supernova. Margaretna je bila dolga, mršava, sloka, dala pa bi se pomanjšati, z zlaganjem, tako kot škatla. Rozalija je že vedela, koga je pripeljala. Z zmesjo zadržane privoščljivosti in pritajenega posmeha (mogoče zaradi pretirane samozavesti in že objestnosti) jo vpelje v svet svojega moškega, in njega v področje Margaretne pesništva, Rozaliji enako tujega kot nova oblast, ki za čuda podpira prav taka izživljanja, in Margaretna ji s tem gotovo leze v rit. Henrik se je neuravnovešeno pretikal skozi njeno gostobesedje in sosedino prikazovanje. Vse se je dogajalo nekako mimo njega. Nič takega - kako bi se jo dalo pomanjšati, zložiti kot škatlo - mu ni moglo rojiti po glavi. Bil je lačen. Do popadljivosti sestradan. Šavnisl bi po iztegnjeni roki. Zagrizel v njena bedra. Mavec v vrečki se mu je blodno spreminjal v sladkorno sipo, žagovina v kruh. Mogoče je Rozalija s tako gotovostjo računala prav na njegovo shiranost pa seveda na nepriljavno Margaretno, kar lahko pripelje le do spoja dveh sorodnih duš, in Henrikova je tako že do dna zakrjkjena, nevredna Rozalijinega popuščanja. Glavno, da je odprla vrata v svet. Prepričana, da bo potem že kaj izvlekla iz nje, če že iz njegove trme ne more, pa da se bo vse obrnilo v njen prid, zaključil srečna, blaženo pokroviteljska.

- Rada bo slišala vaše mnenje, naša soseda Margaretna Mica. Bodite kar strogi z njo. No...Ne bom vaju motila. Potlej pa pridita dol, na čaj z mlekom.

Ko ostaneta sama, se Margaretna Mica nemudoma loti branja.

*Čuješ vetra tih šepet,
breze, jelke šelest.*

Toliko, da je bila Rozalija zunaj, je že nazaj.

- Okna je treba zapret. K nevihti se napravlja. Gre k oknu in ugotovi, da je že

zaprto, pogleda dol po cesti. Margaretna stopi korak naprej od vrat in nadaljuje.

*Vseh drobnih ptičic tih napev,
to le ljubezni je odmev.*

Rozalija kimne in sama ne ve, zakaj jo je nenadoma obšlo nekaj takega kot ponos.

*Čuješ potok žuboreč,
vidiš plamen v njem iskreč.
Še gozd šumeči onemi,
ko glas ljubezni govori.*

Ni to lepo? Ko glas ljubezni...spet kimne Rozalija. Mi boste potem povedali, kako se konča. In odplava na krilih tako imenovane poezije čez stopnice, ki pozabijo, da škripljejo.

Margaretna se odhrka, da bi si dala nov zagon... tako naprej, hm...

*Čuješ, dragi, klic srca,
tvoja je ljubezen vsa.
Ne zruši je noben vihar,
ostala tvoja bom vsekdar.*

Henrik je vzel skicirko in svinčnik, živčno in z velikimi zamahi začrtal okvir. Narisal me bo, zagomazi po Margaretni. Kako bi se mu oddolžila, v vrečki je nekaj prinesla, vnaprej mu ne more dati, nerodno je. Zdi se ji, da postaja vsa prosojna, tako vrta vanjo. Neprijetno, ko da se ni dovolj oblekla, kaj je sploh v naglici vrgla nase? Ker je videti, da sta si delo že pošteno razdelila, zašelesti s papirji, najbolje bo, da ne odneha.

- Ne, bom rajši tole. Materi. In čita in čita, ne ve več, kaj čita, skozi kaj se prebija, kakšna ozemlja osvaja. Da bi jih le ne zmanjkalo, s čustvom nabitih kitic, njenih obrambnih okopov, izza katerih spušča neubranljive strelice naravnost vanj mati.

*Iskala pri tebi tolažbo sem, mati,
nekoč kot otrok nebogljen.
Vso srečo in radost si znala mi dati,
živela si zame le, mati.*

*Takrat, ko sem prvič v življenje stopila,
nevedna in polna želja,
skrbno si me vsakikrat ti posvarila,
boječ se, da pot bi zgrešila.*

*Kasneje, ko laž in bridkost sem
spoznala,
bila si mi ti tolažnik.....*

Brezštevilno je kitic, lahko bi rekli, da nimajo ne začetka ne konca, utrinjajo se in prepletajo kot neskončen spomin. Henrik radira, svinčnik se mu lomi, roka se trese, pod okriljem poezije ga zanese k njej, poboža jo po licu, odpne bluzo, da bi se dokopal do navdiha, radirka se mu zakotali pod posteljo, ne najde je, obrne list na skicirki, gre po drug svinčnik, ga

ošili, se vrača k njej z vseh zornih kotov, vaje tega opravila, rutinsko, vendar oviran z vse bolj panično, iracionalno grozljivo, ki ji še ne znamo določiti pravega izvora.

Ko se Margaretna Mica po svoji strani dokoplje do zadnje, nadštevilčne kitice, se ji zazdi, da še ni vsega povedala oziroma da Henrik še ne bo tako kmalu končal, pa začne vse znova. Da bi bil ponovni start še bolj duhovljen, ponovi zadnjo kitico na pamet.

*Ti v mojih spominih boš večno živela,
ljubezen poklanjam ti vso.
So leta mladosti s teboj mi cvetela
in moje srce mi ogrela.*

Henrik ne dočaka ponovnega zagona njene energije. Kot pajek, ki jo je vso zapredel, zbeži od nje, zaprepaden obsedi na postelji, razklan med možnostjo vstopa v tempelj in strahom pred predvidenimi posledicami.

Margaretna Mica ne dvomi, da ga je omrežila s poezijo, odpel ji je bluzo, samo še zahlipa.

Kajti zunaj se že zabliska, treskne in završi, ko da se je pekel odprl, nato pa v hipu trda egiptovska tema. Margaretna le nejasno zazna Henrika na postelji, in ker ni čisto prepričana, da jo še vidi, se oglasi iz teme.

- Luč je šla. - Odpeli ste mi bluzo, gospod Henrik...

In to naj bi bilo vse. Vse, kar lahko zvemo in povemo. Pa če bi dali cel Jožefov hrib na natezalnico, bi ne izvedeli kaj več. Šušljalo se je že, šušljalo, o ja... Da bi pa kdo kaj na glas izdal!... Poleg bogaboječnosti so gojili na Jožefovem hribu v tistih časih še posebno zakrknjenost, ki je izvirala nemara iz prikritega antagonizma med mestom in hribom. V predinformacijski dobi so hribovci že poznali informacijsko zaporo in še v mnogočem nosili fano, dostikrat celo sebi navkljub. Samo da niso hodili vštric z dolinci v mestu, ki so imeli v rdeči hiši (omet je vlekel na rdečo, zato) svojo politikantsko trdnjavo. Če so se v njej šli podružbljanje na način podružabljenja - predsednik mestne konference socialistične zveze je dolgo vztrajal pri podružabljenju - jožefovci nikakor niso hoteli zaostajati. S samouničevalno trmo so šli po direktivo in četudi niso bili kaj prida družabni, so se začeli zanimati za vse in vsakogar. Ko je akcija že dodobra stekla, so v podružabljenju šele na koncu odkrili Henrika, in ker praksa dela mojstra, jim je bilo v hipu vse jasno: če so dotlej trobili z njimi tam doli v isti rog, da bi jim nagajali (imeli so več posluha, več občutka za takt), je bilo zdaj igre konec - ali pa se je šele začelnjala...Predsednik krajevnih skupnosti na hribu, prav tak zakrknjenec kot drugi, je vedel povedati, da so geniji vselej plod ali sad masovnih prizadevanj ne le enega, marveč nešteti pokolenj. Naj bo čudaški prišlek, ki se je zatekel k njim na hrib, genij ali pol genija... Gromska strela! Kaj pa - če se je zatekel - iz globljih - političnih motivov...?!

Anita Hudl

Ukradeno jabolko

Veliki samostanski vrt je prekrila zgodnja jesenska megla. Bila je podobna široki razpokani dlani in zdelo se je, kot da s svojo sivino in težo hoče prekriti vse, kar se je dogajalo za velikim obzidjem. Toda tega ni bilo mogoče prekriti, pa če bi bila še težja in debelejša. Dejanja niso ostajala v zraku. Naselila so se v misli, duše in telesa. S tistimi, ki so jih nosili v sebi, so stopala skozi velika lesena vrata na ulico, v mesto, v svet in življenje. Povzročala so bolečino. Globoko in ostro. Ni je bilo mogoče odstraniti ne z leti ne z drugačnim življenjem. Dejanja so postala spomin, bolečina pa je ostala.

Šest drobnih postav se je prerivalo skozi meglo po ozki peščeni stezi proti glasovom, ki so prihajali izpod velikega, napol obranega drevesa. Tam je stal samostanski gospod in leno udarjal z lesenim kijem v podolgovato, prav tako leseno kad.

To je delal vsak dan, vso jesen, vsako jesen.

Danes se jim je zdelo to leno, enakomerno udarjanje lesa ob les še glasnejše in bolj zamolklo. Ob misli na jabolka, ki so se drobila pod pritiskajočo težo in se spreminjala v ostro temno rjavo čorbo, so se jim v ustih nabirale težke debele slin. Samo nekaj teh jabolok, pa čeprav samo toliko, da bi samo enkrat zagriznili vanje, in tista težka debelost v ustih bi izginila, ublažilo pa bi se tudi glasno stokanje njihovih želodcev. Že nekaj dni so jedli samo nezabeljen močnik. Tako je bilo tudi včeraj. Danes pa ni bilo ničesar več. Ko bi vsaj prišla mati! S svojimi koraki in z glasovi bi napolnila praznino in mogoče vsaj za nekaj časa pregnala misel na lakoto. Mogoče bi celo prinesla kruh. Vse njihove misli so bile en sam kos kruha. Takrat, ko je mati odšla od njih, so sanjali samo o njej. Sedaj pa nič več. Predolgo se ni vrnila, zato so sanjali samo še o kruhu.

Vedno bolj so se približevali prostoru pod drevesom. V njih je bil strah pred tistim, ki je stal tam, in pred še večjo lakoto. Bili so že čisto blizu, ko je največji med njimi iztegnil dlan in tiho zaprosil: »Prosim, dajte nam nekaj jabolka!«

Bilo je izrečeno in vsi so se oddahnili. Samostanski gospod pa je samo zamahnil z roko, kot bi hotel odgnati nekaj nadležnega in brezbrizno tolkel naprej.

Nekaj časa so tiho stali in se gledali, potem pa se je zopet oglasil drobni otroški glas, ki je v svoji prošnji skoraj jokal: »Prosim, dajte nam nekaj jabolka!«

Gospod, tisti samostanski gospod, ki je ob nedeljah tako lepo pridigal o dobroti in ljubezni, se je počasi sklonil, segel v kad, prebiral in otipaval, nazadnje pa izvlekel drobno, že nagnito jabolko in ga vrgel pred nje, ne da bi jih pogledal.

Presenečeno so strmeli v to malo gnilobo in niso mogli verjeti, da je to vse, za kar so tako

lepo prosili. Niso se premaknili, tudi k pobiranju se niso sklonili. Gledali so roke, tiste roke, ki so se tolikokrat sklenile k bogu, govorile o lepem, in spoznali so, da so to počenjale samo zaradi ljudi. Še vedno so strmeli v roke in roke so še vedno tolkle, tolkle, dokler se ni mastno zaliti obraz obrnil k njim in zavpil: »No, kaj pa tako buljite vame, svoje ste dobili, sedaj pa izginite, cigani!«

Besede samostanskega gospoda so udarile po njih ostreje in bolj pekoče kot očetov pas. Pustili so gnilobo tam, kjer je obležala, in se odpravili proti hiši. Med potjo pa je eden izmed njih pobral jabolko, ki je ležalo na poti pod nizko košato jablano. Bilo je obtolčeno in blatno, toda veliko, zlato rumeno in sočno. Hitro ga je ponesel k ustom in lačno ugriznil. takoj se je okrog njega nabralo še drugih pet. Stegovali so roke in vsi v en glas vpili: »Še meni daj, še meni in...!«

V trenutku pa, še preden je prvi komaj dobro ugriznil vanj, se je za njimi prikazala v rjavo kuto oblečena postava. Debele, iz širokih rokavov štrleče roke so grabile za njimi kot lačne hobotnice. Pričeli so se loviti v megli in med drevesi, dokler se ni rjava postava naveličala in je samo še sopihaje vpila za njimi: »Barabe... tatovi... požeruhi...!« Besede so padale po njih in jih skoraj pritisnile k tlom.

Odšli so domov, tiho posedli v široki temni kot kuhinje in zajokali. Spregovorili niso med seboj, tudi pogledali se niso. Vendar so se razumeli. V njih se je dvignilo proti tistim rokam neko sovraštvo, ki je raslo in preraslo celo lakoto, strah in obup. Radi bi izkričali vse to sovraštvo, toda bili so preveč sa-mi. Tukaj ni bilo nikogar, ki bi jih slišal.

Dolgo so sedeli tako, vse dokler niso iz veže zaslišali glasov. Prvi je bil očetov, hripav in pijan, drugi pa svet in priliznjen glas, ki je malo pred tem metal za njimi trde obtožbe. Hoteli so zbežati skozi okno, ko se je med vrati že prikazal oče: »A tako, kradli ste!«

S pijano majavostjo si je odpel pas in pričel udarjati po njih z vso močjo žilavih rok. Ostri robovi pasu so jim rezali hrbet, obraz in roke. In ko se mu je zazdelo, da so bili dovolj kaznovani za greh, je odvrnil pas na mizo in z glasnim preklinjanjem odšel iz kuhinje.

Otroci so se pobrali s tal in se splazili v postelje. Bilo je prvič, da so podvomili o bogu in pozabili moliti.

Otroci so postali odrasli, toda v njih je ostal spomin na veliki samostanski vrt, ograjen s kamnitim obzidjem, na vse, kar se je dogajalo v njem, na ukradeno jabolko, očetov pas, njegove kletve in materin jok. Vse to je povzročalo bolečino. Globoko in ostro. Ni je bilo mogoče odstraniti ne z leti ne z drugačnim življenjem. Dejanja so postala spomin. Samo bolečina je ostala v njih. Za vedno...

Pesnik je električna kitara...

BLAŽ PRAPÓTNIK

Rodil se je 24. 9. 1966 v Slovenj Gradcu. Po srednji strojni-tehnični šoli v Velenju je bil nekaj časa v Ljubljani, nato je delal v tovarni, zatem v tiskarni kot tiskar in grafik, zdaj je zaposlen pri Založbi Cerdonis kot grafični urednik. Je glavni in grafični urednik revije Odsevanja. Ukvarja se z glasbo, posnel je dve svoji pesmi. Objavljal je v Odsevanjih, Prepihu, Hotenjih, Mentorju, Dialogih, Literaturi in v Sodobnosti. Leta 1995 je prejel Bernekerjevo plaketo.

Delo - pesniške zbirke: Posqs št. 1, 1988; Krik iz labirinta, 1990; Strgane strune, 1991; Pegaz prebija zvočni zid, 1992; V redu kaos, 1996

Literatura: Andrej Makuc: Oprostite, ker motim; Odsevanja 1993, št. 22, str. 14; Draga Ropič: V redu kaos Blaža Prapotnika; Odsevanja 1996, št. 26, str. 16; Helena Merkač: Kakšen kaos? Še kar v redu, Delo 1996, KL 14. 3.

Ciril Zlobec je v spremni besedi pesmi iz zbirke Pegaz prebija zvočni zid uvrstil v »postmodernizem«, opozoril na »relativizem v izpovedi, ki se zgošča v individualno filozofijo življenja in na depoetizacijo sleherne teme, ki se preveša v novo poetičnost«; opazil več samoironije kot ironije in navidezno protestniško držo; poudaril, da »njegovo življenje ni prav nič orfejevsko, ampak povsem vsakdanje«; omenil »posredno emocijo in navezavo na eksistencialna razmerja v sodobni glasbi« ter zatrdil, da je »vrednost njegovega pesništva prepričljivost in neposrednost«.

Andrej Makuc je presodil, da zbirka »neprizanesljivo in brezobzirno razkrinkuje svet, a tudi ne prizanaša pesniku, da avtor ostaja tuzemski, da je njegova pesniška poza položaj odprtosti v svet in prostor vstopanja vanj, da skuša spreminjati svet in ga narediti boljšega, in sebe z njim«.

Svojo duhovno ustvarjalnost Prapotnik poimenuje: »ognjevitna improvizacija« (1), »perverzno šumenje potoka misli v glavi« (2), »kot da se vse iz domišljije poraja« (3), »nevidno naslikana domišljija« (4), »odsev, kjer lahko srečaš kogarkoli v lužici črnila« (5) in puščanje »svojih stopinj«, ki pa jih »ne dam nikomur«, ter zarisovanje »čudnih vijug v neminljivi prah poti« (6) Sebe pa imenuje: »svoje glava ovčica z / lastnim kompasom« (7), »nemirni duh« (8), »tujec sem, / morda tujec v očesu gledalca... / Popotnik sem na križišču brez kažipotov... / odvečna figura na šahovnici« (9) Ti izrazi kažejo na drugačneža in zaznamovanca, ki se samosprašuje: »Sem resnično izbran ali sem / - le ubog samotni norec, / ki ga je odneslo tako

daleč« (10) in se mu včasih zdi, »kot da bi sanjal« in si želi, »da bi le spal«. (11) Pesnik zapiše: »Imam vse, kar človek potrebuje, / da je nezadovoljen in nesrečen.« (12) Svoja stanja duha registrira v črno skrinjico, iz katere se morda da razvozlati signale njegove preteklosti, sedanosti in slutnje prihodnosti. Poet se je retorično vprašal: »Sem res imel srečo, / da sem ostal na površini?«, saj je bil po kosovelovsko »izgubljen sredi neznanega oceana« (13), otožno je spoznal, »kako je prazno in brez smisla: / kar sem verjel, kar sem iskal« in dodal »svoje sem doživel, / odrekel sem se iluzijam« (14) ter zatrdil »imam preteklost, ki sem jo porabil, / imam spomine, pa sem jih pozabil« (15), a dopolnil »vendar spomina ne spereš tako kot prah, / nekaj mora ostati« (16) - vsaj sled ljubezni. Čeprav jo je imel za »egoistično dvojino« (17) in jo je nagovarjal »potok si in tvoj molk me odžeja« (18), je ugotovil: »Imam te, ker so te izdali / prstni odtisi na mojem spominu.« (19) Umetnik pove »imam sedanost, čeprav vanjo ne spadam, / imam občutek, da tu samo propadam« (20) in razloži, da »spodobni ljudje vihajo nosove, / stegujejo kazalce in vratove, / ker nihče ne razume. / Ampak nekoga moraš imeti rad!«, pa čeprav »na vrvi privezano konzervo«. (21) O ljudeh še zapiše: »zadovoljno dolgočasni, / podobni lenim sitim živalim« (22), »preklete gobe, ki / trmasto poganjajo / svoje plitve korenine / v zatohlo prst samoprevare« (23), »kameleoni porumenelih možganov« (24), »duševni maloposestniki« in »polpismeni mačo-junaki« (25) in »uboge pare, ki se uparijo, / pare se razpolovijo in / razdvojeni se izrodijo. / Potem se razčetverijo ...«. (26) Pesniške sobrate ima za »obrcane in ponošene duše« (27), »nagoriti potuhnjeni poeti / pisci straniščne poezije... / ko izbrizgavajo zdrazaste veleume«. (28) V sedanosti je obsojen na samoto »če se še tako trudiš, / na koncu si vedno sam, / sam / kot vzrok, začetek in / konec bežeče sence«. (29) Za prihodnost pa si obljublja »vzel bom kristalni kelih / in vanj natočil dan, / izpil bom iz večera vso svetlobo, / dolgo bom gledal drsenje mehke sence... / / Jutri bom dan posvetil sebi... / Ves dan v svoji lastni senci« (30), se zaklinja »če bom dal, bom dal vse« (31) in ugotavlja »imam prihodnost, ki se je bojim« (32), saj »nikoli ne boš izvedel, / koga v resnici srečuje - / tvoj lastni odsev v zrcalu«. (33) Ve, da je »poezija resnična«, predvideva »če mi bo na sedmem ovinku / razneslo dotrajano dušo... / bom dramatiziral in seciral... / se cvileč zavlekel v pesjak / svoje notranjosti / in bom ves čas dosledno in / popolnoma neznošen« (34) in zagotavlja »nehal bom pisati pesmi, / / ko bom votlo prazen in prosojen«. (35)

Blaž Prapotnik (foto: Tomo Jeseničnik)

Milan Vincetič je v spremni besedi zbirke V redu kaos zapisal, da je osnovno vodilo zbirke našel v »zavedanju, da smo na tem svetu, ki pričakuje, medtem ko Bog le podremava 'zaton Človeka', le 'zdolgočaseni turisti', ugotovil, da se avtor, pahnjen 'romantičnim psom v veselje' na ta svet dvoma, mesenosti in neljubezni, odziva z revoltom, z ironijo, humornostjo ali verističnimi 'liriziranimi popisi' vsakdana; zatrdil, da je naklon do sveta brezizhoden, resignativen in usoden, da se slika sveta začrni že v otroški igri, nadaljuje v ljubezenskih razmerjih, ko ženska zasveti kot hipna (mesena) zadovoljitev in odrešitev; namignil, da je avtor večni zidar samega sebe, saj venomer sifizovsko 'zloga iz črepinj svoj mozaik', ki pa ga ne more in ne sme sestaviti, če se mu posreči, da ga ozaljša 's črnim metuljem razpoloženja', ga bo razdril 'dvom vztrajne popolne praznine', in da postaja poet potolazec, ki je naletel na 'kažipot za nikamor', ki 'brede po žarini dneva, ki se nehote ponuja kot paleta kaotičnosti«.

- 1 B. Prapotnik: Pegaz prebija zvočni zid, Ravne na Koroškem, Založba ČZP Voranc, d.o.o., 1992; Ognjevitna improvizacija, str. 31.
- 2 Ibid., Pomlad vrača udarec, str. 49.
- 3 Ibid., Melanholijska, str. 11.
- 4 Ibid., Noč kontrastov, str. 43.
- 5 Ibid., Odsevi, str. 39.
- 6 Ibid., Enigma, str. 37.
- 7 Ibid., Grešna molitev, str. 55.
- 8 Ibid., Dilema, str. 9.
- 9 Ibid., glej 6.
- 10 Ibid., glej 8.
- 11 Ibid., glej 3.
- 12 Ibid., Vsega imam, str. 93.
- 13 Ibid., glej 7.
- 14 Ibid., glej 3.
- 15 Ibid., glej 12.
- 16 Ibid., Popotni kolaž, str. 98.
- 17 Ibid., Skoraj idealna ženska, str. 51.
- 18 Ibid., Mar ti ni, str. 57.
- 19 Ibid., Imam te, str. 61.
- 20 Ibid., glej 12.
- 21 Ibid., Instant prijatelj, str. 15.
- 22 Ibid., Sončna nedelja, str. 17.
- 23 Ibid., Preklete gobe, str. 99.
- 24 Ibid., Moje pesmi - moje sranje, str. 33.
- 25 Ibid., Visoka pesem o tisku, str. 35.
- 26 Ibid., Uboge pare, str. 85.
- 27 Ibid., Obrcane duše, str. 77.
- 28 Ibid., WC blues, str. 27.
- 29 Ibid., Ena neznošno zatežena, str. 19.
- 30 Ibid., Egoist (bom jutri), str. 69.
- 31 Ibid., Boj za glavno vlogo, str. 53.
- 32 Ibid., glej 12.
- 33 Ibid., glej 5.
- 34 Ibid., glej 29.
- 35 Ibid., glej 24.

Draga Ropič meni, da je tematika zbirke »razpoznavna kot kritika časa in družbe; značilen je antipoetski položaj lirskega subjekta, ki večino teženj podreja treznemu opazovanju in spoznavanju o eksistencialnih razmerah goljufive resničnosti; pesnik nered sveta meri v zavedanju in prepoznavanju značilnosti ubožnega časa, ugotavlja, da je svet pravzaprav ves čas že urejen, le bog je zaspal v nas in naša življenja prepustil nam samim; drugačen nered povzroča odsotnost ritma v duši; pesnik svet obvladuje s tem, da ohranja individualnost in posebno distanco do absurdnosti sveta; da je avtorjeva beseda stvarna, direktna, prepričljiva, z obrati ironije in cinizma pa zarezuje v maniro ustaljenih mnenj, prepričanj in norm, ki navidezno ščitijo svet pred kaosom«.

Po besedah Helene Merkač »oblikovna podoba, ki jo je nadel avtor sam, kaže red s pridihom kaosa, obratno, kaos s pridihom reda, pa prinaša vsebina knjige. Avtor ga nakaže že s soočenjem uvodnih izrekov: zahodnjaškega s smerjo kaos-red ('Poezija je odgovor / na vsakodnevno nujo, / da bi uredili svet.' Wallace Stevens) in vzhodnjaškega v smeri red-kaos ('Ko vse postavimo / na svoje mesto, / nastopi zmeda.' Ji Čing). Krik po rešitvi iz kaosa, 'črepinje', 'kričeč zvrtničen dan', 'kot netopir obešena v razvaline čaka na zaton človeka', 'dvoglavi zmaj' - to pa kaže na ekspresionizem, ki poleg pogostne ironije še posebej barva V redu kaos«.

Jean Chevalier in Alain Gheerbrant v knjigi Slovar simbolov (1993) razlagata, da praznina v sebi pomeni, da se človek znebi vrtinca podob, želja in čustev; to je beg od kolesa enodnevnih eksistenc, na koncu katerega se čuti le želja po absolutnem. V zadnji pesmi dosedanjega Prapotnikovega opusa Usedline časa je

drugoosebni lirski subjekt, potem ko je odložil izpraznjeno skodelico, v kateri je po žlički proustovsko odplesal v notranjost mikrokozmosa in spolzel v makrokozmos nezavednega in nerazložljivega, negibno obstal v nepremičnosti (podobno »kot kažipot za nikamor« v predhodni zbirki). Pesnik je že v prvencu v motu drugega razdelka zapisal: »Onstran kamna / je to nebo / praznina med zvezdami«; v drugi zbirki pa je v pesmi Zelo družaben večer prvoosebno priznal: »vztrajno postajam poln praznine«, v predzadnji zbirki je v pesmi Kavarna tretjeosebno ugotovil: »Počasi z enakomernimi požirki, / kapljo za kapljo izpija grenkobo in / na koncu vedno skrbno posesa praznino - / nekaj vendar mora zapolniti človeka«. V zadnji knjigi v pesmih Imam, torej sem in Turistični (u)trip človeško hlastanje po materialnih in doživljajskih dobrinah preimenuje: »Mimo so drveli polni žepi pohlepa / z nabitimi torbami praznine« in »Na sedežih ždi le / za poln, ne preveč nov, pravkar ukraden nahrbtnik / -velika praznina«. V pesmi Utrgana pa je samoironično izjavil: »Praznino / bom prezimil / z nasmeškom, saj ... / neučakan sem prehitel / celo - pravi čas«. Lirski subjekt v pesmi Buteljčna partija v množini ironično poroča o naših »nenapisanih, papirnatih dneh«, ki jih simbolizira »plavajoča buteljka, ki je kot mi popolnoma prazna«. V pesmi Dejavo (praznik dela) cinično pripominja: »Vse je kot vedno prazno«, v pesmi Melanholija pa resignirano vzklika: »Veselim se jutra, da zbudim se - / a pred očmi vse isto mi ostaja. / Reliefni obrazi s ploščatimi nasmehi / in votli svet, ki nas obdaja. / Kako je prazno in brez smisla: / kar sem verjel, kar sem iskal.« Lirski subjekt si v pesmi Čakam čas želi stanje brez časa: »čakam čas, da bosta dih / in ura / zastala«, a ker se mu v pesmi Mozaik iz črepinj ta čas razpreda v pajčevinast lik in postane v

pesmi Testament »prazen nabiralnik, ki je odprt zeval prazen«, zato v pesmi Redek gost opozarja: »naj ga med sprehodom proti vetru, ... / prek praznih cest... / ne vklenejo samotne poti / in slepe ulice v svoj blodnjak«.

Med piščimi pesniki med Peco in Pohorjem je Blaž Prapotnik zvezda stalnica, saj svojo ustvarjalno energijo razsipava že deset let. V samozaložbi je izdal kar tri knjige: najprej je po vodnikovsko skromen zagledal luč sveta Posqs št. 1 (1988), nato Krik iz labirinta (1989), ki »označuje nerešljivo zagatno situacijo« izgubljenca v blodnjaku kaotičnega mikro-in makrokozmosa, in nazadnje še Strgane strune (1991) s podnaslovom Strgane stru(pe)ne, ki »aludira na pank, kjer je glasbeni izraz zahteval marsikatero struno«.

Prva tiskana zbirka s stavčnim naslovom Pegaz prebija zvočni zid (1992) izpostavlja »relativnost sleherne pozicije«, v kateri »antični simbol poezije drvi skozi sodobno 'norenje' sveta« in predstavlja ustvarjalno domišljijo in njeno resnično pridvignjenost, duhovne in plemenite vrline, ki posameznika dvignejo nad nevarnost sprevrženosti.

Naslov zadnje zbirke V redu kaos (1996) se pomensko veže na naslov zbirke Krik iz labirinta in simbolizira »sodobno urejeno, vsevedno civilizacijo, v kateri je znotraj reda - zmeda ali pa zares popoln kaos«. To nasprotje se kaže že v oksimorno zasnovanem naslovu; prvi del sintagme omogoča pomenske prenose - dober, lep, lahko namiguje na soglasje ali privolitev, na pritrjevanje ali na nejevoljno sprijaznjenje, drugi del pa slovarsko pomeni nered, neskončni prostor, neurejeno prastanje, iz katerega sta nastala svet in kozmos.

Miran Kodrin

Blaž Prapotnik

MOJ KAMEN

*Korenine drevesa tvoje ljubezni
so se ovile okrog mojega kamna
v prsih.
Z najtanjšimi nitmi si segla
v vse obskurne razpoke
tega kamna.*

*Tvoja usodna napaka, ker...
So razpoke,
ki vanje svetloba ne sme vstopiti.
So razpoke,
iz katerih veje strupeno hladen mrak,
ki zledeni še tako vroče želje.
In korenine zmrznejo.*

*Veš, moj kamen je poln razpok,
zato mora tvoje drevo umreti.*

MOZAIK IZ ČREPINJ

*Ne hodi
po koščkih
pazljiv korak
in ne brca drobcev,
ki v sliki niso pritrjeni.
Kdo ve, kam spadajo,
ko so pomešani,
poteptani, razdrobljeni?*

*Spomin odpleše,
a se ne dotakne
odkruškov prejšnjega življenja...*

*V špranje se nabira
prah, čas
se razpreda v pajčevinast lik.
In vendar zlagam iz črepinj
svoj krhki mozaik.*

NIHAJ NEHANJA

*Na igrišču nihajo
otroci, pripeti na verige
svojega otroštva.
Monotono zibanje
jih v ritmu odštevanj
poganja na mestu,
naprej in nazaj.
Polglasno odštevaajo:
meni, tebi, sebi.
Nihajo, nihajo...
in nehajo.*

*Koliko
še imam časa,
da izmerim
amplitudo in frekvenco
otročstva,
ki je eno samo
dušeno nihanje?!*

»Pesnik je instrument,
na katerega igra narava.«
Ampak
ne bomo si lagali
o harfah in o vetru...
Pesnik je električna kitara,
priklučen skozi efekt,
ki oplemeniti glas,
na ojačevalec, kjer vzdih
- zarjove.
Poet je glasbilo,
na katerem igrajo udarci
s krvavimi prsti po
ostrih, zbrušenih strunah.
Je kovinski zvok z lastno
frekvenco, ki zaseka v ušesa
in zasolira svojo enkratno,
ognjevito improvizacijo
med besnimi akordi življenja
in ritmičnimi sunki usode,
nabit z impulzi, zanosom...
in tako nasičen z energijo,
da poezija zdrvi skozi možgane
kot masivna kompozicija
tovornega vlaka čez jekleni most.
V sozvočju nevarnih vibracij
tedaj zaniha preroška grožnja:
nevarnost resonance in
katastrofe.

SONČNA NEDELJA

Slonim na oknu in zeham.
Zunaj je nedelja.
Gledam jo od daleč,
kako polna je veselja.
Sonce se igra z ljudmi tam doli
in sije na otroke.
Možje robato hvalijo dan
in si segajo v kosmate roke.
Mladiči imajo živahne sence
črno zarisane na sledove koles.
Zaslanjane matere vlačijo rožnate dojenčke
po svetlo zeleni senci dreves.
Obrazi so obsijani s sijočimi nasmehi.
Ljudje so srečni, v nedeljo
se odpuščajo grehi.
Zunaj je nedelja.
Gledam jo od daleč, kako polna je ljudi.
S prave distance
so vsi videti srečni, majhni in brez žalosti.
S sladoledi v rokah
in polnimi usti so zadovoljno dolgočasni,
podobni lenim sitim živalim
iz tiste stare pozabljene basni.

Kaj, če bi skočil tja dol
in jim iz same zlobe, sebi na ljubo,
pokvaril dan?!

Zdaj je čisto vseeno, ker
jutri se s ponedeljkom začnjenja
oleseneli vsakdan!

Stojim
kot kažipot za nikamor
in čakam, da kdo mi ustavi.
A moj palček nima sreče,
jaz zanje nisem pravi.
Razbeljen dan
mi leze čez čelo in sili v oči,
ko stojim s kratko senco
na robu dolge poti...
Ne, ne bom preklinjal
in ne bom se jezil,
čeprav horizont
postaja nedosegljiv.
Kadar odhajaš na pot,
se ti lahko zgodi,
da ne vidiš ničesar,
razen cilja pred očmi.

Stojim in čakam
razbeljen dan v oči.

LITER LITERATURE

noč do jutra, generalka za pekel.
najprej sem se vprašal: komu zvoni?
postelja je bila kot mačja zibka, čeprav je
vel iz nje duh po človeku; ko sem pospravil
zajtrk prvakov - špeh na kruhu, so na mizi
ostale le drobtinice in skodelica kave.
dan je bil ustvarjen za lovljenje postrvi v
ameriki ali potovanje v jutrovo deželo.
igra steklenih biserov na travnih bilkah,
oblak v hlačah je opravil svoje,
ptičja pesem je preglasila žabjo molitev, ki
včasih utihne šele pod kolesom na cesti.
oblomov bi mi zavidal od tod do večnosti,
dan je bil kot dnevnik uživalca mamil,
zgodilo se je manj kot nič. kratkočasil sem se
s fotografijami iz pekla, igrala je glasba
za kameleone in jedel sem pekleno
pomarančo ... hura, še smo živi,
preživel sem moj boj, na zabavi v beznici
sem bil tujec; neki človek v zrelih letih
se z gnusom prebija skozi zid mrtvih duš,
ki plešejo ta groteskni ples
kakor demon in eros. vsaj nisem stal
pred zaprtimi vrati, kot da za njimi poteka
proces. kasneje sem opazoval sliko dorian
graya, misleč, da gre za umetnikov mladostni
portret, in jo proučil od točke do slike.
bil sem sam kot stepni volk
in kljub strahu pred letenjem sem si zaželel,
da bi kakor galeb odletel kam drugam,
četudi le do ulice ribjih konzerv, neznosna
lahkost bivanja me sili, da stojim tu kot idiot,
ki ne spada v ta krasni novi
svet, ampak na živalsko farmo, ponižan in
razžaljen mali princ, ki ne ve za ime rože, a ko
jo vzljubi, spozna, da je to cvetje zla.
tega nihče ne ve vnaprej, to je bitka za neznan
in moral bi biti prerok ali vsaj čarovnikov
vajenec, da bi vedel, kdaj se bo na to pusto
deželo spustil
krokar in potovanje na konec noči bo končano.

Anita Hudl

Bele gladiole

Vsak dan, ko se ulica prebarva v
črno, stopijo vanjo tvoji koraki.
Prihajajo vedno ob isti uri, z istim
glasom.

Bojim se jih.

Včasih sem jih ljubila.

Ljubila sem tudi noči, v katerih so se
pojavnjali, in bele gladiole. Napolnili so
praznino sobe in prevpili dolgočasno in
skrajno samoto mojih večerov.

Tudi danes bodo prišli.

Njihovo naročje bo polno gladiol.

Velikih in belih.

Stopili bodo sredi sobe in jih z
blaznimi kretnjami razmetavali. Po mizi,
stolih, stenah, postelji in po tleh.

Vseposod same gladiole.

Med nje pa bodo položili mene in mi
ponavljali:

"Lepa si samo med belimi gladiolami
na črnem ozadju."

Tvoji koraki prihajajo vedno v temi.
In ko opravijo svoje delo, sedejo na rob
postelje in zadovoljno pogledujejo na
raztrgane in pomečkane gladiole.

Vem, da že dolgo ne prihajajo zaradi
mene.

Prihajajo zaradi njih, zaradi belih
gladiol na črnem ozadju, in mojega
telesa.

Vsak večer prinašajo novih. Jaz pa
ostajam ista, neizpremenjena.

Lepa samo v temi, med belimi
gladiolami.

Nikoli me niso ljubili brez njih, ker
brez njih ni bilo mene in mojega telesa.
Tako blodim med belino in temo in pri
tem pozabljam na življenje od zunaj.

Morala sem pozabiti že enkrat, ko
sem jih prvič slišala.

Tvoji koraki so blazni.

Ob njih postajam blazna tudi jaz.

Ubijajo me.

Zadavljajo moje telo in misli.

Vem za vse to in se ne morem
braniti.

Bojim se jih in sovražim.

Sovražim z vsemi atomi svojega
telesa.

Zadavila bi jih s prinešenimi
gladiolami.

Toda ničesar takega ne bom
naredila, ker jih tam, čisto na koncu
sovraštva, še vedno ljubim.

Mirno bom sedela v svojem norem
početju in hrepeneče čakala na njihov
zadnjič.

»Ločila sta se,« je s šklepetavim glasom dahnila Japersova gospa.

»Ja, res. Le kdo bi pomislil na to. Zdaj pa je popolnoma jasno, nobenega dvoma ni več,« ji je pritrdila Odrlopova Treza.

»Saj ni mogoče. Kaj ne povesta; on, ki je skrbel za spravljanje zakoncev, s podporo tako posvetne, kakor cerkvene oblasti, si je zdaj sam priklenil drugo na vrat, le kaj ga je prijel, saj je nemogoče,« je še vsa zadihana, od hoje po stopnicah, zahlipala sosedna Francka in dvignila skodelico k ustom.

»Zdaj pa jo malo zamajajte in obrnite na krožnik. Treza bo šla v trgovino. Midve pa bova ta čas pogledali, če se da kaj razbrati iz usedline,« je prekinila pogovor o najnovejših novicah Japersova gospa.

»Poglejva. Ja, vas pa mučijo kolk, nekaj se bo ta teden zgodilo v zvezi...«

Vstopil sem s pošgarsko torbo in prosil za podpis. Gospa Japersova mi je namignila, naj sedem. Ubogal sem, ker se mi ta dan ni mudilo, malo pa iz radovednosti.

»Tako bova končali,« mi je rekla.

Ko je Francka odšla, mi je gospa Japersova ponudila kavo in me vprašala, če kaj vem o ločitvi gospoda Jonasa.

»Nekaj sem slišal, vendar o tem ne vem nič zanesljivega,« sem ji odvrnil.

»No, če boste karkoli izvedeli, mi, prosim, povejte. Takrat, ko bom sama. Bolje, da ostane med nama, zaupno. Saj veste, kako je, če se širijo govorice. Na koncu nastane le zmešnjava, vsak nekaj doda in nekaj odzame, pa pride na dan en sam closhemerle.«

»Bom. Takoj, ko bom kaj izvedel, vam bom sporočil,« sem ji obljubil.

Ko sem prišel ven, sem v sebi začutil napetost in zadušljivost. Napol omtičen sem iz notranjega žepa potegnil beležko in si zapisal nekaj misli v zvezi z gospodom Jonasom.

Vtaknil sem beležnico nazaj v žep in si zamrmral: »Pa poskusimo.«

Po službi sem vzel zvezek in pisalo ter odhitel v bližnji lokal.

Naročil sem kavo. Postregla mi je prikupna dolgoletna, latinsko-ameriškega obraza, njeni temni lasje so se stapljali z lahno tkanino, ki je prekrivala vitko postavo, tu in tam pa ji je gib ušel iz nadzora in dal slutiti, da je znotraj morda nabita s smodnikom.

Mislil, ki sem jih zapisal pred blokom, sem dodal še nekaj stavkov, le da ti niso zveneli tako, kakor sem želel. Naročil sem si še pivo, in ko mi ga je točajka prinesla, sem za hip ujel njen ogljeni pogled.

»Ja, seveda. Saj res, kako ne bi tega Jonasa, ki si je umišljal, da je najkrepstnejši na tem svetu, zaneslo to zoglenelo zrcalo iz smeri, ko pa že mene, ki sem jih na svojih očeh preizkusil mnogo, v vseh delih naše dežele, na vlakih, avtobusih, ladjah, ob jezerih, ob morju, v gozdovih, planinah in ne vem kje še vse, spravlja diamantna črnina v dvom o tem, da sem res uzrl že toliko zvezd,« sem si dejal in prijel pisalo.

Bil je Jonas. Prvič sem ga srečal pred tremi leti, ko je sprejemal novo odgovornost.

Bil je direktor svojega podjetja, podžupan, dirigent cerkvenega pevskega zbora, predsednik Karitas in po potrebi tudi učitelj verouka.

Zdaj pa so ga izbrali za nekakega neuradnega spravljalca omajanih zakonov. Za to dolžnost so ga predlagali krajani, ker so menili, da je v kraju preveč razvez, da so nad državnim povprečjem in je zato skrajni čas za ukrepanje.

O tem, koga bi postavili na mesto spravljalca, ni bilo dvoma. Vsem je bilo jasno, da je Jonas naprimernejši, da je le on tisti, ki lahko brez zadrege zaradi grehov ali napak, svetuje drugim. Veljal je za krepstnega, povrhu pa je živel zgledno zakonsko življenje.

Ljudje so ga pogosto postavljali v vlogo moralnega razsodnika, čeprav se je sam sprva te vloge otepal, po nekajletni praksi mu je pričela goditi, zato je sprejel mesto spravljalca z gorečo željo po uspešnem spravljanju in v pričakovanju novega potrjevanja.

Potem ga skoraj leto nisem opazil. Le kadar sem v bližini njegovega urada dostavljal pošne pošiljke, se mi je včasih zdelo, da skozi debela stekla bledika njegova postava.

Na vsem lepem pa je postal viden. Odslej sem ga srečeval domala vsak dan; zdaj v slaščičarni, drugič v restavraciji, pa v kavarni in tudi v mini baru ob turški kavi. Ob teh srečanjih me je vse bolj prežemala radovednost.

»Le kaj se je zgodilo z Jonasom? Zakaj je zlezel iz svoje udobne polžje hiše in se zdaj slini ob vsakem šanku?« sem se spraševal.

Pa se mi je na vsem lepem ponudila priložnost, da sem deloma razvozlal uganko.

Ko sem ta dan končal z dostavo, sem si skušal pogasiti žejo z vrčem piva. Nameraval sem že plačati in zapustiti lokal, pa sem ob sebi zagledal Jonasa. V trenutku sem si premislil in si naročil še malo pivo. Tudi pred Jonasom se je zapenilo iz vrča. Prijel je za držaj in mi nazdravil.

»Vročina, da se stopiš, ali ne?« mi je rekel.

»Ja, danes pa žge, še sreča, da sem končal, drugače bi me sonce požrlo,« sem se pošalil in pritaknil vprašanje: »Je tudi vas sem prignala vročina?«

»Tudi. Prej sem bil zunaj na vrtu ob kavi in časopisu, pa me je sparina odgnala od branja,« mi je odvrnil.

»Je kaj novega, kaj zanimivega? Med službo sem prebral le nekaj naslovov z naslovnih strani, kaj več nisem utegnil. Če najdem kaj zanimivega, si kupim tisti časopis in ga potem doma v miru prelistam,« sem mu pojasnil.

»Jaz pa to raje storim ob kavi, na vrtu kake gostilne. Tega sedenja sem se v zadnjem času navadil in skoraj ne morem več preživeti dneva brez te razvade,« mi je odvrnil in nadaljeval: »Veste, človek spreminja svoje navade, ne ostaneš vedno enak. Pred časom sploh nisem pomislil na gostilne. Skoraj, da nisem vedel zanje, kaj še, da bi v kateri posedal ob kavi in bral. Na kraj pameti mi ni prišlo.«

»Res je, z leti se marsikaj spremeni,« sem mu pritrdil in nadaljeval: »Pravzaprav vas prej nikoli nisem videl v kakem lokalu. V zadnjem času pa se kar pogosto videvava v njih, ali ne?«

»Ja, seveda in prav gotovo se bova še srečevala in si nazdravljala,« mi je odvrnil in plačal za oba ter se poslovil.

»Torej spremnil je navade,« sem si dejal in se potem, kadar sem ga spet srečal, sam pri sebi spraševal: »Ali se je spremenil kar tako ali pa je imel razlog.«

Čez nekaj mesecev mi je prišlo na uho, da ima gospod Jonas prijateljico.

»Jo pač ima. To še nič ne pomeni,« sem zaključil in tako je ostalo vse do danes, ko mi je gospa Japersova povedala o ločitvi in o tem, da ima drugo.

Zdaj pa naj bi razvozlal to uganko, da bi gospe Japersovi potešil radovednost, ali pa le zato, ker sem si tam pred blokom rekel: »Pa poskusimo.«

Naročil sem si še eno kavo.

Ko jo je točajka postavila na mizo, sem se ozrl v njen brezizrazen obraz in jo ogovoril:

»Oprostite, samo trenutek. Vas lahko nekaj vprašam?«

»Lahko,« je tiho dejala in blisknila vame s črnimi očmi.

»Bo gospod Jonas prišel sem?«

»Ne vem, najbrž ga ne bo,« mi je odvrnila in se obrnila.

»Prosim samo trenutek, vas smem nekaj prositi.«

Obrnila se je in me topo pogledala ter glasneje ko prej spregovorila:

»Mudi se mi.«

»V časopisu sem našel članek, o katerem me je spraševal gospod Jonas, ko sva se nazadnje videla. Bi ga smel pustiti pri vas?«

»Ne, saj sem vam povedala, da ga najbrž ne bo sem. Nisva več prijatelja, ker se je ločil. Ločenih ne maram. Nočem imeti opravka z ničimer, kar je povezano z njim, zato vam ne morem pomagati,« je zablebetala in izginila.

Spil sem kavo, plačal in odšel.

Naslednji dan sem pohitel z dostavo in komaj dočakal, da sem pozvonil pri gospe Japersovi, prepričan, da jo bom razveselil z najnovejšo novico.

»Dvojna ločitev. Obe sta ga zapustili,« sem ji rekel ves zadihan.

Gospa Japersova pa je le zamahnila z roko in dejala:

»Saj že vem. Malo prej mi je to povedala Odrlopova Treza. Ja, prav ima. Z ločenimi je težko shajati. Tudi jaz bi se ga otresla. S takšnim so samo stroški. Poglejte, podjetje je prešlo v last bivše žene. Funkcije je izgubil. Tudi verouka ne uči več. Le poseda v gostilnah. Od česa bi pa živila.

Že prej smo vedele, da bo na koncu ostal samski in brez službe. No, pa vseeno, hvala vam za trud. Boste kavo?«

»Ne, hvala. Mudi se mi. Imam še veliko dela,« sem ji odvrnil in naglo odšel.

NAJBOLJŠE SLIKE ŠE NISEM USTVARIL

Klepet z Jožetom Tisnikarjem ob njegovi sedemdesetletnici

Tisnikarjeva sedemdesetletnica pomeni primeren razlog za srečanje z njim in klepet o vsem - življenjski poti, ustvarjalnem delu, uspehih, vzponih in padcih. Zadnjič sva besedo zapisala pred dvajsetimi leti, takrat je stanoval še na drugem koncu mesta, v bloku, zdaj ima lep dom, moderno hišo, tam je tudi atelje in majhna galerija.

Obsediva v dnevni sobi: ta je racionalno urejena, nizko klubsko mizo obdajata dva kavča in fotelja, ki je Tisnikarjeva nedotakljiva pravica. Žena Marija odpre steklenico belega s Tisnikarjevo etiketo, Jože pije rdeče. K urejenosti sodijo še velike podobe krokarjev, sprevodov in trpečih v značilnih zelenkasto mračnih odtenkih. Na poseben način poudarjajo ozračje slikarjevega bivalnega prostora, ne, nikakor ne hladno. Tu sprejema prijatelje, svoje, znance, goste, v atelje smejo samo povabljeni. Tisnikar je že 15 let upokojenec, leta skriva: le brada je bolj košata in siva. Ne, živahnosti in duhovitosti mu ne zmanjka, več časa, pravi, namenja rekreaciji - vsakodnevnim sprehodom v naravo. Dela ponoči, slika le ob umetni svetlobi, tedaj, pravi, je božji mir in globoka tišina: le tako se zmore popolnoma prepustiti ustvarjalnemu procesu.

* Kaj je torej 70-letnica: mejnik, postaja za premislek o preteklosti, trenutek za razmislek o prihodnosti? Še kaj več?

- Vse to in še več! Morda tudi trenutek za bežno pomisel, kako se nam čas izteka. Zavestnejše je spoznanje: ja, sem še, dočakal sem, kajti mnogi, ki sem jih poznal in so bili mojih let, so že pomrli. Tudi nekaterih drugih ni več, dobrotnikov, ki so stopali v moje življenje in mi pomagali: zahvaliti bi se jim moral, pa ostajam večni dolžnik!

- Veselim se, da sem zdrav, na malenkostne težave ne mislim, in da še lahko delam, slikam. Ustvarjam počasi in moram, čutim, še veliko naslikati... Smrt je pa tako ali tako še daleč!

- Revščina mi je vendarle dala na potvoljo, skromnost, predvsem pa zasadila tisto kal, ki ji pravimo - imeti svoj prostor pod soncem, se zanj boriti in vztrajati. - Tudi srečna naključja so pomagala, recimo, bolničarski tečaj v vojski, odločitev, da grem vprašat za delo v slovenjgraško bolnišnico, velika naklonjenost primarija dr. Staneta Strnada - sprejel me je v službo in mi pomagal na poti v svet umetnosti in tudi v poznejših kritičnih letih, pa Sokličevo usmerjanje v likovno umetnost, največ pa Pečkovo

pretehtano in nesebično mentorstvo. Stanoval je v stari stavbi na Vorančevem trgu, tam, kjer je bila ekonomska šola: tedensko sem mu moral pokazati, kaj sem naslikal. Ja, čujte, je rekel, to bi pa tako bilo bolje. Učil me je spoznavati zakonitosti likovnega dela. Mož je velike širine, znanja in naklonjenosti! To je bila zasebna šola, akademija: če bi se morda res šolal na akademiji, bi pridobil več teorije, a, mislim, tudi kaj izgubil.

- Res, lepi so spomini, kako širokogrudno me je Slovenj Gradec sprejel in kako sem vsrkaval to življenje, znanje in ozračje. Če bi bil ostal v Mislinji, bi morda bil vaški podobar. Pa sem se srečal z deli - tako rekoč - z vsega sveta. In slikarji, pisatelji (Petrom Božičem, Smiljanom Rozmanom, Danetom Zajcem), gledališčniki - ob tem sem poglobljajal znanja in spoznanja, skratka, kulturno gibanje me je popolnoma osvojilo.

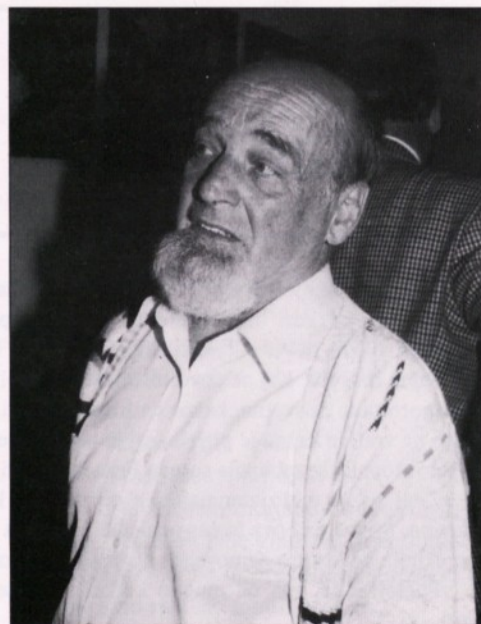
- Ja, veliko breme življenjsko je pomagala nositi žena Marija, posebej takrat, ko sem zapadel v depresije in pijačo. Trpela je z mano, me spodbujala, tolažila, bila vztrajna in dobra - le ob njeni podpori sem zmozel premagati padce, brezvoljnost, prepade. Morda pa je bilo dobro, da sem šel tudi skozi ta pekel. Kaj se ve!? Ne, na samomor nisem mislil nikoli!

- Sploh si ne morem verjeti, da sem ob ših tu še toliko zmozel! Predstojniki so imeli veliko razumevanja - prim. dr. Strnad mi je dal ob secirnici mračno sobico, da sem pri luči risal in slikal - zato še zdaj delam ob taki svetlobi: stara navada - železna srajca; pa dr. Mikuševa pa prim. dr. Plešivčnik, ki je upošteval tudi moje druge obveznosti. A ko si mlad, ti moči kar kipijo. - In svet? Lepo je iti na pot, a še lepše se je vrniti: tedaj se prvinsko zaveš, da doma živiš polno, mirno, tiho in da lahko zbrano delaš. Po svetu je vse preveč hrupa, recimo, v New Yorku, nadutosti, bliščja in sovraštva. Tak svet ni zame! A kakorkoli: povsod srečaš tudi sijajne ljudi!

* Težki in mračni so motivi iz secirnice, to okolje je že preteklost: se tudi doživetja umikajo, usihajo, preoblikujejo? Kaj prinesejo leta?

- Ne, ne, doživetja ostajajo, a človek in čas se spreminjata: ja, precej let se mi je nabralo. Veselim se uspehov, srečen sem, da imam še moči za ustvarjalno delo. Predvsem pa možnosti.

- Secirnica je poseben ambient - navadiš se, mrtvi ti postanejo prijatelji, razmišljaš, kaj so počeli, ko so bili živi, ali imajo družino,

Jože Tisnikar

prijatelje, ljubljene. In ko moraš zarezati v telo prijatelja, znanke, znanca, ki je še včeraj bil, veš, da je del njegove smrti tvoja skrivnost in da bo do konca tvojih dni. Oglasil se je na tvoji, poslednji postaji: ko bo odšel od tod, ga nikoli več ne bo!

- Seveda, včasih sem enostavno moral v spomin, na papir, platno zarisati podobo, preden vzameta posmrtno ostanke krsta in zemlja, v spomin na poslednje srečanje, zadnje slovo, kakor sem ga edini doživljal v odmaknjeni samoti. V spominu živijo vsi, ki so šli skozi prosekuro. Poznal sem njih mnoge zgodbe, srečne, nesrečne, kipenje v zdravju, pešanje v boleznih - in nazadnje smrt. Zato mračnost, žalost, trpljenje, temne barve. Ne, drugih reči ne bi znal niti zmozel slikati!

- Res, ko je Nebojša Tomašević delal knjigo o meni in mojem delu, me je povabil v Beograd, na svoj vikend, bilo je leta 1976, razstavil moje slike, v glavnem povečane fotografije, mi dal kaseto in mikrofona in liter žganja, češ imaš čas in opiši, kaj je na slikah. Nekako me je prisilil, da sem razmišljal o svojih podobah, mrtvih, ki sem jih seciral, o sebi, življenju in smrti sploh. Mož je to litararno opilil.

- Slike nosiš s sabo. Doumel in razpoznal sem doživetja. Spoznal, kako je življenje globoko morje: prideš, odigraš svojo vlogo, se kaj malega poveseš in odideš. Potem pridejo drugi.

Predn si prišel, je bil svet brez tebe, ko boš odšel, bo spet brez tebe: niso te pogrešali prej, ne bodo te poslej! In ko si to dopoveš, je smrt čisto navadna naravna reč. Ni več pošast, ni več groza - morda le tista, ki useka v mladost - je le žalost, kako minevamo. Zato živiš še polneje!

- Na mojih slikah ni nič strašnega: ne umiranje ne smrt. Ob mrtvih so tudi živi, ki ostajajo, žalujejo, spremili bodo dragega - očeta, mater, ženo, moža, otroka - do groba. A človek ne umre povsem. Ostajajo spomini, ostaja, kar je ustvaril in zapustil.

- Veš, da minevanja ni mogoče ustaviti -

preprosto je in dosledno. Umreš - in vsa mogočnost se spremeni v nič. Inkarnacija? O teh zadevah ne razglabljam. Vem le, da ostane delo, ki si ga namenil občestvu. Le to bo dokazovalo, da si bil, da si se veselil, trpel, obupoval, padal in se pobiral, kakor si vedel in znal. In vijugavo hodil proti svojemu koncu.

* Svet je ostrmel ob teh mračnih podobah, težkih doživetjih, ujetih na platnu! Od prvega priznanja je pot strmo vodila navkreber in v svet!

- Res, velika spodbuda so bili prvi uspehi, sploh prva razstava v počastitev kirurškega kongresa v Ljubljani (1958). Kmalu zatem tudi v Slovenj Gradcu. Strokovno so pisali o mojem delu umetnostni zgodovinarji: prvi Ivan Stopar, pozneje je spremljal mojo rast Janez Mesesnel, zdaj pa Milček Komelj - tudi v knjigi Slovenska umetnost 20. stoletja (1997), kjer je predstavil najboljše slovenske avtorje in dela.

- Da, izšlo je več knjig, od tega tri monografije, Tomaševičeva tudi v tujih jezikih - razen v slovenščini še v srbohrvaščini, angleščini, nemščini in japonščini. Posebej zanimiva je knjiga pesmi Daneta Zajca in mojih risb - Krokhar. Zelo veliko mi pomenijo. Obsežna je monografija z naslovom Risbe. Številni so bili kratki filmi o mojem delu, najprejeteljivejšega in doživetega pa je v sodelovanju z Nebojšo Tomaševićem ustvaril režiser Nenad Jovičić iz Beograda z naslovom Smrt še ni konec. Slike in dogodki tako prepričljivo prikazujejo stvarnost, da bi besede filmski organizem le motile!

- Ja, res je za mano več ustvarjalnih obdobij: nekako v vsakem desetletju sem iskal kaj novega - do leta 1960 v delovnem okolju, motivi iz secirnice, potem kratek čas motivika iz psihiatrične bolnišnice, zatem spet čas »obujenih mrtvecev« in križevih potov, obdobje krokarjev (tisti resnični vran je dočakal 13 let), pa tudi procesij in sprevodov. Naslikal sem precej avtoportretov - spovednih dialogov s sabo! Nekaj je razposajenih gostilniških motivov. V zadnjem času upoštevam svetlejšje tone: ni več poklicnih obremenitev, z ljudmi se veliko srečujem in se pogovarjam. A koliko sem naslikal vseh podob - ne vem! Več sto!

- Veliko sem razstavljal - čez sto samostojnih razstav je bilo, še več skupinskih. Doma in v tujini. Kje je bilo najbolj vznemirljivo? Povsod. V Nemčiji. Parizu. New Yorku. Saj ne vem. V svet mi je pomagal utirati pot Umetnostni paviljon (pozneje Galerija likovnih umetnosti) s prof. Pečkom na čelu. Pa posamezni ljubitelji. Recimo, Nebojša Tomašević. V New Yorku sem srečal gospoda Silvestra Langa, bil je že pri meni, Slovenca, zdravnika, ki je zvezal niti, da so mi odkupili nekaj slik. Ignac Golob, tedaj

veleposlanik SFRJ pri Združenih narodih, je posredoval, da smo bili sprejeti (on, gospa Meškova iz Ljubljane in jaz) pri Perezu de Cuellarju, generalnem sekretarju OZN: podaril sem mu sliko Vrček piva.

To so veličastna in nepozabna doživetja. - Tudi kolonije so mi dale marsikaj, največ tista v Lipovcih. Tam sem slikal romske motive: barake s TV antenami pa ljudi, ki sem jih srečal - vsi so kadili ko Turki, stari, mladi, po dvoriščih se je podilo veliko mačk in psov. Posebni ljudje so to, temnejše polti, črnih oči. Pisatelj Lainšček je bil presenečen, kako sem ujel podrobnosti.

- Ja, javna občila so mi prijazno utirala pot, prva priznanja so jih še spodbudila pa knjige oz. monografije, ki so izšle, nagrade, recimo, Prešernovega sklada, Bernekerjeva nagrada itd. To so lepi in veliki trenutki.

- In naposled: ponos te preplavi, ko tvoje slike najdejo prostor v pomembni galeriji ali zbirki, recimo, na Dunaju, v Gradcu, Muenchnu in še kje. Počasi pride za tabo, da si uspel in da se je splačalo premagovati poraze, padce, nemoč.

- Slava? Slava je tako krhka reč ko človekovo življenje. Preide kakor slana, mine - danes si, jutri te več ni!

* In jutrišnji in naslednji dnevi? Kaj bo drugače?

- Sedemdesetletnica je le nekakšna postaja. Pač taka, kakršno si omisliš! Dnevi bodo tekli naprej!

- Naslednjih mesecev in let se veselim: živim pomirjeno, hodim v naravo, ki jo imam silno rad. Akumulator se sicer počasi prazni. Vsrkavam lepoto, kipenje zelenja v okolici hiše (sem smo se preselili leta 1990), žena skrbi za ta zemeljski raj, navdušuje me rast, cvetje, pogled na planine, čutim, kako polno diham.

- Kaj je lepšega, ko stopiš v domačo gostilno in te objame prijazna družba preprostih ljudi, ljudsko ozračje, ki te spominja na dom, mladost, odraščanje, prve pivske družbe. Petdeset in več let so oddaljene. Še bo vriskala harmonika! Ko sem razporežen, mi jo magnetna moč potisne pod prste! In vsa davnost zaživi z mano! - Ja, na jubilej bolj mislijo drugi! Lani so me počastili s častnim občanstvom v rodni Mislinji in someščani v Slovenj Gradcu, letos bo velika retrospektiva v galeriji. Doma bomo tudi nazdravili. Pa še kje! Še bo veselo!

- Nekaj večjih formatov za to razstavo bom še naslikal,

Jože Tisnikar, V prosekturi, 1985, olje

čprav slikam počasi, jajčna tempera rabi čas, delam dve, tri slike hkrati, barva se mora utrditi. Kadar slikam, pozabim na svet okrog sebe, a ko odložim čopič, se mi zazdi, da sem pustil kos sebe v sliki; čutim, da sem se dotaknil živega, vem, kako sem minevanje ustavil. Ga zamrznil! Na vseh podobah tako!

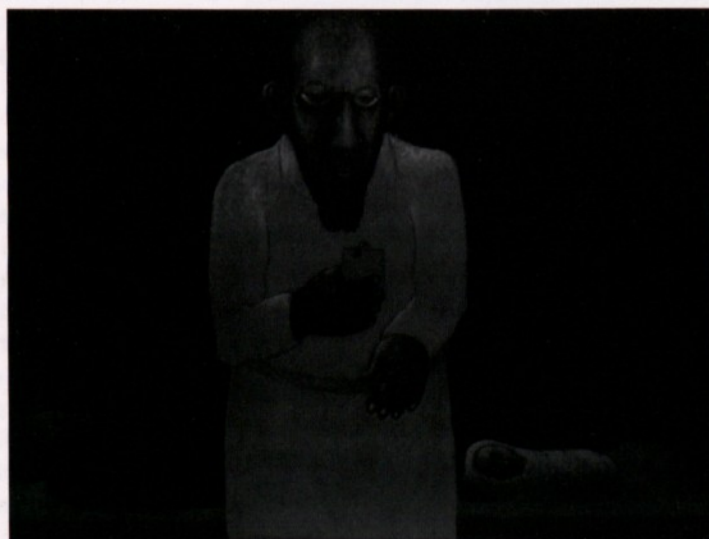
- Seveda, motivov je kakor brstja spomladi! Zato vem: najboljše slike še nisem ustvaril. To me še čaka.

V sobo se prihuli bel muc, sicer so kar trije pri hiši: Tisnikar poskoči za njim, gibčno, lahkotno, a se mu izmika, končno ga ujame, se posadi z njim v fotelj, si ga nasloni na ramo in ob obraz ter ga boža. Tudi mačji zvitosti je to všeč. Druga dva pohitita v kuhinjo, lačno mijavkata in terjata večerno postrežbo.

Ko odhajam, razmišljam, kako globoko je Tisnikar zavezan življenju, občutenju živega, optimizmu in ustvarjalnemu nemiru - ob visokem jubileju!

Da bi mu rojenice odmerile še zelo zelo dolgo življenjsko pot!

Tone Turičnik

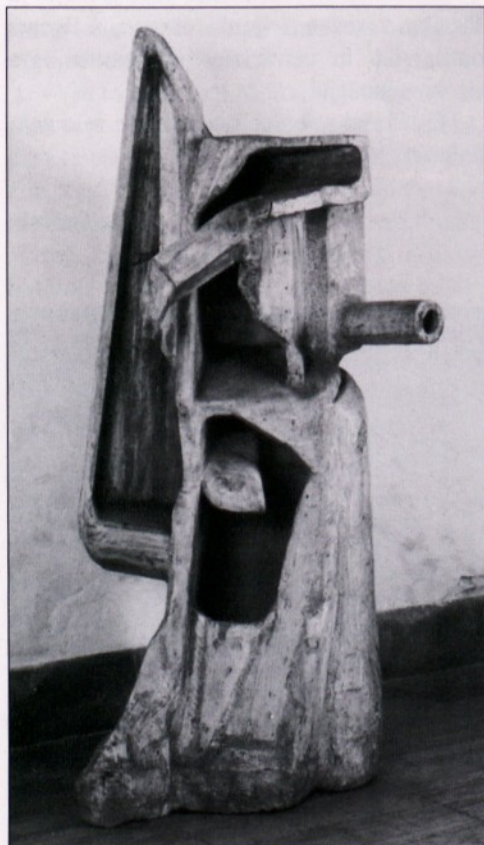

VERA V SLIKO IN KIP

Stojan Brezočnik

RAZSTAVA SLOVENSKO KIPARSTVO OSEMDESETIH LET IN PREDAVANJE ANDREJA MEDVEDA V GALERIJ LIKOVNIH UMETNOSTI V SLOVENJ GRADCU

»Verjamem v sliko in kip«, je moto enega najvidnejših slovenskih likovnih kritikov Andreja Medveda, ki je z izdelanim aparatom lastne kritične presoje izbral dela slovenskih kiparjev za razstavo Slovensko kiparstvo osemdesetih let. Razstava je bila ena od najatraktivnejših razstav preteklega leta in je v februarju 1998 razvajala likovno publiko tudi v Slovenj Gradcu. Tistim pa, ki smo razstavo doživeli tudi v predhodnih postavitvah v Obalnih galerijah v Piranu in Kopru ter v Mestni galeriji v Ljubljani, se je razstava še posebej vtisnila v spomin, kajti vsaka postavitev je bila novo doživetje (v aprilu in maju 1998 jo gosti tudi idilično okolje kozjanskega gradu Podsreda). Atraktivnost izbora eksponatov je tako pretanjeno izbrana, da se štiri temeljna načela, na katerih je gradil avtor, izluščijo spontano in logično. Gre za tradicionalno kiparstvo, kakršno sta prezentirala Dušan Tršar in Mojca Smrdu, intelektualistična nota se je kazala v delih Matjaža Počivavška in Luja Vodopivca, čutni inkarnat z erotičnim nabojem smo odkrivali v delih Dube Sambolec, Jakova Brdarja in Mirsada Begiča ter deloma tudi v kipih Mojce Smrdu in Luja Vodopivca. Slikano skulpturo, ki jo je prinesla transavangarda, sta zastopala Živko Marušič in Jože Slak. Škoda le, da na razstavi ni bilo kipov Janeza Bernika,

Luj Vodopivec, Freiburška statua, 1985, les

Mirsad Begić, Prostorska postavitev, 1993, mešana tehnika

katerega kiparstvo je Medved v knjigi (namesto kataloga razstave so izdali knjigo, Edicija Artes, Piran 1997) opredelil kot individualno mitologijo. Prav tako smo zaman iskali vsaj dokumentarno gradivo del in projektov Marka Pogačnika, ki jih avtor obravnava kot »Gesamtkunstwerk«. Je pa na način reduciranja kiparskih dogajanj osemdesetih let in s strogim izborom posameznih avtorjev bila razstava izjemno čista in pregledna v smislu najznačilnejših in najkvalitetnejših interpretacij kiparske poetike osemdesetih let.

Slovenjgraška postavitev pa je bila toliko bolj nenavadna, saj je bila tej razstavi v galerijskih prostorih pendant prav konceptualna postavitev Petra Hergolda Interim. Avtor izbora Slovenskega kiparstva osemdesetih let pa je znan po nesprejemanju konceptualnih poetik poznih devetdesetih let, kar je domača likovna publika imela možnost slišati tudi na njegovem predavanju ob zaključku razstave. Pa vendar smo se lahko tudi sami prepričali, da sta razstavi nakazali prav možno simbiozo (ta je ne le neškodljiva, temveč celo koristna za obe) obeh likovnih interpretacij. V polemikah, ki smo jim bili priče v preteklem letu, potem, ko se je kuratorska zvezda Peter Weibl z izborom sodelujočih umetnikov na razstavi U3 v Moderni galeriji v Ljubljani (veseli smo bili, da je izbral tudi Slovenjgradčana, mladega akademskega slikarja Saša Vrabiča) zameril slovenski kritiški eliti, ki je na koncu vendarle ubrala spravljivejše tone, je bila ta simbioza toliko bolj dobrodošla. Bila je, lahko rečemo, celo zelo pomenljiva, tudi za našo galerijo.

Milena Zlatar

PESMI

*Skozi luknjo neba med zvezde.
Spiralno se vrtničiš visoko in višje
do boga
in nekoliko pozneje padeš na vlažno zemljo.
Kot prah se sprimeš z njo,
in zraste nekaj,
karkoli.*

*Nekoč pred davnimi leti,
ko še ni bilo znamenj časa,
se je ponikalo v ikono
in od danes nekoliko nazaj
so bili prejšnji grobovi.
Mimo njih greš v visoko nebo
in s težavo se obudiš v tukaj.
Jutra so hladna,
megla izpareva,
počasi se ogreva dan.*

*Je travnik vseh rož
in biti tam nekje med njimi,
ko največja do neba in nazaj
do očesa
zapira svoj barviti lok
in vse, kar je,
se odmakne...
do sonca, ki pleza po fasadah hiš
z dolgimi sencami,
ki čiste ležijo po zlizanem asfaltu
kot bele, sive črte obrazov,
kot oči tavajoče
od jutrišnjega,
kot roke tipajoče
od norosti.*

*Kako močno sije sonce,
kako je vroče
med hišami naših ulic;
še besede so suhe,
glas brez zvena
in oko brez barv;
veliko miz po ulicah,
asfalt pod nogami,
prah,
avtomobili
in stene;
šipe zrcalijo sedeče figure
pod spranimi senčniki;
še senca je vroča in
telo lovi zeleni hlad drevesa.*

(junij 96)

BRANKO SUHY:

IZ CIKLA ŠPANSKA PALMA 1994 - 1997

Galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec, 20. 2. - 22. 3. 1998

Branko Suhy (1950) je v Galeriji likovnih umetnosti razstavil slike, grafike in risbe iz cikla Španska palma. Razstava je bila postavljena tako, kot da so vse tri tehnike organsko povezane. Pot gledanja velikih slik je prekinjena z manjšimi, a za grafiko prav tako velikimi grafikami in risbami. Gledalca držijo v napetosti formati in barvni kontrasti. Slike govore z intenzivnimi barvami, medtem ko so grafike (akvatinta, jedkanica in suha igla) in risbe omejene na črno/ bele prehode.

Obiskovalec razstave je soočen z velikim številom del, in ko ugotovi, da so vsa nastala med leti 1994 in 1997, je presenečenje še večje, kajti ponekod še vedno živi ideal umetnika, ki ustvarja umetnino za umetnino v dolgem in mukotrnem procesu. Suhyjeva deviza pa je drugačna in skozi (hiper)produkcijo slik dosega posebno vzdušje, ki zaradi svoje sproščenosti ponekod nakazuje znižanje umetniškega nivoja. Vendar se Suhy spretno izogne tej nevarnosti in se vedno znova vrača h grafiki, ki je zaradi procesa dela dolgotrajnejša in tako bolj razmišljujoča tehnika.

Branko Suhy, 10., 19. 9. 1994, akril, platno

To dejstvo se pozna tudi na razstavi: medtem ko so grafike ekspresivne in pogled vodijo s črto, ki ji mora po njeni zalomljeni poti slediti po vsej površini, so slike v svoji barvitosti in razrahljani kompozicijski shemi bolj trenutne in delujejo v celoti enovito. Iz njih govori mediteranska svetloba, ki z barvo napolnjuje platno in nekako obvisi v zraku, na površini (prostoru se Suhy izogiba). V prid tej trditvi govore posamezni motivi: napisi (Fresh air), tihožitje

Branko Suhy, Kastanjeta, 7. 12. 1996, svinčnik, tuš, papir

(steklenica, kitara) in datumi s signaturo umetnika, ki so vkomponirani v zgradbo slike in so tako hkrati njen del. Suhy na slikah - tehnika akril na platno mu dopušča in narekuje hitro slikanje - uporablja motive iz prav vseh obdobij Picassovega ustvarjanja, predvsem pa iz njegove postkubistične faze. Vse pa združuje od poznega Picassa prevzeti način naslavljanja del - z datumom. Datum označuje naslov, dnevniški napis in umetnostnozgodovinsko referenco.

Med obema poloma - slike in grafike - so risbe (svinčnik, oglje, tuš), ki ponekod s širokimi potezami ublažijo prehod med na črto vezanimi grafikami in barvno ploskovitimi slikami. Te šo, v nasprotju s svojim značajem, tudi v podrobnostih pripelje do vseobsegajočega zaključka in s slikami, naslikanimi v nekaj potezah, izmenjujejo navdih nedokončanosti. To pritegne gledalca, saj mu daje vtis, kot da je zmotil slikarja pri delu, daje mu občutek neposredne prisotnosti, prvinskosti doživetja, ki ga, kot poseben izbranec, lahko deli z umetnikom. Ta vtis dopolni datum na sliki, ki, kot rečeno, aludira na dnevniški zapis.

Dnevnik pa je intimne narave in ga ponavadi ne dajemo drugim na ogled. Ta intimna nota spodbudi gledalca, da naveže tesnejši stik s sliko, saj mu ne preostane drugega, kot da zaupa umetnikovi iskrenosti. In s tega vidika presega Suhyjevo slikarstvo zgolj nudenje estetskega užitka. V razmišljanje mu ponuja način izdelave umetniških del, njihovo vpetost v različne načine izražanja in s citati - redefinicijo umetnostne zgodovine.

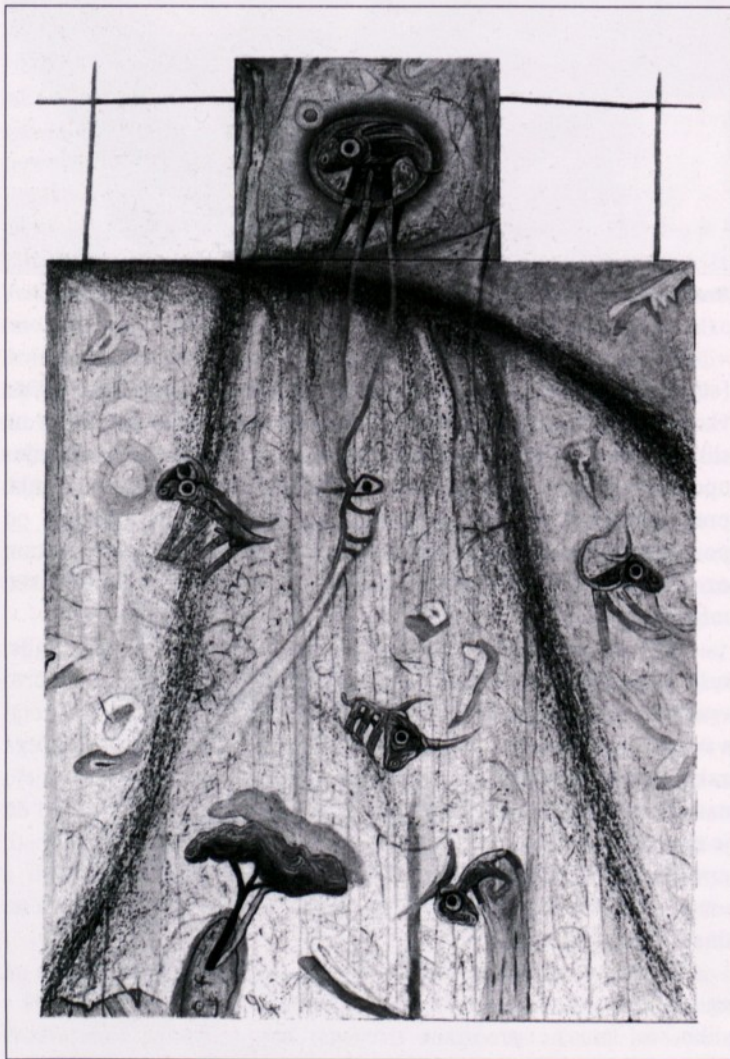
Razstavo Španska palma je koncipiral Andrej Medved in se je iz Kostanjevice prek Zagreba preselila v Slovenj Gradec. In čeprav slike v stilnem smislu ne prinašajo nič novega, dopuščajo drugačno vrednotenje umetniškega dela in ga postavljajo v drug kontekst.

Jernej Kožar

RAZSTAVA DEL KLAVDIJA TUTTE V GALERIJ KOLAR

10. februar - 10. marec '98

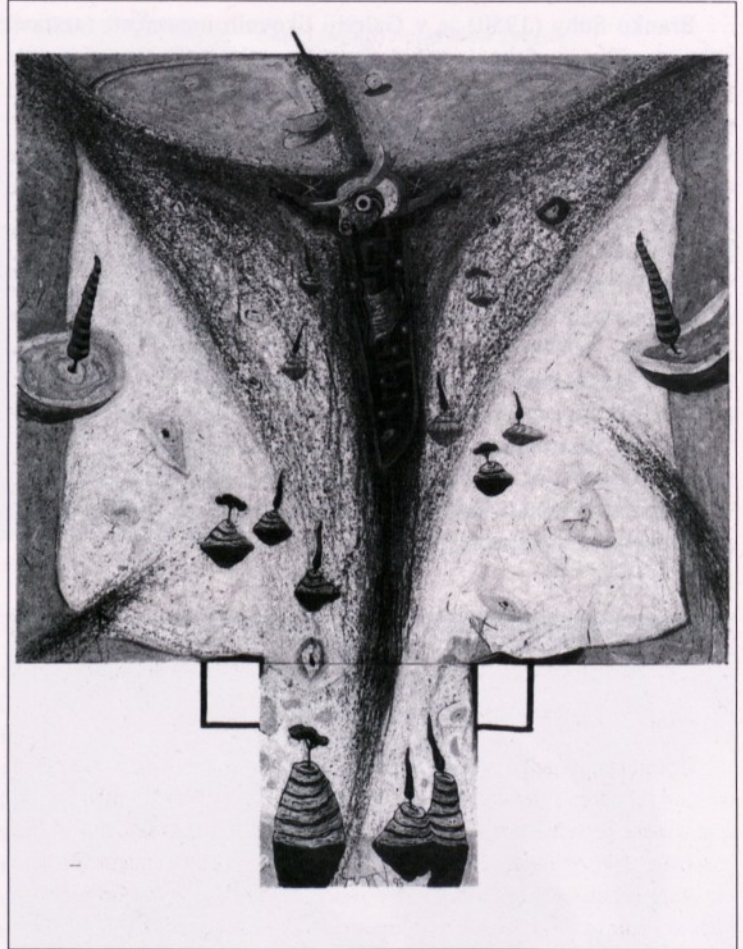
Ob ogledu razstave del Klavdija Tutte sem se spomnila Paula Kleeja in njegove teorije, da se slike udejanijo, pri tem pa umetnik prispeva svojo energijo, miselne in metjejske zmožnosti. Vse v nekem posrečenem sožitju, potem, ko do potankosti obvlada vse likovne elemente in formalno obdelavo. Pri tem ni pomembna odločitev za figuraliko ali abstraktni znakovni svet, niti morebitna bolj ali manj izražena vsebina, temveč pravo razmerje med snovnim in duhovnim, zaradi česar slika ni zgolj predmet. Z mojstrskim obvladovanjem vseh teh elementov nastajajo vizualni zapisi. Tempo nastajanja narediti vidno osebno poetiko narekuje umetnikov temperament.

Klavdij Tutta, Iz cikla pravljlični pejsaži, 1994, akril na platnu-lesu

Kleejev opus štejemo v tisočih in ustvarjalna energija Klavdija Tutte narekuje prav takšno silovito ustvarjalno potenco. Tu so slike, risbe, grafike, kipi in objekti - monumentalnih ali minucioznih dimenzij, vselej z enakim ustvarjalnim nabojem.

Motivno je v Tuttovih delih sicer prepoznaven iz Mediterana izhajajoč figuralni in znakovni svet, ki pa nas ne sme preveč zmotiti, saj je daleč od golega zapisa kraškega pejsaža. Prej so to pejsaži

Klavdij Tutta, Iz cikla pravljlični pejsaži, 1994, akril na platnu-lesu

umetnikove duše, ki jih sam poetično poimenuje Pravljlični pejsaži.

Pridih pravljličnosti tudi ne zmoti polnokrvnosti in življenjske trdoživosti, ki nam jo ponuja avtor v zameno za kanček pozornosti - otroške odkritosrčnosti, da bomo zmogli resno razbirati njegove likovne zapise.

Na prvi pogled so namreč njegova dela skoraj dekorativna, popartistično odprta, za gostobesednostjo znakov in simbolov pa se skriva resno intelektualistično početje, tako v smislu formalne likovno analitične obdelave kot umetnikove življenjske filozofije. Predvsem gre za čutne podobe - vsaka umetnikova poteza je sled, ki vodi neposredno do umetnika.

Tuttova sonca, drevesa, vrtače, menhirji, biki - favna in flora - skupaj s tektoniko likovnih zakonitosti tvorijo skladje nastalega likovnega dela. Privlačijo nas skoraj na način kulturnih objektov, hkrati pa nas na estetski ravni zadovoljijo kot komponente virtualne resničnosti, kamor se zliva in razblinja naš pogled, potem ko se ob pogledu na več Tuttovih del hkrati ne moremo osredotočiti samo na eno sliko.

Razstava deluje kot instalacija, ki uspe razgraditi realen prostor, ga narediti transparentnega, tako da vstopamo v iluzijo naslikanega prostora, celo več - novi prostori se kot na ekranu odpirajo v naši domišljiji.

Milena Zlatar

Vinko Ošlak

SPORNOST SPRAVE

Sprava je pri kristjanih zakrament, v političnem življenju pa vizija, ki jo v našem času vsaj formalno izražajo in priznavajo skoraj vse politične smeri in stranke. In kljub temu se zdi, da je pot do sprave danes, ko naj bi njena zamisel sama po sebi ne bila več sporna, daljša, kakor je bila kdajkoli v človeški zgodovini.

Večinoma ljudje spravo zamenjujejo s pobotanjem in poravnavo. Če je izhodišče sprave zastojnost, se pravi, naklanjanje sebi in drugim tega, kar smo po Bogu prejeli zastoj, pa je izhodišče pobotanja in poravnave pogajanje o pogojih, o odškodnini, nadomestilih, vračanju ali celo o naloženi kazni. Če je prvo, se pravi sprava, dar in včasih žrtev, brez misli na vračilo, pa sta pobotanje in poravnava posel, pri katerem gre za uskladitev medsebojne bilance v tak proces vključenih partnerjev.

Kadar torej kdo govori o spravi, a pri tem postavlja kakršen koli pogoj ali pridržek, potem vemo, da uporablja napačno besedo in da v resnici misli na zasebno pobotanje ali pa na javno, se pravi, največkrat sodno poravnavo.

Tako razumljena sprava seveda kar naenkrat ni več tako nesporna, kakor se sicer zdi glede na skoraj inflacijsko rabo tega pojma predvsem v sodobnem političnem jeziku. Sprava, razumljena v verskem in modroslovnem ključu, kot enostranski in brezpogojni dar Bogu, sebi in drugim, je za večino ljudi, predvsem za vse tiste, ki čutijo, mislijo in živijo na duhovno razmeroma nizki ravni odnosa "daj-dam", dokaj sporna, v osnovi nedojemljiva in neuresničljiva reč.

Spominjam se, kako sem, še nekaj let pred osamosvojitvijo Slovenije in njenim prehodom v demokratično ureditev, v dolgem pogovoru med vožnjo na slovensko prireditev Draga na Opčinah nad Trstom zaman skušal pridobiti enega vidnejših duhovnih in narodnih voditeljev Slovencev v emigraciji, da bi ti iz globljega krščanskega uvida v svojem srcu uresničili, a tudi z javno izjavo razglasili spravo s svojimi nekdanjimi bojevniki nasprotniki in pozneje likvidatorskimi in policijskimi preganjalci in mučitelji. Pri tem moram poudariti, da tu ni šlo za kakega zadržega in ozkega človeka, ki bi se ne mogel izkupati iz sovražnih čustev in zastrupljenih spominov in doživetij. Ob meni je sedel blag in vzgledno moralen človek, navdušen duhovnik in nadvse delaven in tudi kulturno vnet Slovenec. In vendar njegova duhovna raven ni dosegala njegove moralne ravni: ni se mogel sprijazniti z zamisljivo, da bi njegovi, na bojišču premagani in pozneje tako hudo preganjani in sramočeni rojaki, razglasili spravo, preden bi njihovi nasprotniki, ki so bili tedaj še krepko na oblasti, obžalovali svoje zločine, prosili za odpusčenje in poravnali škodo, kolikor bi bilo tedaj to še mogoče. Kljub svoji človeški mehki in dobrotnosti je vztrajal na načelu vzajemnosti in sočasnosti pravega dejanja in dolžnosti tistega, ki naj bi s krivico začel (tu ne želim znova odpirati razprave o tem, kdo naj bi bil resnični začetnik bratomornega pobijanja v Sloveniji med leti 1941 in 1945), da se prvi opraviči in da stori prvi korak v smeri narodne sprave.

Vse sklicevanje na Jezusov vzgled, ko je v svoji najtežji uri, s samega križa, ne da bi postavil kakršenkoli pogoj, razglasil spravo s svojimi mučitelji in morilci in jih priporočil Božjemu odpusčenju, svojo obrambo zlikovcev pa je utemeljil z ljudsko preprostim povzetkom sokratske filozofije, ki je zlo razlagala z neznanjem, rekoč: "Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo." (Lk 23, 34), je bilo zaman. Slovenska skupnost v emigraciji je zamudila sijajno zgodovinsko priložnost, da bi v temelje porajajoče se samostojne slovenske države vgradila protipotresne jeklene valje prav razumljene in prav opravljene narodne in osebne sprave. A če takega dejanja tedaj ni mogel sprejeti eden od voditeljev po vojni pregnanega dela slovenskega naroda, če ga niso mogla sprejeti in uresničiti razna vodstva in predstavništva Slovencev, ki so se po zmagi revolucije podali v razne kraje sveta, pa je to na srečo vendarle storilo

precej posameznikov - in to je tista podkletitev, ki še tako vprašljivi in trenutno slabo vodeni slovenski državi daje presenetljivo trdnost in perspektivnost. Nič namreč v Božji ekonomiji ni bolj poplačano kakor to, kar plačila ni iskalo, kar je bilo storjeno, ker je bilo tako prav, in ne, ker je tako storil tudi nasprotnik oz. tisti, ki ga imamo za dolžnika.

Slabo oziroma povsem napak razumljena sprava je doživela svojo groteskno in farsično uprizoritev ob žalostno nespametnem in kontraproduktivnem zahtevku dveh slovenskih strank, od katere se ena deklarira za krščansko, drugo pa vodi človek, ki je bil vrsto let član edine dovoljene partije v prejšnjem režimu - v zahtevku po lustraciji. Ko bi predlagatelji vsaj odprli kak latinsko-slovenski slovar, bi se jim kaj takega ne moglo primeriti, celo, če bi se z Jezusovo blagovestjo prej ne posvetovali o smiselnosti take zahteve. Z lustracijo, ki je pri starih Rimljanih pomenila samoočiščevalno procesijo, so hoteli, prav v duhu prejšnjega nepravnega režima, vzpostaviti nekakšno paralelno justico, ki naj bi obsodila prejšnji sistem in nekako označila njihove nosilce, posebej še tiste, ki so tudi v novem, demokratičnem sistemu politično aktivni. Ko bi polistali po slovarju, bi presenečeni odkrili, da ima ista beseda v latinščini še drug pomen, ki ni čisto brez vsake zveze s tem, česar so se v svoji neučakanosti lotili. Beseda *lustratio* pomeni tudi bordel, javno hišo. In resnično lahko tako nepremišljena poteza, ko zahteve po očiščenju ne naslovimo nase, kakor je bilo to pri Rimljanih, temveč na druge, pripelje prav tja, do drugega pomena te besede...

A če je napaka v razlagi te nesrečne latinske besede smešna, je hotenje, ki je tej smešnosti nasledlo, vsaj za krščansko partnerico te polomije, žalostno. Hotenje - obsoditi. Seveda smo vsi v vsej drugi polovici našega stoletja šli skozi intenzivno šolo različnega obsojanja. Obsoditi nacizem, obsoditi fašizem, obsoditi komunizem... To so bile desetletja dolgo obvezne duhovne vaje za vsakogar, ki ni hotel veljati za nazadnjaka. Del Slovencev se še danes definira s prefiksom "anti-". Da uporablja to predpono za svojo samoopredelitev in za svoj življenjski program skupina, ki se naslanja na tako imenovano "levo" izročilo, je po svoje logično in razumljivo. Klasikom marksizma ni uspelo niti ene teze oblikovati kot pozitivno, izvirno vizijo ali zahtevo, temveč je vse sestavljeno iz nasprotovanja čemu drugemu, iz samih "antitez". Vsa Marxova in Engelsova filozofija je sestavljena iz parodiranja Svetega pisma. (Glej: Beda filozofije, Nemška ideologija, Anti-Dühring...) Težje pa je razumeti tako držo pri kristjanih, ki niso definirani po nasprotovanju zlu, temveč po zavzemanju za dobro, kakor tudi Bog sam ni anti-hudič, čeprav se Satan ima za anti-boga.

Na prvi pogled se zdi družabna obveznost obsojanja tudi za kristjana civilna in moralna dolžnost, ki se ne križa z evangelijsko prepovedjo vsakršnega obsojanja, saj naj bi se obsodba vendar nanašala na sistem, ne pa na osebo. To je seveda golo sprenevedanje. Sistema ni mogoče obsoditi, kakor ga tudi ni mogoče obesiti. Obsodbo je mogoče izreči in nasloviti samo osebi. Sistem je mogoče kritizirati, ga odklanjati, ga zavrniti, ni pa ga mogoče obsoditi. Kadar sodimo, sodimo ljudem in ne njihovim pojavom in proizvodom. Tolažiti se z izgovorom, da sodimo sistemu, ne pa njegovim protagonistom, je evfemizem, ki naj pomiri vest, in nič drugega.

Krščanstvo je najbrž edina vera na tem svetu, katere nauk je mogoče povzeti v dveh stavkih: v enem, ki je zapoved, v drugem, ki je prepoved. Zapoved nalaga ljubezen, prepoved odreka pravico do sojenja. Nihče se ne more izgovarjati, da ni študiral teologije, da se ne znajde v labirintih katoliške dogmatike, da mu je prezapletena svetopisemska eksegeza: ta dva stavka lahko prav dobro razumeta - predpostavljajmo tako - nešolani čistilki, ki pometata v pisarnah obeh strank, ki sta to zahtevo vložili. Nesreča je v tem, da preprosti in manj šolani ljudje navadno tudi dejansko prej razumejo pomen tega krščanskega povzetka, kakor pa tisti, ki naj bi vodili ljudstvo in mu modro vladali.

Dosledno odrekanje obsojanju je tako nujna sestavina pristne krščanske razumljene sprave. To vključuje tudi tako težko, včasih nedopovedljivo težko zadano nalogo, kakor je: ne obsojati nacistov, ne obsojati fašistov, ne obsojati komunistov. Kakor koli že: mimo tudi teh treh nadvse težkih izpitov ne more nihče, ki hoče govoriti o spravi in ki hoče spravo doseči in v njej živeti.

Ne obsojati pa vsekakor ne pomeni odobravati. Vsem tem žalostnim skupinam človeškega rodu – in njim podobnim – je treba jasno in brez slepomišenja povedati, kako smo njihova dejanja doživljali in kaj si o tem mislimo. Povedati jim je treba, da njihove poskuse nasilnega osrečevanja človeštva ali posameznih narodov odločno odklanjamo in da smo glede tega pripravljeni sprejeti tudi boj, nazadnje tudi vojaški boj. Vse to nam je dovoljeno, vse to je primerno in prav, le sodba ni naša, to si je pridržal veliki Sodnik sam in nam to po svojem Sinu tudi z vso jasnostjo povedal.

Človeška zvičajnost, ki tudi kristjanom ni tuja, pa se je domislila še enega prijema, kako spraviti volka in kozo živa čez most. "Odpustiti da, pozabiti ne!" – se glasi bistrournna domislilica, ki naj bi naredila odpuščanje in s tem spravo dostopno tudi tistim, ki v srcu v resnici še ne morejo zares odpustiti, ki se ne morejo zares spraviti.

Tudi tu ne gre za kak značilno slovenski izum. Ne bi mogel dokumentirati, kdo se je tega prvi domislil, a predvsem po nacističnem holokavstu smo iz ust prominentnih predstavnikov tistih človeških skupin, ki so bile najbolj žrtvovane na krvavem oltarju sodobnega nemškega poganstva, neprestano slišali to formulo: "Odpustiti da – pozabiti ne!" Tako jo danes pogosto slišimo tudi iz krogov tistega dela Slovencev, ki ga je revolucijska oblast masakrirala, mučila in preganjala.

Kakor je ta formula človeško, psihološko razumljiva, pa je vendar ni mogoče uskladiti s pravim pomenom odpuščanja in sprave. Ne le, da je pozaba greha drugega nujni del vsakega pristnega odpuščanja in sprave. Pozaba je tudi tehnika, je praktični vidik in dogodek odpuščanja in sprave. Odpuščanje brez pozabe je kakor ikona računalniške etikete brez vsebine, je čudovita šatulja za darilo brez darila, je prazna steklenica arhivskega vina, je grmenje brez dežja, je nežnost brez poljuba...

Morda se v ničemer človekova bogupodobnost ne kaže tako izrazito, kakor v možnosti in pripravljenosti za odpuščanje. Če je tako, potem moramo pogledati, kako je s to formulo pri Bogu. Ali si lahko predstavljamo, da bi Bog sicer odpustil, ne bi pa pozabil, temveč bi v vso večnost vodil arhiv naših grehov. Pri Izaiju pa vendarle beremo: "Jaz sem, jaz sem tisti, ki izbrisujem tvoje prestopke zaradi sebe in se ne spominjam tvojih grehov." (Iz 43, 25-26) In naprej: "Tvoje prestopke sem izbrisal kakor oblak in tvoje grehe kakor meglice, vrni se k meni, saj sem te odkupil." (Iz 44, 22-23) Tudi pri preroku Jeremiju lahko preberemo isto obljubo: "Kajti njihovo krivdo bom odpustil in njihovega greha se ne bom več spominjal." (Jr 31, 34)

Kakšno pričakovanje goji človek do Boga glede odpuščanja, lahko beremo v psalmih. Tako poje David v 25. psalmu: "Grehov moje mladosti in mojih hudodelstev se ne spominjaj, ti se me spominjaj po svoji zvestobi, zaradi svoje dobrote, o Gospod." (Ps 25, 7-8). In naprej: "Očisti me greha s hizopom, da postanem čist, operi me, da postanem bolj bel kot sneg. ... Skrij svoje obličje pred mojimi grehi, vse moje krivde izbriši." (Ps 51, 9-10; 11-12)

Če to, namreč izbris in pozabo, ne le odpuščanje grehov, pričakujemo od Boga, potem je logično, da velja to toliko bolj tudi za nas same. Govorjenje o odpuščanju brez hkratne pozabe je plahtanje samega sebe. Dokler grehe drugih arhiviramo, moramo arhiv tudi oskrbovati, ga proučevati, se z njim vedno nanovo seznanjati. Potem seveda ni čudno, če reče mož ženi: "Že stokrat sem ti odpustil..." – namreč isti spodrseljaj; in če reče žena možu: "Že stokrat sem ti oprostila..." – spet to isto stvar. A kadar koli to on ali ona potrebuje, da bi podkrepil ali podkrepila svoj "prav", dvigne ta "akt" iz arhiva. Stvari, ki je bila v resnici kdaj odpuščena, ni mogoče odpustiti še enkrat, toliko manj stokrat. A prav to je možno, če oprostimo s pridržkom, da tega ne bomo pozabili.

Ali je vse to prehuda zahteva? Je to tema za svetnike, ne pa za nas, ki si te kariere, edine prave kariere, ne upamo niti zažele, kaj šele začeti? Zahteva je vsekakor huda, vendar ne prehuda. Nihče ni dolžan storiti in nositi več, kakor trenutno more. Nič hudega ni, če prostodušno povemo: "Zaenkrat ti tega ne morem oprostiti." To je veliko boljše, bolj poštena rešitev, kakor pa razglašati odpuščanje s premetenim ali naivnim pridržkom skrbnega arhiviranja v spominu. Že zgolj priznanje svoje spravne nebogljenosti, da spravi zaenkrat še

nismo kos, je velik korak na poti k pravemu odpuščanju in pristni spravi. Želja, da bi mogli oprostiti in se spraviti in hkratno priznanje, da tega še ne zmoremo, je v duhu že skoraj odpuščanje in sprava, saj naš neznatno majhen polog dobre želje in odkritega priznanja nemoči Bog pomnoži s svojo močjo, ki potem stori svoje.

Nekoliko nenavadno obliko takega priznanja svoje nemoči pred zapovedjo odpuščanja smo lahko med napadi jugoslovanske vojske in pozneje raznih srbskih oboroženih skupin na Hrvaškem in v Bosni poslušali iz ust kakšnega hrvaškega katoličana: "Mrzim Srbe, ker so me pripravili do tega, da mrzim Srbe..." V tem se izraža vsa tragika dogajanj v naši južni sosesčini, ki ji tudi razglašeni čvrsti hrvaški katolicizem ni bil vedno kos. A celo taka, na videz paradoksalna ali celo v krščanskem smislu perverzna izjava, je še vedno bližja resnici in s tem tudi spravi, kakor pa svetohlinsko razglašanje odpuščanja s pridržkom pozabe.

Ugovor, ki ga na tako premišljanje navadno slišimo, je delegiranje problema na strokovno raven: "To je nezgodovinsko mišljenje, to je zanikanje človekove zgodovine, s tem pa tudi kulture in religije." Sam tega ne vidim tako. Dejanje, ki ga doživlja kot krivico in nasilje, naj pozabi prizadeti, ki želi zaradi svojih verskih razlogov odpuščati, kar pa ne pomeni, da mora na ta dejanja pozabiti tudi tisti, ki piše zgodovino. Res pa je, da zgodovine prav zaradi tega ne bi smel pisati neposredno prizadeti, temveč tisti, ki je zaradi svoje relativne neprizadetosti najbolj usposobljen, da se v svojem zgodovinopisju približuje objektivnosti. Ne le zgodovina, ki jo pišejo "zmagovalci", tudi zgodovina, ki jo pišejo "premaganci", je navadno zelo oddaljena od objektivnosti. Naloga zgodovine pa ni obsojati ali celo samo moralno komentirati, temveč pošteno prikazovati dogajanja in dejanja in skušati dognati vzroke in motive zanje. Problem pa nastane, kadar se vsakršne pritožbe zoper drugega skušajo prikazati in uveljaviti kot "zgodovina", za čimer je navadno skrita težnja, da bi se uveljavili kot neformalno sodišče. Kadar se zgodovina sprevrže v sodišče ali celo v moralno morišče, tedaj to seveda ni več zgodovina, temveč instrument maščevanja.

Zgodovina s svojo nalogo in interesom, da otme pozabi, namreč zgodovinski, ne pa moralno verski pozabi, spomin na dogodke in dejanja ljudi iz preteklosti, tako ni v nasprotju z naravo odpuščanja in sprave, ki zahteva tudi pozabo greha.

Pozaba kot bistvena sestavina in metoda odpuščanja in sprave pa ni kakšna absurdna kaprica, s katero nas bi Bog postavil v zagaten položaj, temveč ima tudi svoje psihološko in racionalno, filozofsko ozadje in utemeljitev.

Psihološko pomeni vztrajati pri spominu na greh bližnjega – a vse to velja tudi v odnosu do samega sebe – hote živeti v nečistem okolju. Arhivirano zlo bližnjega in sebe je samo navidez neaktivno. Deloma na ravni zavesti, še veliko bolj pa v podzavesti tak arhiv neprestano kontaminira in zavira našega duha. Pozabiti grehe bližnjega ne osvobodi tega strupenega bremena le tega, ki se je zoper nas domnevno pregrešil, temveč tudi nas same ali predvsem še nas same. Živeti v duhovnem okolju arhiviranih grehov drugih ni prav nič bolj spodbudno za duhovno rast, kakor živeti v okolju lastne grešnosti.

Filozofsko ozadje odpuščanja in sprave je najprej filozofsko pojmovanje človeka kot bogupodobnega bitja, čigar akcidentalije, se pravi prigodnosti, posebnosti in naključnosti, so zraščene s človekom ali mu dodane le kot začasni instrumenti njegovega mentalnega učenja in duhovne rasti, medtem ko je njegova esenca, njegovo bistvo zajeto v njegovi zavesti in njegovem duhu, ki sta usmerjena k svojemu počelu in izviru, se pravi k Stvarniku. Jezusovo zagotovilo, da nam ne more škodovati in nas umazati nič, kar prihaja od zunaj, pač pa to, kar prihaja iz srca, je samo pastoralni prevod filozofskega spoznanja, da so naše akcidentalije, od telesa do narodne pripadnosti in jezika, nekaj začasnega in zgolj pomožnega, vsekakor pa minljivega, medtem ko je naš duh po svojem bistvu neogrožen in ni podvržen zunanjim močem. Svojega duha lahko oviramo samo mi sami.

Odpuščanje ni tako nič drugega, kakor obračanje pozornosti od tega, kar se utegne goditi naši minljivosti, k temu, kar lahko sami povzročimo naši neminljivosti. Od tega, kar zadeva naše nebistvene pritike k temu, kar zadeva naše bistvo. Odpustljiv, spravljen človek, je človek, ki ima smisel za bistveno,

ki ima čut za tisto mero, s katero je mogoče ločevati minljivo od neminljivega, bežno od trajnega, obrobno od osrednjega, svetno od nadsvetnega, človeško od božjega.

Prav tu pa se nam večkrat pripeti, da, kakor Poldrugi Martin v Grimmovi pravljici, prodamo kepo zlata za konja, konja za kravo, kravo za kozo, kozo za gos, gos pa za brus, ki ga nato vržemo v vodnjak. Vrednote, zapovedi in pojave višjega reda žrtvujemo za vrednote, zapovedi in pojave nižjega reda. Največkrat je tako, da ljubezen, ki je zapoved in pojav najvišjega reda, lahko miselno zamenjamo za dozdevno ali resnično obrambo stvari, ki sicer tudi imajo svojo vrednost, a se ta ne more meriti z ljubeznijo, kakor: premoženje, čast, državni red, svobode, nedotakljivost ali celo življenje samo. V tem kontekstu nam – brez našega pristanka – zla pravzaprav nihče ne more povzročati. Tisti, za katere pravimo, da nam delajo zlo, delajo to vedno le sebi in nikomur drugemu. Če me okradejo, so mi sicer odvzeli neko dobrino, a niso mi storili zla. Zlo je nastalo in ostalo v njihovi duši, razen... razen, če tega nisem zmožen razumeti in storilcu ne odpustiti. Če njegovo zlo shranim pri sebi kot spominjanje in iz njega izvirajoče zgražanje, ki se lahko razraste v sovraštvo, potem sem deležen zla tudi sam. A to zlo je moj pridelek in mi ni bilo vsiljeno od zunaj. Odpuščanje tako ni nič drugega kakor "tehnika", s pomočjo katere zlu, ki se je porodilo v hudobnežu, zaprem pot do sebe. Ne le to. Z odpuščanjem in z gesto sprave hudobnežu tudi omogočim, da se lažje dokoplje do priznanja, obžalovanja in odprave lastnega zla. Obsojanje in zgražanje hudobneža potrjuje in ga zakrknje, medtem ko ga vztrajno odpuščanje utegne prej ali slej odpreti za spoznanje o lastnem duhovnem položaju, prav tu pa je interes človeka, ki daje prvenstvo ljubezni.

Če to naobrnem na našo aktualno problematiko, potem lahko analogno povem, da tudi naši narodni nasprotniki, zasramovalci in preganjalci našega jezika, zla svojega početja niso storili nam, ki so nas ovirali v naši kulturi in jeziku, temveč sebi. Zla tega početja smo bili deležni vedno le tedaj, ko smo se pustili ujeti v past obsojanja, zgražanja, maščevalnosti in sovraštva. Tudi najbolj neizprosni narodni nasprotnik mi lahko v nekaterih okoliščinah onemogoči javno rabo mojega jezika, ne more pa mi onemogočiti, da prav v tem jeziku tega človeka priporočim višji pameti, kakor je najina. Prav iz tega spoznanja lahko črpamo tudi moč za solidarnost z rojaki tistih, ki so nam skušali naš jezik odvzeti, a so se po razpadu skupnega cesarstva znašli kot ogrožena in po drugi svetovni vojni tudi kot pretežno masakrirana skupina v državi, ki so jo oblikovali naši bratje po jeziku in kulturi. Podpora daljnovidnejših koroških Slovencev Nemcem v Sloveniji tako ni navno popuščanje ali priklanjanje pred nemškimi zahtevami, kakor res navno menijo ljudje, ki scela živijo v paradigmi konflikta in socialnega darvinizma, temveč je to sad in logični posledek globljega spoznanja, da je najboljša investicija in najboljšo varstvo za slovenščino, če smo solidarni z našim zgodovinskim nasprotnikom, kadar se ta znajde v stiski.

Spomniti velja, da se je tega načela dosledno oprijemal tudi veliki indijski voditelj Gandhi, ki težav Anglije, ko je bila okupatorica Indije, ni uporabil za to, da bi s Hitlerjevo ponujeno pomočjo skočil Angležem v hrbet in tako prej kakor sicer dosegel politični cilj indijske državne neodvisnosti, temveč je znal presoditi, da je zlo nacizma večje od zla angleške okupacije in je svoje rojake, ki so verjeli v poslanstvo orožja, poklical, da se prostovoljno vključijo v angleške enote proti Hitlerju. Solidarnost s prijateljem v stiski je velika reč, a še večji dosežek duhovnega razvoja je solidarnost s sovražnikom, kadar zabrede v stisko in sam postane zatiran.

V tej luči ocenjujem gesto dr. Valentina Inzka, ki letos slavi svojo petinsedemdesetletnico, ko je v času koroške sinode v letu 1972 storil nekaj, česar velik del njegovih rojakov tedaj ni mogel doumeti, da se je Nemcem opravičil za to, kar so jim predvsem takoj po koncu druge svetovne vojne storili Slovenci, kot daljnovidno, naravnost preroško dejanje, katerega pomena in vrednosti morda še danes ne znamo prav oceniti. S krščanskega vidika namreč osnovni problem Slovencev, tudi koroških Slovencev, ni, kaj so drugi storili nam, temveč, kaj smo mi storili drugim. Prav je, da skušamo na civilni ravni uveljavljati vse to, do česar imamo pravico. Prav je tudi, da vse, kar se je dogajalo, z nepodkupljivostjo in največjo možno objektivnostjo zgodovinske vede zabeležimo. A v osnovi moramo vedeti, da vsa moč

Stojan Brezočnik, *V mislih imam čudne, neznane sile...*, 1996, akril, olje

zgodovinsko izpričanega nemškega pritiska na Slovence ni mogla niti enega samega Slovenca spreminiti v Nemca, če sam notranje na to ni pristal. Če gre pri narodni in jezikovni asimilaciji za krivdo, potem je nesporno glavni krivec asimiliranec sam. Zato na nelagodnost pred nemštvom, zato na sovraštvo do Nemcev nismo obsojeni. Inzko je dokazal, da lahko optiko gledanja tudi obrnemo, obrnemo v krščanskem duhu, da pustimo iver v očesu drugega pri miru in se posvetimo brunu v lastnem očesu.

Nobeno naključje ni, da isti človek, ki je našel pravo krščansko formulo za odnos do Nemcev, nima težav tudi v dialogu s tako imenovanim nazorskim nasprotnikom. Dr. Inzku bi težko pripisovali nazorsko drsenje na levo, na osnovi česar bi bil potem njegov pogovor s tako imenovano levico lažji. Nasprotno, pogovorna baza Inzkovega dialoga z drugače mislečimi ni nazorska mlačnost ali neprofiliranost, temveč to, kar je nad vsemi našimi nazori, se pravi krščanska antropologija, krščanski pogled na človeka, ki po svojem bistvu daleč presega vse, kar sicer misli, dela, izraža in prezentira. Če je za profanega človeka ves človekov fenomen zajet v njegovem naziranju in delovanju, pa je za človeka, ki priznava transcendenco, tudi človek transcendentno, se pravi presežno bitje, ki je nesorazmerno večje od svojega vsakokratnega trenutnega mentalnega, moralnega ali celo duhovnega stanja.

Ob tej priložnosti se dr. Inzku zahvaljujem za njegov zgled spravljivosti in odprtosti za drugega in drugačnega, kajkrat tudi neudobno drugačnega, za njegov pogled na človeka kot bitje, ki je Bogu in njegovi ljubezni prav tako blizu kakor kdorkoli izmed nas, ne glede na njegovo nazorsko, versko ali celo moralno teorijo in prakso. Želim si, da bi njegova gesta prerasla v skupno držo čim večjega števila koroških Slovencev, saj je to edina pristna oblika pravega služenja domovini in ljudem, ki v njej prebivajo.

(Prebrano na Srečanju z dr. Valentinom Inzkom ob njegovi 75-letnici v Modestovem domu v Celovcu, v petek, 20. marca 1998.)

Silvija Borovnik

ŽENSKA DUŠA

»Napiši mi kakšen esej zdaj, čez poletje,« me je poprosil utrujeni urednik resne literarne revije, »esejev nam manjka in dobro je, če je kakšna ženska zraven.« Dobro je, če so ženske zraven, to tako rada slišim... Ženske so potrebne povsod, tudi v esejih. Gledam jih, vsak dan, izza zelenih gričkov na svojem balkonu. Po dvorišču porivajo vozičke z dojenčki, posedajo ob peskovnikih ter potrpežljivo prenašajo lopatke in plastična vedrca. Okoli tretje se mečkajo med stojnicami na trgu ali v trgovini ter nenehno nekaj zbirajo: špagete in makarone, zrezke in klobase, solato in banane. Popoldan jih opazujem na vrtovih, kako marljive hrčice povezujejo paradižnik in živopisno cvetje. Napisala bom esej o duši, si pravim, o taki, ki biva nekje visoko, visoko... daleč in še dlje... in do katere je težko priti. Kakor piše pri Lojzetu K. Da so duše tam gori nekje in daleč in visoko. Rada ga berem, tega Lojzeta K. Občudujem njegovo natančnost in ostrino še posebno takrat, kadar popisuje ženske. Kako ga navdihne razdalja med vratom in belo privzdignjenimi hribci v vratnem izrezu lahke poletne obleke na neki učiteljici iz leta 1946. - Ženske so tako drugačne od moških, se tem vzvišenim bitjem priklanja odlični Lojze K., da še mrtve ne bi smele biti enako kot oni. Ker so tako posebne, se pridruša. - Bravo! vzklikam jaz, ali se je tega morda spomnil že kdo pred njim? Ali zna kdo še tako dobro kot on? No, morda Vitomil Z. - Imela je izjemno lepe noge, piše v nekem svojem romanu, pa so ji reve tičale v tako neznosno pošvedranih čevljih, da je komaj hodila. (Dogajanje se odvija po drugi svetovni vojni.) In dalje: Le kaj počne njen mož, da tega ne vidi! Če bi bil to jaz, piše razhuden Z., bi žrtvoval tudi poslednji dinar, samo da bi ji kupil čevlje, ki bi bili vredni njenih prekrasnih nog... Hm, ja, tudi to mi je bilo vseč, neznansko. Zapisal se mi je v dušo.

Ženska ima zase čas šele po štiridesetem, slišim svojo nekdanjo profesorico z univerze, ki je sicer le tu in tam izrekla besedo ali dve o ženskah. Toda z nasmehom in le občasno ji je kakšna vendarle ušla. Njene pripombe so bile prijazne, brez vnetega čustvenega naboja, brez popadljive jeze ali čmerikave zagrenjenosti. Bile so damske in skromne. - A le zakaj tako previdne in plašne? sem se spraševala, ne da bi poznala odgovor. Danes pa mi je to povsem jasno. Opravljala je vendar moški poklic. Ženskam v moških poklicih pa ne preostane drugega, kakor da se čim prej uskladiščijo v stroge kostime, ki že iz letala spominjajo na suknjič in hlače, ali pa kvečjemu še v brezspolno krilo kot v carinskih in policijskih službah, v tako, ki zakriva vse spakljive in dražljive posebnosti. Kmalu se ostrizejo kot moški, nosijo podobne torbice in površnike kot moški ter boljčijo kot oni (česar pa moja profesorica ni počela). Eksplozivno odkritost in prirojeno klepetavost zamenjajo za preudarne poglede izpod obrvi, za molčljive pavze, ki se imejujejo premislek, vse drugo pa... Toda današnji dan se giblje v poletno razpotegnjenem razkošju časa. Otroka sta na kopanju, daleč od skrbno sitnih in neučakanih vprašanj svoje mame (»Kaj boš pa ti igral, ko boš velik?« vpraša ta svojega sina misleč na kak instrument. - »Nogomet!«). Razkošno poletje v travi... no, ne ravno v travi, ampak na betonskem balkonu. Dan, ko je veliko časa za premišljevanje, za sanjarjenje... ravno prav za esej. Ej-ej, si pravim, pa se je zmotila, ta moja profesorica, ženska lahko tudi pred štiridesetim najde čas zase. Če le hoče. Če ima trdno voljo. Če je dovolj disciplinirana. Če se zna držati na špagci. Če ne popusti. Če zna primerno vzgojiti svojo družino. Če zna tu in tam zarenčati. Če zna reči hej, tudi vaša zvesta žena in mati ima pravico do svojega časa, razumete, zato marš na kopanje. Ona pa bo medtem pisala o duši. (Kako iznajdljivo, kako varčno!)

In honorar za esej bo prišel ravno prav, kot nalašč v dneh, ko bomo kupovali jabolka in vlagali kisle kumarice, to je v obdobju vseljidskega branja Iliade, Odiseje in Epa o Gilgamešu, v vznemirljivih dneh iskanja novih copat in kavbojk za naša šolarja. Pisati o duši, pisati literaturo. Pa ne da se mučim? Ne znam začeti? Sem brez kondicije? - Dajmo, stara, sprehodi se skozi mesto kot tvoj občudovani Lojze, mahni jo po sveže asfaltirani cesti do šole, nato pa mimo otroškega vrtca na pokopališče, pa jo boš imela, svojo zgodbo. Kot Lojze. On to zna, pa še kako. Kar gre in gre in iz vsakega kamna, iz vsake luže, iz vsakega zarjavelega vijaka na uličnem izvesku sestavi svojo zgodbo. Vmes pogleduje po ženskah in kar mimogrede spravlja v literarno nesmrtnost vsa njihova oprsja, zobovja in rebrovja, njih čevlje in torbice, jih slači in oblači...

Toda za pisanje moraš biti malo len, se spominjam misli nekega pesnika. Ne smeš misliti na to, da boš moral čez eno uro... kuhati kosilo... skočiti na pošto, ker jo bodo sicer zaprli... oditi na sestanek krajevne skupnosti... pa še k mesarju, ker dobijo ravno ob četrtkih sveže hrenovke... odmakniti pohišstvo, ker pridejo jutri špricat faraonke... Kajti lenoba je tista, ki navdihuje človeka. Pridneži ne premorejo domišljije, lenuhi je imajo na pretek... Torej privoščiči si, ženska, iztegni svoje otekle noge na balkonsko ograjo, saj je vendar poletje, zatisni svoje pordele veke in prepusti se čistemu literarnemu razkošju. Razmišljaj o duši v meglicah, v nevidnih krogih nad seboj, o oblačkih ljubezni in sapicah zlobe, in božaj jo, dušo, da ti ne pobegne mimo razkopanega peskovnika na nogometno igrišče, da ne izpuhti skozi tisto neznano galaktično črno luknjo... (v pekel?) ... da se ti ne izmuzne, še preden bi se utegnila z njo do kraja pogovoriti. Objemi jo in jo zadrži, povabi jo s seboj ... poromaj za njo, za svojo usodnico, za animo...

Romanje za animo... vzpenjanje na poti tja, v azurno čista svetovja... Proč od rezgetanja pralnega stroja v čisti jaz, ki nato sam, napolnjen s prvobitnim, ekskluzivnim erosom iztisne literaturo... o, temačni gost, o huda misel, o nenadni trk na že oglušelo in otrdelo skorjo spomina...

Stojan Brezočnik, Pokrajina para dva, 1996, akril, svinčnik, barvni svinčniki, suha igla

Zazrem se v poletje, ki se bo zdaj zdaj obesilo v jesen. Ko se bo pričelo ponujati grozdje, bo z dreves odpadalo listje. Ko bodo odcvetale gredice po parkih, bodo cvetele parlamentarne razprave. Ko bo ledeno zavilo okrog vogalov, se bodo na vaške plotove in v mestne izložbe prilepili še topli plakati s še vlažnimi nasmehi. Išče se predsednik države, bo pisalo na njih. Moja duša pa bo hodila mimo in pomežikovala... Išče se predsednik države, bo pisalo... Saj vendar nismo v Indiji ali na Šrilanki, da bi ob volitvah predlagali žensko. Kajti ženske imajo prav posebno, nepredvidljivo in zato nevarno dušo. Zato bomo iskali kandidate in ne kandidatke. S kandidati imamo namreč veliko, večkrat preizkušeno srečo, politika pa je preveč resna stvar, da bi jo metali kar takole čez ramo. Kajti naši kandidati bodo imeli pravni spomin in trpežno zgodovinsko izkušnjo. Naši kandidati bodo vedeli, kdaj je treba začeti in do kod smejo seči. Slutili bodo, kaj je podpora strank, zato bodo doma pletene puloverje bliskovito zamenjali z oblekami na ribjo kost. Naši kandidati se bodo znali uspešno stepsti ali biti napadeni. Znali bodo goniti bicikel, obirati trto, ličkati koruzo in se vzpenjati na skoraj zasnežene vršace. Naši kandidati bodo odlično obvladali domače narečje. Zato bodo primernejši od kandidatke. Bučo vina pa še petelina bodo z zvonko pesmijo in pordelih lic bolje prodajali. Natikali si bodo samozavestno vzravnani vrat in neustrašno srce. Pred mestnim trgom si bodo postavili stojnico z napisom »Voli me«, česar pa si kandidatke seveda ne bodo upale, saj bi jih lahko nagovarjali tudi delavci na začasnem delu v tujini. Ob vprašanih naroda ali Evrope se bodo kandidati razvneli bolj zmerno od kandidatke. Ob besedah »certifikat« ali »dividenda« bodo modro pomolčali. Ob razpravah proti splavu se bodo uravnoteženo vzdržali. In imeli bodo prav vsi tudi žene za svoje javne nastope. Kajti pri nas se spoštujeta tradicija in zgodovina, s katerima pa ni dobro češenj zobati. Saj vendar vemo, kako naj se obnašamo, kadar se v istem čolnu znajdejo volk, koza in zelje. Kajti predstavljaj si, narod, kako bi bilo, če bi državna predsednica Milojka govorila v Združenih narodih, njen mož Štefan pa bi medtem prebiral svoj ročno spisani govor ob otvarjanju razstave idrijskih čipk... Moja dežela takega narobesveta ne bi prenesla. Ovenela in shirala bi, planinska roža, in to v tistem trenutku, ko bi prvo jutranje sonce obliznilo najvišje vrhove nad kristalno čistimi alpskimi jezerci. V osrednjih časnikih bi izšle ostre karikature. Ženske revije pa bi morale ukiniti rubrike o tem, kaj delajo žene vodilnih politikov v tistem dolgem času..., ko njihovi možje služeč domovini korakajo svetlim zarjam naproti. In priznajmo, naslovi kot Kako kuha in v kakšne obleke se najraje oblači mož slovenske predsednice... bi lahko ogrozili njihovo večdesetletno izhajanje. Ej, moja anima, kaj bova zdaj? Posedali bova na balkonu, se igračkali s prosto urico in sesali palec. Nikamor ne bova vzplapolali, nikamor se ne bova podali... Včasih naju bodo povabili na veselico ali dve, kar tako in zaradi lepšega, dokler sva še mladi... in poslanjali se bova v kotu, vsi tihi in tihceni, ali pa ne, morda se bova tudi bučno smejali, se prešerno zabavali in z naslodo poslušali mastne vice. Srečavali bova pisano družčino kot doslej, enako razigrano in samozavestno... V njej se bodo vrstili ministri brez ministrice, poslanci brez poslank, rektorji brez rektorice, dekani brez dekanice, veleposlaniki brez veleposlanice, župani brez županov in predsedniki brez predsednic... Toda le ob državnih proslavah, kadar ga navadno srkneva kozarček preveč, ali pa v katerega samo pregloboko pogledava, bova nesramno zarecitali, saj veš, tako, kakor sva se naučili v šoli: »... in svobodni ljudje bodo živeli tod... in pesem bo njih jezik ... in njih jezik bo vriskanje!«

Zacvililo bo in zacepetalo in razčeperilo se bodo nebesa pod Triglavom. - Res ne bo trajalo dolgo, ko se bo priplazil. Primajal se bo mimo tisti dobro rejeni gospod, ponovno v kravati in zlikanih hlačah, a kot navadno prašnih čevljev. Zgrožen kakor ob državnem udaru se nama bo zazrl v motne oči ter z lomljenim glasom šepetaje povprašal:

»Pa ne, gospa, da ste tudi vi feministka?«

In z dušo se bova spogledali..., obliznili svoja še polna kozarca..., se dregnili v goleno... ter se nazadnje smihavo porežali. »Kje pa, kje pa,« bova uslužno brbotali, »za koga naju pa imate!« In kaj da si vendar misli, a ne.

ZELENI PRVENEC, KI OBETA

Pesniška zbirka Jureta K. Kusterja z naslovom Pravljice starega očeta je izšla letos, 8. februarja, na dan, ko je umrl, kot pravi definicija, največji slovenski pesnik, dr. France Prešeren. To je kar nekako pomenljivo, zagotovo pa ne simbolizira smrti pesništva, vsaj v naših krajih ne. Muze ne mirujejo...

Jure K. Kuster, bruc na filozofiji, je v knjižico zbral preko šestdeset pesmi. Avtor nam uvodoma privošči zahvalno besedo, popotnico zapiše tudi župan Slovenskih Konjic Janez Jazbec, s čigar pomočjo je brošura izšla. Splošna spremna beseda o avtorju in njegovem delu prihaja izpod peresa Zdenke Serajnik; v njej - med drugimi relevantnimi podatki - izvemo tudi to, da so pesnikovi »starši nameščenci in delovni ljudje.« V prijaznem tekstu, ki se dotika lokalnih krajevnih značilnosti, izvemo nekaj malega tudi o literarnih vplivih, ki so poleg šole oblikovali mladega ustvarjalca.

Knjiga, avtorjev prvenec, je izšla v nakladi 1000 izvodov.

V krošnji pragozdne živo-zelene naslovnice na ostareli fotografiji sedi Juretov daljni sorodnik, Mirovcov oče, in kadi pipo, zadržano, kot da se ga vso to besedičenje ne tiče; čez ramo pa se mu blešči belo rumena svetloba...

Likovno opremo na črno-belih notranjih straneh zbirke je s svojimi likovnimi deli opremil konjiški likovni umetnik Zlati Prah, kar lepo dopolni in popestri soliden grafični izdelek. Le grafična tehnika ni bila na oblikovalčevi strani; predloge za reprodukcijo umetniških slik, izdelane s pomočjo laserskega tiskalnika, so slaba zamenjava za grafični film in to se na slikah tudi vidi, žal. Iz podobnega razloga je tudi tipografska rešitev, da se naslov pesmi ponovi s klasično pisavo, ki stilistično posnema rokopis - v rastru - ne ravno posrečena odločitev.

A to je snov za razmislek uredniku, založniku ter grafiku, čeprav v končni fazi daje pečat knjigi, na kateri je avtorjevo ime.

Naslov namenoma ali zgolj naključno aludira na mestoma starinske pesniške prijeme, v knjigi namreč najdemo tudi pesem z akrostihom. Vse pesniške enote so oblikovno zgledno zložene v kitice, pretežno štirivrstične. Rima prevladuje. Razbrati je vpliv romantičnih pesnikov in dobrih starih časov v poeziji, morda celo preveč. Avtor je pravzaprav zelo mlad človek in pričakovali bi več sodobnih pesniških prijemov, komparacij, modernih oblik in postmodernističnih izmislekov, ki so zopet stvar okusa, in vendar. Vsiljuje se vprašanje, ali nemara ni šola, ki je v predgovoru poudarjena, v smislu razširjanja literarnega obzorja le preozka, ne dohaja sodobnosti in ne premore duha časa, kar oropa mlade ustvarjalce prenekatero ključne informacije.

V pesmih Jureta Kusterja je moč zaslediti pestro paleto motivov in mnogo vprašanj, tudi moralnih dilem, ki se postavljajo razmišljujočemu človeku; ne samo kot čustvenemu mladeniču, tudi kot intelektualcu. Bivanjske stiske, iskanje prave sreče in minljivost se ne morejo neopažene in neboleče splaziti mimo senzibilnega avtorja, ki v pesmi Košček spomina zapiše:

Davno so že mimo časi / razigranosti in smeha / v tisti mali, mirni vasi, / kjer sta radost in uteha.

Vem, za vedno so minili / in nikdar se ne vrnejo... / sled v meni so pustili, / ki je globlja kot nebo.

Intelekt je razvrstil pesmi v pet vsebinskih razdelkov: Kraj na koncu mavrice (pesmi o domačem kraju, koreninah), Kjer gorijo taborni ognji (motivi iz narave), Rad sem s tabo, vila zlata (ljubezenski cikel), V megli smo, a glej kaj moraš storiti (družbenokritične pesmi: Vojna, Norišnica, V topli gredi), Misli družbe, razmišljanj in slovesa (imajo dovolj zgovoren naslov) ter In še... (dodatek, po vzoru glasbenih albumov z bonusom - dodatno pesmijo).

Iz pesmi je razvidno, da se avtor boleče zaveda družbenih nesmislov, ekološke nevarnosti in nuklearne grožnje, zato si zastavlja mnoga pomembna, velika vprašanja... za razliko od, pogojno rečeno, pesnikov in pesnic, ki brozgajo le po usledini lastnih čustev. Mladostna silovitost, energija, razum, razgledanost, občutljivost in talent, ter pripomba, da Jure zdaj piše filozofske pesmi, nam garantirajo, da se bo avtor, morda že v bližnji prihodnosti, čez nekaj let pa zagotovo, zopet pojavil, zastavil vprašanja, morda odgovore... in ponovno nagovoril sebe, nas in muze. - Naj zaključim z Juretovim verzom iz pesmi Pravljice starega očeta: *Sklenil sem, da bom poiskal čarobni kraj na koncu mavrice.* Držimo pesti, da bo ohranil optimizem, saj se mnogi ne odpravljajo več na te negotove, vijugaste poti.

Blaž Prapótnik

PESNIŠKI SVET BARBARE SIMONITI

Govoriti o pesniškem svetu kakega pesnika ob njegovem literarnem prvencu je tvegano. Namreč, vsa ustvarjalna pot z mnogimi nepredvidenimi zasuki je še pred njim. Veliko hvaležneje se je razgledovati po dokončanem opusu in v prvih začetkih odkrivati korenine poznejših ustvarjalnih dosežkov. Vendar pa pesniška zbirka *Zatišnost* razkriva zrelo pesniško osebnost, razodeva, da ima Barbara Simoniti izoblikovan umetniški nazor in jasna estetska načela. Prav zato je mogoče ob njenem pesniškem prvencu govoriti o samosvojem pesniškem svetu, o že izoblikovani metafiziki njenega umetniškega obnebjja. To pa je izjemna kakovost v času postmoderne umetniškega produciranja - prav zato namreč gre pri večini sodobnega pesnjenja, in skorajda ne več za celoviti ustvarjalni navdih - se pravi v času raznolikih, najčešče eklektičnih in bizarnih estetik, ki se vse bolj spogledujejo z virtualno resničnostjo kibernetične kot-da-umetnosti. Pesniški svet Barbare Simoniti je sicer odprt izrazu sodobne poetike, vendar pa ostaja zavezan klasičnim izročilom estetskega in umetniškega snovanja. Zato si bo ta poezija najverjetneje utirala samotno pot mimo tako imenovanega glavnega modnega toka sočasnega literarnega snovanja, vsaj na začetku morda obsojena na spregledovanje introniziranih literarnih krogov. To ni nič izjemnega v svetu umetnosti. Vsi izvorni vzgibi, ki so odpirali nova pota umetniške avanture, so rastli iz opozicije do modnih tokov sočasnosti, ki si uspešnost krojijo prav s prilaganjem okusu množice. Barbara Simoniti je že s pesniškim prvencem dovolj prepričljivo izpovedala svoj umetniški kredo, da bi ga bila pripravljena zavreči za trenutni uspeh. To bo njeni umetnosti le v prid. S tem pa je tudi socialni položaj njene literature, tako poezije kakor tudi novelistike, oznamovan.

Edvard Kocbek je v svojem eseju *O poeziji* izrekel globoko spoznanje o tem, zakaj se tudi ljudje sodobnega časa zatekamo v svet pesništva in umetnosti, kaj tu iščemo in najdevamo: "Poetičnost je dokaz, da kljub vsem dosežkom znanosti in zmagam tehnike živimo v svetu nepredvidljive in neizračunljive prihodnosti, se pravi v svetu usode in skrivnosti, predvsem pa v občutku nenehne nezadostnosti." Namreč človekovo življenje ostaja kljub vsem družbenim uspehom nepotešeno prav na osebni ravni. In umetnost je izraz prav tiste presežne človekove moči, s katero si osmišlja svoje bivanje vsem udarcem usode navkljub, med katerimi je minljivost življenja in njegovih lepote ena najkrutejših. V tem je nenadomestljiva darežljivost poezije in enkratnost vsakega pesniškega snovanja. Če hočemo, da nas intimno nagovori, se ji moramo izročiti odprti za njeno metafizično sporočilo.

"Da bi pogledali v dušo nekemu pesniku, moramo v njegovem delu poiskati tiste besede, ki se najpogosteje ponavljajo. Beseda izdaja, od česa je obseden," pravi oče modernega pesništva Charles Baudelaire. Ključni besedi Barbarinega pesništva sta dvojici nasprotujočih si pomenov: bližina - samota, dotik - odtegnitev. To temeljno nasprotje v človekovem doživljanju medsebojnosti, nasprotje, ki ga v globini jedra ni

mogoče preseči, v svetu čustvovanja, dojetanja in obnašanja pa nihamo med obema skrajnostima, predstavlja osnovni votek, okrog katerega niza pesnica svet svojih pesniških izpovedovanj. Silovitost tega temeljnega občutenja bivanja pa sili pesnico, da poda ključ za razumevanje svoje poezije v pradavnem mitu o dveh usodah, ki ju je zaznamovalo večobrazno božanstvo Erosa, v usodah o Evridiki in o Dafne. Kadarkoli hočemo ljudje evropske zavesti izpovedati najgloblje resnice o človeku, njegovem žitju in nehanju, se nujno zatečemo k mitičnim vsebinam in njihovemu sporočilu. Tako odkriva tudi Barbara Simoniti v obeh mitih dva osnovna obraza erosa, veljavna in prepoznavna še tudi danes.

Svoji pesmi *Evridika* in *Dafne* postavi na začetek pesniške zbirke, in sicer kot uvodni cikel dveh pesmi, ki mu da naslov *Odzven*. S tem nedvomno nakaže njuno osrednjo sporočilno vlogo. V obeh pesmih gre za odzven temeljne resnice o erosu, kakor ju upovedujeta oba mita, in ne morda za inovativno podajanje mitične vsebine. In ta odzven se kot pritišana melodija pleče skozi zgradbo celotnega pesniškega sveta njene zbirke, tako da odzvanja v različicah svoj večni vodilni motiv v vsakem kamnu tega pesniškega opusa, v vsaki pesmi torej. Imenovana mita govori o usodi erosa v človeškem svetu. Erosa, ki je božanski navdih za človekovo uzavestitev in božanski vzgib, ki daje smisel človekovemu prebivanju v tubiti. Ta usoda pa je tragična. In po tem temeljnem vzorcu se v naši civilizaciji udejanja človeški eros, če je brezpogojen in če teži k absolutni uresničitvi. A le tak je lahko pristen eros. In le tak lahko nudi poetični navdih.

Da bi razumeli svet te umetniške in bivanjske percepcije, si je treba osvežiti vsebino obeh mitov. Najada, se pravi vodna vila, Evridika, Apolonova hči, najlepše dekliško bitje se poroči z božanskim pevcem Orfejem. Orfej, ta prapodoba pesniške usode in pesništva, je svoje glasbilo prejel v dar od Apolona. Njegova mati muza Kaliopje pa ga je naučila božanske pevske umetnosti, zato je njegova pesem dosegla tisto popolnost, da je zmogla očarati tudi bogove, ne le ljudi in druga živa bitja. S svojo pesmijo je prikliceval harmonijo, sozvočje in ljubezen povsod. Svet, ki je razpadal v brezno sovraštva in medsebojnega uničevanja, svet bogov in svet ljudi, je pomirjal in vračal nazaj v rajsko prastanje. Zato je bila tudi njegova ljubezen do Evridike visoka pesem popolne medsebojnosti. A usode ni uročila. Komaj so zvoki svatovske pesmi potihnili, mu Hades ugrabi ljubljeno ženo. Sprehajajočo po livadi jo piči kača in mora umreti. Orfej žaluje enako močno, kot ljubi, zato se poda na nezasišano pot v podzemlje Tartara, da si izprosi vrnitev ljubljene Evridike. Uspe mu omečiti celo vladarski par dolnjega sveta Hadesa in Persefona, da končno privolita v Evridikino vrnitev v življenje. Toda pod pogojem: Orfej se med potjo na zgornji svet ne sme ozreti nazaj po Evridiki. Toda silno hrepenenje in predvsem strah, ali mu resnično sledi iz gluhote nebivanja v svet živih, ga premagata. Ozre se in le še brez moči ugleda, kako se Evridika pogrezne v globino

smrtnih senc. Izgnan v življenje se umakne v pustote Trakije, zvraca vsako človeško družbo, posebno žensko, poje le še naravi in njenim nedolžnim bitjem. Prav zato pa ga ob bakanalijah razuzdane Tračanke pokončajo do smrti. Šele sedaj se vrne v kraljestvo senc, da se kot senca združi z senco svoje ljubljene žene. Čaka ga sicer večnost na Elizejskih poljanah, toda večnost nebitja, večnost v svetu mrtvih.

Ta pretresljivi mit o večnem in brezupnem iskanju animusa in anime, o njuni nepresegljivi razločenosti, o čemer rada govori sodobna psihoanaliza, je in ostaja ena temeljnih matric medčloveških odnosov našega sveta, sveta evropske civilizacije. V naši zavesti ostaja eros kot najvišja možnost človekove medsebojnosti nedosegljiv ideal, obsojen na tavajoče romanje med sencami podzemlja in tujstvom tubiti. ...peruti teme in urokov v zlohotni večnosti obokov, poje pesnica v pesmi *Evridika*. - Orfej in Evridike ostajata prapodobi našega hrepenenja in hkrati naše uzavestitve o mejah človeškega bitja. Ta mit predstavlja prvi ključ za razumevanje pesniške zbirke *Zatišnost*. K njemu se vrača spet v ključni pesmi *Zatišnost*, po kateri zbirka nosi ime: *Med nama v ledenem slapu molk stoji; brez besed bližina mine, nabito polna zatišnosti; in v novi zreli dan zastavim jezik iz tišine*. Bližina v molku, se pravi oropana možnosti zlitja v enost združitve - ostaja temeljno občutje bivanja.

Tudi mit o Dafne raste iz Apolonovega mitološkega drevesa. Deviška Dafne, hčerka rečnega božanstva Peneja, prevzame s svojo očarljivo lepoto samega Apolona. Ta jo povsod zasleduje, da bi jo premamil, toda Dafne vztrajno zavrača njegovo dvorjenje. Nekoč jo je zasačil, da mu ni mogla pobegniti. V stiski pokliče na pomoč očeta in ta jo v Apolonovih rokah spremeni v lorovovo drevo, da reši njeno deviško čast. V silni bolečini utrga Apolon lorovove veje z objemajočega drevesa in si z njimi ovenča glavo rekoč: "Naj vsaj venec tvojega zelenja krasi mojo glavo!" Odslej je postal lorov venec simbol pesništva in njegove božanske umetnosti, pa tudi simbol nedosegljive medčloveške harmonije, nedosežnega erosa. Človeška pesem poje predvsem o tej izkušnji. Sporočilo mita o Dafne govori o drugi temeljni resnici erosa, namreč, da človeku ostaja le lorovov dotik, le prisproda na iskano popolnost zlitja dveh bitij v eno. Kakor poje pesnica: *Tišina zlomi se v molk otrple bližnosti, in vsa primaknjena daljava izzeleni se v lorovov dotik*. (*Dafne*) Z otrplo bližnostjo, ki jo poseljuje tišina samote, se spet srečamo v pesmi *Rojstvo*, ki asociira na usodo Dafne: ... *Med vodo in zelenjem nemo čakam, da me prerastlini osmišljeno bivanje v tišini*...

Robert Musil nam je v svojih zapiskih ohranil spoznanje, da je pesnik človek, "ki se najmočneje zaveda nerešljive samotnosti jaza v svetu in med ljudmi... Pesnik še v prijateljstvu in ljubezni občuti nadih antipatije, ki oddaljuje sleherni bitje od drugih." Pesniška beseda Barbare Simoniti govori o tej resnici, ki raste iz sveta vredot, v katerem je človekova medsebojnost ne le psihološka nuja, pač pa brezpogojni imperativ našega obnašanja. Za te vrednote, kakor jih je domislil že antični mit in s tem postavil duhovne temelje naši kulturi, pričuje v svetu, ki ni le postavil pod vprašaj celotnega obzorja vrednot, pač pa ponižal v uporabno priložnost prav medčloveško ljubezen. Postmoderna poezija in umetnost v svoji večinski produkciji predstavljata prav bakanalijski karneval, ki grozi preglušiti in pokončati visoko erotično liriko preteklih stoletij

in ob tem tudi zreducirati zavedanje o erotiki na golo zadovoljevanje bioloških potreb. Ohranjati orfejsko izročilo v tem duhovno ubožnem času je odlika že sama po sebi.

Obe mitični podobi nudita pravi vpogled v metafiziko tega pesništva šele na ozadju apolonične resnice. Bog Apolon je prvotno veljal za božanstvo smrti. Njegov sloves pa se je razširil zaradi preročišča v Delfih, kjer je nastopal kot božanstvo prerokovanja in modrosti. Veljal je za zakonodajalca grških držav in zato za duhovnega vladarja Helade. Bil je porok naravnega reda, skladnosti in plemenite nravnosti. In ker je pesništvo v svoji izvornosti izpovedovalo prav to, je Apolon postal tudi božanstvo glasbe in petja, zaščitnik Orfeja in pesnikov. - V evropski zavesti, kakor jo je definiriral Friedrich Nietzsche v svojem delu *Rojstvo tragedije iz sveta glasbe*, se apolonično počelo uveljavlja kot neodtujljivo nasprotje dionizičnega počela. In izvorna napetost med obema počeli, ki gibljeta tako usodo posameznika kot usodo človeških družb in človeštva v celoti, poraja tragičnost bivanja. Tragično ostaja navkljub vsem civilizacijskim samoslepilom osnovna matrica človekovega samousesničevanja. Poezija Simonitičeve, ki ostaja zavezana apoloničnemu načelu, predstavlja protipol danes prevladujočemu dionizičnemu principu v postmoderni ustvarjalnosti. Apolonično načelo namreč zahteva, da pesnik tudi v svetu neobvladljivega čustvovanja in temačnega občutenja lastne usode kraljuje suvereno z jasno ustvarjalno zavestjo, da ta svet kontrolira z razumom in ga ubeseduje po čvrstih estetskih načelih. To pa so temeljne poetološke značilnosti Barbarinega pesniškega sveta.

Apolonično občutenje in dojemanje bivanja narekuje Barbari Simoniti, da govori z jezikom razuma in manj z jezikom srca tudi takrat, ko izpoveduje izrazito čutno ljubezensko doživetje: *Ko izgovarjava temo, je noč odeja živočutnih drobcev na strunasto telo; roke so zavdane s srebrnim bliščem trajanja; in jutro lepi prste v postani priokus odhajanja. (Dotikanja)* Ta, za žensko liriko neobičajna izpovednost je podana v kar se da subtilni, prav krhki govorici. Že to dejstvo izpričuje tolmunsko globino čustvovanja, ki ga racionalizirani pesniški jezik samo še poudarja. Ta dvojna, med seboj napeta raven upovedovanja - da namreč izpoveduje najbolj čustvena doživetja v izrazito racionalni govorici - daje pesnim še dodatno izpovedno moč.

Kot celota in v posameznostih predstavlja pesniška zbirka *Zatišnost* izrazito enovit pesniški organizem. Vse pesmi so namreč komponirane tako oblikovno kot vsebinsko po enotni strukturi. Zanje je značilen razvezan in kratek verz, ki obsega največ eno sintagmo, običajno pa eno samo besedo. Vendar pa so zapete po logiki notranjega ritma, ki ga narekuje izpovedni tok pesniške "pripovedi". V tej graditvi ritma in rime ohranja klasično načelo moderne. Naslednja značilnost je v tem, da vsako besedilo upesnjuje eno samo doživetje ali občutje, spoznanje ali uvid. Gre za asketsko izpoved, pesmi so namreč kratke in obsegajo največ dva ali tri stavke, vsebina je skržena na golo sporočilnost. Zato pa pesnica posveča posebno skrb tvorbi pesniške podobe kot temeljne izrazne možnosti moderne pesništva. Izpovedna moč počiva torej v bogati tvorbi pesniških podob. Pesnica gradi svojo izpoved praviloma na eni sami pesniški podobi, ki jo bodisi stopnjuje bodisi razveže v večpomenski ali sopomenski svet podob. (*V ozimno žito zasejan poletni sinji dan; v zorečem*

klasju žgoča snet - rdeč plevel besed. - Besede) Čestokrat novo pomensko razsežnost podobe poantira kar z naslovom (*Stezica skozi travno morje; zeleno valovi obzorje, tesni se v zrel, neslišno izravnani zajeti opoldan. - Poljub*) Svet njenih pesniških podob izvira sicer iz zlahtnega izročila slovenske moderne lirike, ki je z Murnom, Kosovelom in drugimi mojstri slovenske pete besede, črpala motive iz narave. V skladu s postmoderno percepcijo pa Barbara Simoniti temu svetu podob daje nov pomen, ki ji ga narekuje racionalna distanca do lastnega doživljanja stvarnosti. Tako v pesmi *Poljub* svoje doživljanje tega sklepnega dejanja medsebojne bližine in podarjenosti drugemu izraža s svojevrstnim doživetjem trenutka iz narave - poletnega opoldneva kot simbola kulminacije vitalnih sil življenja.

Tudi sama zbirka je grajena po enovitem konceptu. Cikli pesmi so razvrščeni harmonično okrog svojega pomenskega jedra in tvorijo zaokroženo celoto. Prvi cikel ODZVEN obsega le dve pesmi, ki sta izjemi že po tem, da upesnjujeta bistven vidik dveh pramitov naše zavesti in hkrati dvoje izhodiščnih doživetij tega pesniškega sveta. Temeljno občutje, ki ga prvi cikel razpre, se stopnjuje iz cikla v cikel in ustvarja izpovedni lok, ki se pne iz mladostno igrivega sprejemanja bivanja (*Ko se v tihih zelenikah razbohota čas, trdo zabredeš vanje in jim odlomiš glas. - Jemanje*) ter se izteka v molovskih akordih samote. (*Tišina tostran mojega brezrobja; da sem sama sebi smisel in vsebina, vsak dan znova tiho stopim preko svoje sence. - Osojnost*) To isto stopnjevanje, ta isti lok temeljne pripovedi, izpovedujejo že sami naslovi ciklusov: ODZVEN, JARENINE, UTIŠANA GLASNINA, BELI KRUH BESED, SINJINA, OSOJNOST. V njih se že nakazuje pripoved o vstopu v samozavedanje bivanja po prvinskem doživetju erosa in naprej pripoved o popotovanju preko čeri medsebojnih razmerij vse do zrelega dojemanja ter sprejemanja človeške usode, kakršna je brez iluzij. Stopnjevanje intenzivnosti doživljanja in zorenja v spoznanju je mogoče spremljati od prve pesmi do zadnje celo nevesčemu bralcu. - Že sama kompozicija pesniške zbirke torej govori, da gre za slogovno prečiščeno in enovito pesniško tkivo.

Še na eno opazno odličnost poezije Barbare Simoniti je nujno opozoriti - na izbrušenost jezika. Barbarina hermetična pesniška govorica kar zahteva nove izraze (*zatišnost, zabesedje, večerenje, prerastliniti...*) in sveže besedne zveze (*najokane oči, zabesedene sanje, srebrnoprste oljke...*). Te tvori s prefinjenim jezikovnim občutkom in znanjem, v pravi klasični lingvistični maniri, kar je presenetljiva odlika za naš čas površnega govorenja, tudi ali predvsem leposlovnega ubesedovanja. Vsak pesnik je stvarnik svojega jezika in njegov jezik najbolj nazorno razkriva njegov umetniški domet. Lahko rečemo, da poezija Simonitičeve prav dobesedno preraja slovensko besedo. Ob njej se potrjuje sodobna poetološka teorija, ki izvira iz Heideggrove teze, da je poezija porodnica in domovanje besede. Pesem, če je pristno umetniško dejanje, besedo ustvarja, ji daje vedno znova nov in izviren pomen in jo tako ohranja v njeni sporočilni moči živo.

Zaradi naštetih lastnosti je mogoče reči, da je pesniška zbirka *Zatišnost* po svoji izpovedni moči, po svojih slogovnih dosežkih in po razsežnostih svoje pesniške govorice pristna umetniška stvaritev in pomembno umetniško doživetje, ki prinaša svež veter v sodobno slovensko poezijo.

Peter Kovačič Peršin

Bliža se 31. maj

Čer me vprašate: "Zakaj 31. maja?", moram poseči nekaj let nazaj. Let? Pardon, 200 let, raje nekaj let več. V čase naše cesarice Marije Terezije, ki nam je vladala od 1740 - 1780 in uvedla v osnovne šole nemški jezik ter tako dobila v naslednjih desetletjih cesarstvu potrebne nemščine večje uradnike. Predhod je trajal nekaj let. Pri nas je bila latiščina uradniški jezik do okoli leta 1790. Po tej letnici pa nemški. En jezik je stoletja služil brez trenj v veliki državi. En jezik, latinski jezik, je bil državni, znanstveni in cerkveni v celem cesarstvu Slovanov, Romanov in Germanov. In ta prenapeta uradniška klika nemčurjev je sesula mogočno državo. Razpad se je začel, ko so posilili češke dijake z nemškimi učnimi knjigami.

Oholost nemčurjev, tudi našega cesarja Franca II., je bila prav neverjetna. Ko je leta 1768 pri cesarju Francu II. protestiral ogrski velikaš zaradi nasilništva nemščine, ga le-ta arogantno zašije: *Nemški jezik je splošni jezik moje države. Zakaj naj pustim posle upravljati v kaki provinci v narodnem jeziku? Jaz sem cesar nemške države, zato so dežele, ki jim vladam, province.* No ja!

Ogri so dobili pravico do svojega jezika leta 1840. Med vsemi narodi v Avstro-Ogrski je oblast utrjevala nemščino, ki se je dolgo obdržala v slovenskih krajih. Tako kot kasneje srbščino. Še dandanašnji plešemo kolo na valetah. Državi "Dunaju" je uspelo ustvariti sloj "nemčurjev" (Beogradu pa srburjev) tudi v prestolnici Slovencev, kot je Emono povzdignil naš pesnik Janez Vesel Koseski leta 1844:

Stara Emona se zdaj iz praha digovati začne, Srednica mojih dežel bila je, in biti će zmir.

1845 pa še do zdaj totalno prepovedan verz:

Biti Slovenske krvi, bodi Slovincu ponos! Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

In ostro zbode naše nemčurje:

O tebi sramuje slovenski se dom,

Sramuje se, votli nemškutar. (srbutar, o.p.)

Te budnice so rodile sad leta 1882 v Ljubljani na nadomestnih volitvah: v težkih razmerah za slovensko stvar dobi občinski svet slovensko večino. In 25. aprila 1882 je nemški župan Laschen razglasil, da je nemška večina postala manjšina, in se odpovedal županstvu.

Predsedstvo je prevzel slovenski podžupan Fortuna. Na naslednji seji 26. aprila so volili župana in zmagal je slovenski predstavnik Grasseli. Prva seja s slovenskim zapisnikom je bila 31. maja 1882. Nemški govori so se zapisovali v nemškem jeziku. Ta seja ima zgodovinski pomen za slovenski narod, ker je občinski svetovalec dr. Valentin Zarnik predlagal: *"... da se slovenski jezik uporablja kot uradni jezik ljubljanskega magistrata."*

Na seji 27. oktobra Hribar poroča, da je po zadnjem štetju v Ljubljani 18.645 Slovencev in le 5.638 takih, ki so trdili, da so nemškega občevalnega jezika. Zato so sprejeli sklep: *"...da se 1. januarjem 1883 počenši ima biti slovenski jezik uradni jezik, kjer stanujejo Slovenci."* Pomislite! Tudi po kraljevini Hrvatski, Slavoniji in Dalmaciji.

Kako je že napisal naš veliki pesnik:

Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

Marjan Mauko

ZAVAROVALNICA MARIBOR, delniška zavarovalna družba (d.d.)

Zavarovalnica Maribor, d.d., je vseslovenska zavarovalna hiša z dolgoletno tradicijo sklepanja osebnih, premoženjskih, avtomobilskih, kmetijskih in transportnih zavarovanj. Poleg centralne enote v Mariboru sestavljajo poslovno mrežo Zavarovalnice Maribor, d.d., še tri podružnice, 6 predstavništev in 30 zastopstev po Sloveniji.

Tako je Zavarovalnica Maribor s podružnico v Slovenj Gradcu že več kot pol stoletja prisotna tudi na Koroškem. Na koroškem območju je Zavarovalnica Maribor, d.d., matična zavarovalnica z največjim številom zavarovancev.

Po velikosti je druga največja zavarovalniška hiša v Sloveniji in zaposluje danes že več kot 500 delavcev. V zadnjih letih se je močno izboljšala njihova izobrazbena struktura, saj se v podjetju zavedajo, da predstavlja v današnjem času ravno ustrezno znanje oz. strokovna usposobljenost zaposlenih pomembno prvirno uspešnosti.

Vendar obstaja tudi na področju zavarovalništva močna konkurenčna ponudba številnih hiš, ki se ukvarjajo z zavarovalniškimi

posli oz. pokojninskim in zdravstvenim zavarovanjem. V Zavarovalnici Maribor, d.d., se zavedajo, da je ravno zaradi tega potrebno posvetiti še več pozornosti trem temeljnim prvinam konkurenčne prednosti - VARNOSTI, KVALITETI IN CENI zavarovanj in tako izpolniti pričakovanja zavarovancev. Iz razgovora z g. Janezom Blagotinškom, direktorjem podružnice v Slovenj Gradcu, smo izvedeli, da jim ljudje zaupajo, saj ima kar 80% koroških zavarovancev sklenjena zavarovanja pri Zavarovalnici Maribor, d.d. »Na začetku smo imeli le nekaj zastopnikov in terenskega inštruktorja, večji razvoj pa je zavarovalnica dosegla v osemdesetih letih z ustanovitvijo predstavništva v Slovenj Gradcu; le-to je pozneje »preraslo« v podružnico. Na Koroškem smo matična zavarovalnica in uspešno sodelujemo s koroškim gospodarstvom, ustanovami in prebivalstvom ter se dejavno vključujemo v življenje koroške krajine,« pojasnjuje vlogo slovenjgraške podružnice njen direktor, g. Janez Blagotinšek.

Na področju življenjskih zavarovanj je Zavarovalnica Maribor že vrsto let vodilna na

slovenskem trgu, nenehno pa išče tudi nove možnosti ponudb zavarovalniških storitev. V preteklem letu je tako svojim zavarovancem ponudila predsvem novo obliko življenjskega zavarovanja - ZLATA NALOŽBA, ki zagotavlja najugodnejšo naložbo denarja, saj združuje ugodnosti pravega varčevanja ter prednosti in ugodnosti življenjskega zavarovanja z možnostjo rentnega izplačila privarčevanih sredstev.

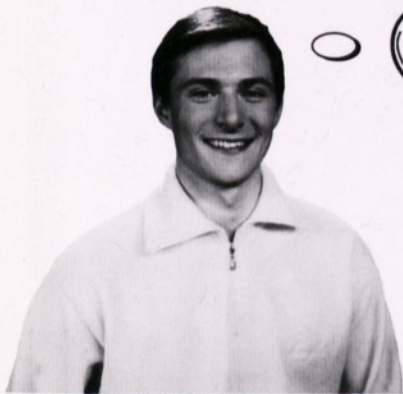
V zavarovalnici pa so mislili tudi na otroke in mladino do osemnajstega leta starosti, na mlade ljudi, ki se jim vrata v svet šele odpirajo - pomagali jim bodo z življenjskim zavarovanjem ZLATI KLJUČ. Z denarjem, ki ga boste nalagali v življenjsko zavarovanje za otroke ZLATI KLJUČ, boste ustvarili zaklad, ki bo vašemu sinu, hčerki, vnuku ali vnukinji, nečaku ali nečakinji, krščencu ali krščenci... zagotovil varno in samostojno pot v prihodnost. Vse prizadevanje Zavarovalnice Maribor, d.d., je v duhu slogana: ŽIVLJENJE GRE NAPREJ IN MI Z VAMI!

Jože Potočnik

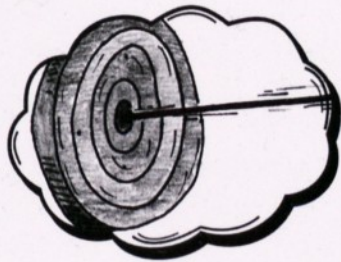

ZLATA NALOŽBA

Z VARNIMI KORAKI DO SVOJEGA ZAKLADA

(PETER KOPRIVNIKAR - LOKOSTRELEC -
SLOVENSKI OLIMPIJEC)

ZAVAROVALNICA MARIBOR d.d.
2507 MARIBOR, Cankarjeva 3,
tel.: 082/224-111

VEČ KOT EN RAZLOG ZAKAJ SKLENITI ZLATO NALOŽBO PRI ZAVAROVALNICI MARIBOR

1. Zavarovalnica Maribor je zanesljiva zavarovalna družba, ki ji upravičeno zaupa večina slovenskih življenjskih zavarovancev!
2. Z ZLATO NALOŽBO varčujete in ste hkrati tudi življenjsko zavarovani!
3. Z ZLATO NALOŽBO ste udeleženi pri dobičku zavarovanja, ki vam ga Zavarovalnica Maribor izplača po preteku zavarovalne dobe skupaj z zavarovalno vsoto!
4. Pri ZLATI NALOŽBI lahko po preteku zavarovalne dobe sami izberete obliko izplačila: ali rentno, kot dodatek k pokojnini ali v enkratnem znesku!
5. ZLATO NALOŽBO lahko sklenete za dobo po svoji želji (od 5 do 25 let), za vsoto, ki vam najbolj ustreza, v tolarjih ali z devizno klavzulo!
6. V ZLATO NALOŽBO lahko vključite dodatno nezgodno zavarovanje!
7. Pri ZLATI NALOŽBI sami izberete način plačila: mesečno, kvartalno, polletno ali letno!
8. Zavarovanki ZLATE NALOŽBE ob rojstvu otroka Zavarovalnica Maribor podari vsoto za opremo novorojenčka!

IN ŠE NOVOST V SLOVENSKI PONUDBI ŽIVLJENJSKIH ZAVAROVANJ:

9. Ob hujši bolezni si lahko z ZLATO NALOŽBO zagotovite predčasno izplačilo dela zavarovalne vsote!

ZLATA NALOŽBA je vaša pot do zaklada, saj življenje ni pravljica!

brezplačna telefonska številka
za naročanje zavarovalniškega zastopnika

„ZLATA NALOŽBA JE MOJA ČISTA DESETKA“ 080 - 19 - 20

ODSEVANJA - SPREMEMBE NA OBZORJU

V nenehnem stremjenju za boljšim in kvalitetnejšim tudi Odsevanja doživljajo spremembe in posodobitve. Bliža se dvajsetletnica: leta 1979 so namreč začela izhajati Odsevanja.

V uredništvu Odsevanj smo se v prid kvalitete časopisa in raznolikosti člankov odločili povabiti k sodelovanju v uredniškem odboru nove sodelavce. Nekateri so z nami že sodelovali z literarnimi in esejističnimi prispevki. Dr. Silvija Borovnik in profesor Miran Kodrin sta se prijazno odzvala povabilu in v pričujoči številki, ki je zajetnejša

od prejšnjih, se že kažejo rezultati razširjene uredniške zasedbe. Z novimi močmi bomo z izhajanjem publikacije, ki je v zadnjem času izhajala polletno, skušali preiti na četrtletje. Pripravljamo pa tudi novo, revialno obliko z manjšim formatom in drugačno knjigoveško dodelavo. Zagotovo bomo tudi smiselno spremenili podnaslov Odsevanj, saj bodo odslej - revija.

V duhu časa so tudi informativne predstavitve časopisa na internetu - spletnih straneh. Na naslovu <http://www.studio-s.si/odsevanja/> si lahko ogledate zgoščene

povzetke Odsevanj od številke 27 dalje. Informacije so popestrjene z nekaterimi najpomembnejšimi fotografijami, slikovnim materialom in naslovnico.

Predstavljene vsebinske in oblikovne spremembe bodo zagotovo razveselile vse naše redne bralce in, upamo, pritegnile nove. Pomembno pa je tudi zanimanje sponzorjev. Sodelovanje Odsevanj z gospodarstvom je bilo zelo plodno, kar pričakujemo tudi v bodoče.

Uredništvu, sodelavcem in sponzorjem se zahvaljujem za sodelovanje in podporo pri naših kulturnih prizadevanjih; vsem bralcem pa želim obilo estetskega in intelektualnega užitka ob prebiranju našega časopisa za leposlovje in kulturna vprašanja.

Blaž Prapótnik, urednik

ODSEVANJA - časopis za leposlovje in kulturna vprašanja

Izdajatelj: Zveza kulturnih društev, Založba CERDONIS in Literarni klub Slovenj Gradec.

Uredniški odbor: Silvija Borovnik, Miran Kodrin, Andrej Makuc, Tone Turičnik, Blaž Prapótnik (gl. in grafični urednik) in Alenka Horvat.

Založila: Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec, telefon: (0602) 42 660 in Založba CERDONIS Slovenj Gradec, telefon: (0602) 45-227, fax: 45 228

Naslov uredništva: Založba CERDONIS, Francetova 6, 2380 Slovenj Gradec. Telefon: (0602) 45-227, fax: 45 228. E-mail: info@studio-s.si, <http://www.studio-s.si/odsevanja/>

Oblikovanje: Blaž Prapótnik Prelom in grafična priprava: Reprostudio Kmetijska založba, d.o.o., Slovenj Gradec.

Naklada: 600 izvodov. Cena: 500 SIT. Tisk: Tiskarna Grešovnik, april 1998.

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije sodijo ODSEVANJA med proizvode, za katere se plačuje prometni davek po stopnji 5%.

STOJAN BREZOČNIK

Rojen je leta 1954 v Slovenj Gradcu. Končal je študij na Pedagoški akademiji v Mariboru. Prvič je samostojno razstavljal že v osnovni šoli pod mentorstvom likovnega pedagoga Mitje Schöndorferja. Poučuje na OŠ Črna in OŠ Mežica, živi in ustvarja na Ravnah na Koroškem. Na razstavah ga nismo pogosto srečevali, med leti 1982 in 1997 je samostojno razstavljal devetkrat ter se udeležil skupinskih razstav, med njimi 1. bienala slovenske grafike v Novem mestu. Na Koroškem ga bolj poznamo po knjižnih opremah, zlasti dveh knjig: Milena Cigler, Regratov cvet (Slovenj Gradec, 1991), in Silvija Borovnik, Moja Afrika (Ravne na Koroškem, 1993).

Leta 1991 sem otvarjala razstavo grafik Stojana Brezočnika v Likovnem salonu na Ravnah na Koroškem; hkrati sem se prvič srečala s poezijo Milene Cigler. Istega leta je namreč izšla njena zbirka pesmi Regratov cvet, ki jo je opremil in ilustriral Brezočnik. Hudomušnim pesmim s pretanjenim posluhom za koroške ljudi je bila Brezočnikova upodobitev cvetočega regrata v tehniki suhe igle nadvse prikladna. Tako kot je pesničin svet bil le navidez robot, robotost je prej odgrinjala kot skrivala

Prsti roke k njenim očem

in je sonce;

Prsti roke k njenim lasem

in je veter;

Prsti roke k njenim ustnicam

in je nasmeh;

Prsti roke k njenemu jeziku

in je poljub

in je beseda

in prsti roke k prstom roke

in je vse v vsem.

Stojan Brezočnik, Zadnja igra kot velika radost, 1996, akril, olje

Fotografija: Tomo Jeseničnik

Stojan Brezočnik, Na črnem je pogovor globlji, 1996, akril, olje

objavljene pesmi naj bi v resnici rezultirale trenutke, ki mu kot likovnemu pedagogu, (poučuje likovno vzgojo kar na dveh šolah), ostanejo za ustvarjanje. Pomanjkanje časa se velikokrat kaže v nešteti pretrganih idejah, ostajanju na pol poti - v nedorečenosti, kar pa ne velja za Brezočnikova dela. Posrečeno je združil več komponent, tako da so slike in grafike nekakšno zrcalo življenju - vita activa, pesmi pa nagovor metafizičnemu razpoloženju - vita pasiva. Prav tako se v likovnih delih in pesmih prepleta vsebinska komponenta: preprosta, pa tudi enigmatična in okleščena velikih sofističnih modrovanj. Brezočnik preprosto reče: »Na črnem je pogovor globlji.« To je slika. To je pesem. Ali oboje. Besede in podobe. Resnica in iluzija: izrečena, napisana ali naslikana. Prevladujoča motivika individualne likovne interpretacije je figura, na simbolni in obči ravni, skozi katero nam spregovori o medčloveških odnosih. Ne tistih velikih splošnih, temveč osebnih, intimnih. Likovno je lahko takšno raven najbolj neposredno izrazil s črto - elementom, ki ničesar ne prikriva. Risba prevladuje tudi na slikah, ne le grafikah ali kombinacijah risarskih in grafičnih tehnik, in je prepoznaven rokopis Brezočnikove kristalizirane življenjske filozofije.

Milena Zlatar

Študijska knjižnica
DZ 05
ODSEVANJA
1998

886.3

3003468,30

KOROŠKA OSREDNJA KNJIZNICA
RAVNE

COBISS